

Институт за економику пољопривреде - Београд

Др Гордана Радовић

ОСИГУРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Монографија

Београд, 2024. година

Институт за економику пољопривреде
Београд

Др Гордана Радовић

ОСИГУРАЊЕ
ПОЉОПРИВРЕДЕ
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Монографија

Београд, 2024. година

ИНСТИТУТ ЗА ЕКОНОМИКУ ПОЉОПРИВРЕДЕ – БЕОГРАД

ОСИГУРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Научна монографија

Уредник

Проф. др Јонел Субић, научни саветник
Директор Института за економику пољопривреде, Београд

Аутор

Др Гордана Радовић, научни сарадник
Институт за економику пољопривреде, Београд
ORCID ID (<https://orcid.org/0000-0001-9770-6306>)

Рецензенти

Проф. др Зорица Васиљевић, редовни професор у пензији
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду
ORCID ID: (<https://orcid.org/0000-0002-3076-3303>)

Проф. др Тодор Марковић, редовни професор
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду
ORCID ID: (<https://orcid.org/0000-0002-2706-4034>)

Др Владо Ковачевић, виши научни сарадник
Продуктна берза АД, Нови Сад
ORCID ID: (<https://orcid.org/0000-0002-2902-6496>)

Издавач

Институт за економику пољопривреде, Београд
11060 Београд, Волгина 15
Тел: (011) 29-72-858, (011) 29-72-848

За издавача:

Проф. др Јонел Субић, директор

Штампарија:

НС МАЛА КЊИГА ПЛУС
21000 Нови Сад, Зетска 15, Тел: (021) 64 00 578

Тираж:

200 примерака

ISBN-978-86-6269-137-8

Штампање монографије је финансирало Министарство науке, технолошког
развоја и иновација Републике Србије

Београд, 2024. година

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
СПИСАК СКРАЋЕНИЦА	6
1. ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ	7
1.1. Појам, карактеристике и значај осигурања	7
1.2. Појам, специфичности и значај пољопривреде	9
1.3. Појам, карактеристике и значај осигурања пољопривреде	10
1.3.1. Осигурање биљне производње	13
1.3.1.1. Ризици биљне производње	15
1.3.1.2. Системи осигурања биљне производње	18
1.3.2. Осигурање животиња	20
1.3.2.1. Ризици сточарске производње	21
2. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ОСИГУРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	23
2. 1. Историјски развој обавезног осигурања пољопривреде	23
2. 2. Узрочно-последична повезаност развоја осигурања пољопривреде и развоја пољопривреде	26
3. КАРАКТЕРИСТИКЕ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	29
3.1. Значај пољопривреде за привреду	29
3.2. Нормативни оквир	30
3.3. Ризици покривени осигурањем у пољопривредној производњи	32
4. МОГУЋНОСТИ ЗА РАЗВОЈ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	34
4.1. Развојне могућности	34
4. 1. 1. Потенцијал за осигурање биљне производње	34
4. 1. 2. Потенцијал за осигурање животиња	35
4. 2. Понуда на тржишту пољопривредног осигурања	36
4. 2. 1. Услови за осигурање усева и плодова	37
4. 2. 1. 1. Општи услови за осигурање усева и плодова	37
4. 2. 1. 2. Посебни услови за осигурање усева и плодова	43
4. 2. 2. Услови за осигурање животиња	52
4. 2. 2. 1. Општи услови за осигурање животиња	53
4. 2. 2. 2. Посебни услови за осигурање животиња	59
4. 3. Финансијска подршка државе – субвенције Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде	68
5. ОГРАНИЧЕЊА ЗА РАЗВОЈ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	71
5. 1. Објективна ограничења	71
5. 2. Субјективна ограничења	73
6. АКТУЕЛНА РАЗВИЈЕНОСТ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	74
6. 1. Осигурање усева и плодова	75
6. 1. 1. Осигурана површина	75
6. 1. 2. Број полиса осигурања	77
6. 1. 3. Премија осигурања	78

6. 1. 4. Обрачунате штете	.80
6. 2. Осигурања животиња	.81
6. 2. 1. Број полиса осигурања	.81
6. 2. 2. Премија осигурања	.82
6. 2. 3. Обрачунате штете	.83
6. 3. Развијеност осигурања пољопривреде	.84
6. 3. 1. Учешће премија осигурања пољопривреде у укупној премији неживотних осигурања	.85
6. 3. 2. Процент пољопривредних газдинстава који осигурава своју производњу	.86
7. РАЗВИЈЕНОСТ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ	
У ЗЕМЉАМА У ОКРУЖЕЊУ	.90
7. 1. Република Хрватска	.90
7. 1. 1. Потенцијал за осигурање биљне производње и осигурање животиња	.90
7. 1. 2. Субвенције премија пољопривредног осигурања	.92
7. 1. 3. Понуда на тржишту пољопривредног осигурања	.94
7. 1. 4. Развијеност осигурања пољопривреде	.94
7. 2. Република Црна Гора	.97
7. 2. 1. Потенцијал за осигурање биљне производње и осигурање животиња	.97
7. 2. 2. Субвенције премија пољопривредног осигурања	.99
7. 2. 3. Понуда на тржишту пољопривредног осигурања	100
7. 2. 4. Развијеност осигурања пољопривреде	101
7. 3. Република Српска	101
7. 3. 1. Потенцијал за осигурање биљне производње и осигурање животиња	101
7. 3. 2. Субвенције премија пољопривредног осигурања	102
7. 3. 3. Понуда на тржишту пољопривредног осигурања	103
7. 3. 4. Развијеност осигурања пољопривреде	104
8. ОСИГУРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ГЛОБАЛНОМ НИВОУ	108
8. 1. Осигурање пољопривреде у свету	108
8. 2. Осигурање пољопривреде у Европској унији	113
9. МОГУЋИ ПРАВЦИ РАЗВОЈА ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ	
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	118
9. 1. Потенцијални модел делимично обавезног осигурања пољопривреде у Републици Србији	118
9. 1. 1. Појам обавезног осигурања	118
9. 1. 2. Врсте обавезних осигурања у Републици Србији у 2023. години	120
9. 1. 3. Теоријска полазишта	123
9. 1. 4. Предлог модела делимично обавезног осигурања пољопривреде	127
9. 2. Препоруке ФАО за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији	129
ЗАКЉУЧАК	130
ЛИТЕРАТУРА	137
СПИСАК ТАБЕЛА	158
СПИСАК ГРАФИКОНА	161
РЕЦЕНЗИЈЕ	162

ПРЕДГОВОР

Пољопривреда и осигурање су веома значајне привредне делатности, а узрочно-последична повезаност њихове развијености, као и перспективе развоја осигурања пољопривреде у Републици Србији, су предмет истраживања у овој монографији.

Осигурање пољопривреде би требало да и у Републици Србији преузме улогу коју има у савременој тржишној привреди, о чему сведоче искуства развијених, али све више и земаља у развоју. Значај осигурања пољопривреде је у економској заштити пољопривредне производње од бројних ризика, који су све већи у условима актуелних климатских промена. Значај осигурања пољопривреде може да се посматра и са финансијског аспекта с обзиром на то да осигуравајући фондови могу да се усмере и на финансирање развоја пољопривреде.

Узроке заостајања развоја осигурања пољопривреде у домаћим условима најпотпуније је обрадио наш први теоретичар осигурања, Антоније Тасић, који је истицао да је неразвијеност пољопривредног осигурања последица неразвијености пољопривреде.

Према резултатима Пописа пољопривреде (2023) у структури пољопривредних поседа у Републици Србији преовлађују економски полуодржива пољопривредна газдинства, чија је просечна величина око шест хектара. Мала величина поседа онемогућава развој конкурентне пољопривредне производње, раст прихода и платежну способност породичних пољопривредних газдинстава, која са више од 90% учествују у структури пољопривредних газдинстава у Републици Србији. Истовремено ова газдинства немају ни довољно развијену свест о значају економске заштите своје производње.

Недовољно удруживање пољопривредних произвођача онемогућава њихов организовани наступ на тржишту, као и немогућност остваривања повољнијег положаја у преговору са осигуравачима. Из аграрног буџета се од 2006. године издвајају средства за регресе премија осигурања. Регреси су у 2023. години износили и до 70% плаћених премија осигурања, али је право на њих искористило само 5,4% од укупног броја пољопривредних газдинстава.

Ова монографија има за циљ да се проблем осигурања пољопривреде у Републици Србији анализира са више аспеката, да се анализирају инострана искуства и предложи могући правац развоја.

СКРАЋЕНИЦЕ

- АБ** – Аграрни буџет
АИФ – Алтернативни инвестициони фондови
БДП – Бруто домаћи производ
ЕАФРД – *European Agricultural Fund for Rural Development*
(Европски пољопривредни фонд за рурални развој)
ЕУ – Европска унија
МОНСТАТ – Управе за статистику Републике Црне Горе
НБС – Народна банка Србије
ОЕЦД – *Organisation for Economic Co-operation and Development*
(Организација за економску сарадњу и развој)
ОП – осигурање пољопривреде
ОБП – осигурање биљне производње
ОЖ – осигурање животиња
ОУ – Општи услови (за осигурање)
ПГ – Пољопривредна газдинства
ПО – Полиса осигурања
ПОП – Премија осигурања пољопривреде
ПНО – Премија неживотних осигурања
ППГ – Породична пољопривредна газдинства
ПУ – Посебни услови (за осигурање)
РС – Република Србија
РСД – Српски динар
РХ – Република Хрватска
РЦГ – Република Црна Гора
САД – Сједињене Америчке Државе
СФРЈ – Социјалистичка Федеративна Република Југославија
SDG – *Sustainable Development Goals* (Циљеви одрживог развоја)
UN – *United Nations* (Уједињене нације)
FAO – *Food and Agriculture Organization of the United Nations* (Организација за храну и пољопривреду Уједињених нација)
САР – *Common Agricultural Policy* (Заједничка пољопривредна политика Европске уније)

1. ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ

Пољопривреда и осигурање су веома значајне привредне делатности, а узрочно-последична повезаност њихове развијености, као и перспективе развоја осигурања пољопривреде у Републици Србији су предмет истраживања у овој монографији. У циљу даље анализе потребно је приказати основне теоријске одреднице везане за пољопривредно осигурање.

1. 1. Појам, карактеристике и значај осигурања

Осигурање је услужна привредна делатност, која, како наводи Жарковић (2024), обезбеђује неопходну безбедност у привреди и друштву у целини. [10, стр. 378] Група аутора Кочовић и сар. (2021) истичу да осигурање у најширем смислу представља „удруживање свих оних који су изложени истим опасностима, а с циљем да заједнички поднесу штету која ће задесити само неке од њих.“ [21, стр. 33] *Bielza* и сар. (2007) констатују да је осигурање савремени и најбољи инструмент за управљање ризиком. [54, стр. 10] Најважније предности управљања ризиком, како наводи Остојић (2007), су смањивање трошкова, односно повећања профита у пословању привредних субјеката. [31, стр. 127]

Поред наведених, постоје и бројне друге дефиниције осигурања, а заједничко за све је да истичу суштину осигурања, а то је заштита, односно обезбеђење људи и имовине. Примера ради, Петревска, *Toscano* и Милошев (2010) наводе да се посредством осигурања штите економски интереси осигураника приликом наступања осигурљивих ризика. [35, стр. 9] Манић (2012) констатује да се путем осигурања преноси ризик од губитака са осигураника на осигуравача, уз обавезу плаћања премије (цене) осигурања. [159] Према Тешићу (2023) осигурање представља „мултифункционални механизам који доприноси економској стабилности, еколошкој одрживости и социјалној инклузији.“ [135, стр. 333]

У циљу даље анализе потребно је дефинисати основне појмове у осигурању. Осигуравач (осигуравајуће друштво) се уговором о осигурању обавезује да за одређену цену (премију осигурања) преузима заштиту осигураника (корисника услуга осигурања) од ризика обухваћених осигурањем. Осигурани случај је будући, неизвесни и независни од воље уговарача догађај, који представља основ за закључување уговора

о осигурању. [220, чл. 898] Дакле, осигурани случај је реализација ризика и он мора да буде предвиђен условима осигурања, да се деси у одређеном времену, на одређеном месту и са одређеним последицама. [24, стр. 212] Механизам осигурања чине: елементи осигурања и техничка организација. Суштина техничке организације осигурања је остваривање равнотеже осигуравајућег фонда, како би из њега могле да се исплате настале штете, али и издвоје средства за неопходне резерве.

Основни елементи осигурања су: ризик, премија осигурања и накнада штете. Према Марковићу (2013) ризик је „саставни део живота сваког човека“, те је „из тог разлога предмет изучавања и основни елемент у теорији осигурања.“ [23, стр. 6] Ризиком се сматра догађај који је: (а) могућ; (б) економски штетан; (в) неизvestан; (г) независан од воље осигураника или другог заинтересованог лица; (д) који се понавља; (ђ) мора да постоји распоређеност догађаја у просторном и временском погледу; (е) мора да постоји доступност догађаја статистичкој евиденцији. [13, стр. 492]

Премија осигурања, како наводе Маровић и Жарковић (2002), представља цену ризика. [24, стр. 349-350] Жарковић и сар. (2014) истичу да је висина премије „директно сразмерна величини ризика, вредности осигуране суме и дужини трајања осигурања.“ [66, стр. 27]

Накнада штете је новчани износ који осигуравајуће друштво исплаћује кориснику осигурања када наступи осигурани случај. [13, стр. 171] Код имовинских осигурања висина накнаде штете је условљена: вредношћу осигуране ствари, сумом осигурања, као и величином штете.

Сума осигурања је износ на који се неки предмет осигурања осигурава. Она је, углавном, једнака вредности предмета осигурања, али могу се десити и случајеви и да је овај износ већи од вредности предмета осигурања (надосигурање) или да је мањи од вредности осигуране ствари (подосигурање). [12, стр. 50]

Осигурање се заснива на начелима: безбедности, узајамности, платежности, производности, економичности, исплативости, и еквивалентности. Начело еквивалентности значи да је трошак осигурања (премија) зависна од вредности осигураног случаја (суме осигурања) и степена опасности (ризика). [15, стр. 107; 157, стр. 92]

Значај осигурања је, пре свега, у заштити људи и имовине. Међутим, осигуравајући фондови могу да имају и велики финансијски потенцијал који може да се искористи за финансирање привредног развоја, што омогућава и финансирање приоритетних развојних делатности, као

што је пољопривреда. У циљу реализације ових пласмана потребно је да постоји сигурност улагања и остваривање задовољавајућих стопа приноса на уложена средства, али и да постоји адекватан нормативни оквир и развијено финансијско тржиште.

У литератури се наводе бројне врсте осигурања, које се могу груписати на: (а) животна и неживотна; (б) копнено, поморско и ваздушно; (в) имовинско и осигурање лица; (г) добровољно и обавезно; (д) премијско и узајамно; (ђ) колективно и индивидуално; (ж) унутрашње (саосигурање) и спољашње (реосигурање). [26, стр. 65-73]

1. 2. Појам, специфичности и значај пољопривреде

Пољопривреда је најстарија производна привредна делатност. Она је и најзаступљенија, јер се, на глобалном нивоу, овом делатношћу бави највећи број људи. Пејановић (2013) констатује да је приликом дефинисања пољопривреде потребно разграничити њен ужи и шири појам. [34, стр. 25] Под пољопривредом у ужем смислу, како наводе Пејановић и Његован (2011), најчешће се подразумева „делатност производње и кућне прераде биљака и животиња за потребе исхране и одевања чланова домаћинства, односно заједнице.“ [33, стр. 147] Под појмом пољопривреде у ширем смислу, како појашњава група аутора – Божић, Богданов и Шеварлић (2011), подразумева се „комплексан систем функционалних хоризонталних и вертикалних веза више међусобно повезаних привредних области и грана који се назива агроиндустријски комплекс или агробизнис.“ [5, стр. 11]

Под пољопривредом у најширем смислу подразумева се мултифункционална или вишефункционална пољопривреда. Концепт мултифункционалне пољопривреде подразумева развој, поред основне пољопривредне производње, и делатности које су с њом повезане (трговина, туризам, занатство, и сл.), а све у циљу обезбеђивања додатних прихода пољопривредним газдинствима.

Имајући у виду да је пољопривреда специфична привредна делатност, јер на њу утичу биолошке и друштвено-економске карактеристике, веома је сложена и примену економске заштите пољопривредне производње.

Биолошке особености пољопривредне производње су, како наводи Васиљевић (1998): високи ризици, сезонски карактер и непостојање специјализације у производњи, низак степен искоришћености капацитета,

спор обрт капитала и органски карактер производног циклуса. [7, стр. 15-17] У Републици Србији, како смо закључили у једном од ранијих истраживања – Радовић (2014) најзначајније друштвено-економске специфичности пољопривреде, са аспекта финансирања, као и осигурања, су: својински односи, мала величина поседа, непостојање свести о потреби удруживања пољопривредних произвођача, неразвијеност и неуређеност тржишта пољопривредно-прехранбених производа, ниска конкурентност пољопривредне производње, неодговарајућа улога државе, неповољни демографски фактори и нестабилност аграрне политике. [36, стр. 18]

У структури пољопривредних поседа у Републици Србији преовлађују економски полуодржива пољопривредна газдинства. Просечна величина пољопривредног поседа у Европској унији (ЕУ) је око 20 хектара, а у Републици Србији је, према резултатима последњег Пописа пољопривреде (2023), око шест хектара. Мала величина поседа онемогућава развој конкурентне пољопривредне производње и повећање прихода. Услед наведеног, ниска је платежна способност пољопривредних газдинстава, која са више од 90% учествују у структури пољопривредних газдинстава, а тиме и тражња на тржишту пољопривредног осигурања. Такође, недовољно удруживање пољопривредних произвођача онемогућава њихов организовани наступ на тржишту, као и немогућност остваривања повољнијих услова осигурања.

И друге друштвено-економске специфичности пољопривреде у Републици Србији су неповољне за већу примену економске заштите пољопривредне производње, коју пружа осигурање, те је неопходно, у наредном периоду, да буде активнија улога државе у циљу развоја тржишта пољопривредног осигурања.

1.3. Појам, карактеристике и значај осигурања пољопривреде

Пољопривредно осигурање се убраја у имовинска осигурања и обухвата осигурање усева и плодова (осигурање биљне производње) и осигурање животиња. Жарковић (2016) истиче да су последњих година достигнућа биотехнологије и генетичке технологије све значајнија, што доводи до увећања ризика, а самим тим утиче и на осигурање пољопривреде. [158, стр. 70] Према Његовану (2018, 2023) „посматрано са економског становишта климатски и географски услови битно утичу и на ниво ризика у пољопривредној производњи, па су се развиле

различите дисциплине које помажу човеку да смањи овакву врсту ризика у знатној мери.“ [29, стр. 1; 28, стр. 1] Такође, и аутори *Njavro & Ćor* (2021) у сажетом приказу своје књиге указују да је у пољопривредној производњи „потребно да се примени стратегија управљања ризиком“, а једна од најдоступнијих је осигурање. [27, стр. 1] Стога се, како наводе Средојевић, Јелочник и Субић (2010), пољопривредно осигурање може окарактерисати и као значајна мера „за заштиту и побољшање пољопривредне производње.“ [130, стр. 207]

Управљање ризицима је у литератури најчешће истицан значај пољопривредног осигурања. У том смислу *Roberts* (2005) дефинише осигурање пољопривреде као „сегмент управљања ризицима, а његов развој зависи од односа трошкова и користи на нивоу пољопривредних газдинстава или пољопривредних предузећа, као и од потенцијалне понуде на тржишту осигурања.“ [39, стр. 93] Према *Mishra* (1995) „пољопривредно осигурање, посебно осигурање усева, постоји у многим земљама као институционални одговор на актуелне ризике који прате пољопривредну производњу.“ [91, стр. 86] Такође, и *Chambers & Quiggin* (2004) наводе да је пољопривредним субјектима „на располагању више видова управљања ризицима у пољопривреди, а један од њих ће у сваком програму управљања ризицима, готово неизоставно, бити и куповина полисе осигурања.“ [144, стр. 203]

Постоје различите класификације ризика који прате пољопривредну производњу. У литератури је најзаступљенија подела на три групе ризика. То су: природни, друштвени и економски ризици. [37, стр. 10] Према ставу групе аутора – *Hardaker, Huirne & Anderson* (1997) ризици се могу поделити на: производне или ризике приноса, финансијске, институционалне, људски и имовинске. [46, стр. 21; 156, стр. 33] Аутори Радовић и Пејановић (2015) у ризике који угрожавају пољопривредну производњу убрајају и ризике од тероризма усмереног против животне средине и агротероризма, као једног од облика терористичке активности. [164, стр. 59-60]

Аутори *Miranda & Vedenov* (2001) упозоравају да значајне ризике представљају и варијабилност цена репроматеријала, као и готових производа. [90, стр. 650] Са овим ставом се слажу и аутори – *Hazell, Pomareda & Valdes* (1986), који упозоравају да се пољопривредници суочавају са променљивим ценама, приносима и другим ризицима, који чине да је њихов приход нестабилан из године у годину. Интересантно је да цитирани аутори дају примат ризицима од флукуације прихода, а

секундарно ризицима од природних катастрофа. [45, стр. 55] Такође, и аутори *Carter & Smith* (2007), као и *Morgan, Cotter & Dowd* (2012) истичу да је биљна производња, поред бројних природних непогода, изложена и значајним финансијским ризицима. [142, стр. 525; 94, стр. 68]

У литератури се често среће појам „микро - осигурање“. *Churchill* (2008) истиче да „микро - осигурање“ не означава величину покрића ризика, већ врсту осигурања прилагођену потребама људи са нижим приходима. [49, стр. 33] Према *Rosenzweig & Binswanger* (1992), у финансијском смислу, мали пољопривредни произвођачи имају ниску куповну моћ на тржишту осигурања, али истовремено се сусрећу с високим ризицима, односно имају потребу за осигурањем. [40, стр. 48]

На основу мишљења многих аутора, трошкови осигурања пољопривреде су занемарљиви у поређењу са његовим значајем. Група аутора *Mishra et al.* (2006) се посебно бавила анализом финансијских карактеристика пољопривредних газдинстава (ПГ) и њиховим могућностима и потребама да осигурају своје приходе. [92, стр. 149-150] Група домаћих аутора, Почуча, Петровић и Мркшић (2013), сматра да осигурање пољопривреде треба да има важну улогу у заштити биланса успеха сваког пољопривредног произвођача с обзиром на то да су трошкови осигурања веома ниски, у просеку од 1,5% до 2% учествују у укупним трошковима. [104, стр. 177] Постоји и могућност, како наводе аутори – Марко, Јовановић и Тица (1998), да пољопривредни произвођачи сами носе „неки проценат штете, без захтева за надокнадом (франшиза), а њена висина утиче на висину премијске стопе, односно премије.“ [22, стр. 107-108] Међутим, и поред ових теоријских ставова, у пракси у многим државама, осигурање пољопривреде је неразвијено. Такав је случај и у Републици Србији, где је, како истиче Жарковић (2000), пољопривредно осигурање неразвијено и када се посматра у квантитативном погледу (обиму), али и са квалитативног аспекта (врстама осигураних ризика). [67, стр. 140]

Како је у једном од ранијих истраживања наведено, Радовић (2020а), начин организовања осигурања пољопривреде у појединим земљама се разликују у односу између „државе и тржишту у појединим системима осигурања пољопривреде, као и у томе да ли је осигурање пољопривреде обавезно или не.“ [115, стр. 90] Према наводима Манића (2012) модели тржишта осигурања пољопривреде могу да буду: модел тржишта у потпуности контролисаног од стране државе, модел тржишта на коме доминирају јавно-приватна партнерства, модел „чистих“

тржишта. [159] Цитирани аутор модалитете државне подршке осигурању пољопривреде дели на: (а) субвенционисање премија осигурања; (б) инвестирање у истраживање и развој услуга осигурања пољопривреде; (в) развој законске регулативе у области осигурања пољопривреде; (г) развој реосигурања од стране јавног сектора; (д) субвенционисање административних трошкова. [159]

Осигурање пољопривреде се дели на осигурање биљне производње и осигурање животиња. За осигурање биљне производње често се користи термин „осигурање усева и плодова“. Обе врсте осигурања пољопривреде у наставку ће бити предмет детаљније анализе.

1. 3. 1. Осигурање биљне производње

Осигурање биљне производње постоји већ скоро три века. Прецизније, у Европи се прво појавило осигурање биљне производње од ризика града, и то 1719. године у Немачкој, 1802. у Франуској, а 1840. у Великој Британији. Ова врста осигурања почела је да се примењује у Америци, односно, у Сједињеним Америчким Државама (САД) тек 1870. године. [171, стр. 1] Данас, на глобалном нивоу, осигурање биљне производње чини око 90% од укупне премије осигурања пољопривреде. [16, стр. 11]

Основна подела у биљној производњи се заснива на биљној врсти која се гаји, те се биљна производња дели на: ратарство, повртарство, воћарство и виноградарство. Осигурање биљне производње, као вид обезбеђења, пружа економску заштиту за једногодишње или вишегодишње биљке, без обзира да ли су они главни усеви, подусеви или пострни усеви. Жарковић и Самарџић (2011) истичу да се најчешће осигурава плод, али може да буде осигуран и цвет, стабло, лист или корен биљке. [14, стр. 142]

Према мишљењу групе аутора – *Sherrick et al.* (2004) на одлуке пољопривредника да се одреде за закључење осигурања биљне производње утичу бројни чиниоци, од којих су најважнији свест о постојању ризика и конкурентског утицаја других средстава за управљање ризицима. [132, стр. 108] Аутори *Enjolras & Sentis* (2011) наводе да ће пољопривредници чешће закључивати полисе осигурања биљне производње за пољопривредне поседе који су у претходном раздобљу имали веће штете, јер су након тога њихови власници постали свеснији опасности. [64, стр. 480] На основу реализованих истраживања, *Gulseven*

(2020), закључује да образовање пољопривредника и висина прихода које остварују пољопривредна газдинства, директно пропорционално утичу на вероватноћу закључења уговора о пољопривредном осигурању. [59, стр. 15] Према становишту аутора *Finger & Lehmann* (2012) старији и образованији пољопривредници чешће се одлучују за примену економске заштите своје производње. [138, стр. 353]

Резултати истраживања групе аутора – *Babcock, Hayes & Hart* (2004), указују да савремени поступак осигуравања биљне производње обележава и читав низ других отворених питања. Једно од њих су начини утврђивања премије осигурања, где се, рецимо, анализира у којој мери сопствено учешће осигураника у штети утиче на цену, па самим тим и на привлачност осигурања биљне производње. [52, стр. 567] У литератури постоје и ставови, да је приликом одређивања висине премија осигурања потребно уважити чињеницу да се у различитим деловима земље природне непогоде испољавају различитом снагом. Стога је, према мишљењу аутора *Jong & Heller* (2008) потребно да се држава подели на области и за сваку да се одреде различите премијске стопе за осигурање биљне производње. [18, стр. 206]

Аутори Јовановић и Зубовић (2019) упозоравају да су „финансијска средства за пољопривредну производњу, која је изложена бројним ризицима, често оскудна.” [70, стр. 59] *Bastian* (1999) сматра да пољопривредници доносе одлуку о осигурању биљне производње након разматрања два питања. Прво, како да уз минималан износ трошкова обезбеде добитак и друго, од којих најважнијих ризика биљне производње треба да се осигурају. Након тога, они бирају примерену осигуравајућу услугу, сматра цитирани аутор. Практично, већа премија осигурања ће покривати већи ризик. Али, према мишљењу овог аутора, потребно је одлучити се за оптимално осигурање. [2, стр. 3] Да би пољопривредни произвођачи изабрали оптимално осигурање, аутори *Smith & Watts* (2009) истичу да је неопходно да се процени: величина потенцијалног губитка у односу на добитак пољопривредног произвођача, реалност очекиваног губитка, учесталост губитака, као и трошкови санирања губитака. Такође, потребно је да се дефинишу мере у циљу адекватног управљања ризицима, како би се избегли потенцијални губитци, као и да се утврди колико је пољопривредно газдинство спремно да плати у циљу припреме специфичне стратегије за управљање ризиком. [206]

1.3.1.1. Ризици биљне производње

Осигурање усева и плодова у литератури се сматра за једну од најризичнијих врста осигурања и због тога се у пракси пружа осигуравајућа заштита само за ограничени број ризика. [35, стр. 1; 23, стр. 55; 14, стр. 142] У складу са условима осигурања осигуравача који послују на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији град, удар грома и пожар се убрајају у основне, а пролећни и јесењи мраз, полава и олуја, у допунске ризике биљне производње. [162, стр. 397] Према проценама, град је најзаступљенији ризик у осигурању усева и плодова у Републици Србији, а осигурање од овог ризика је најзаступљеније и на глобалном нивоу. Марковић (2013) наводи да степен опасности од града (градобитност) зависи од: интезитета појаве, учесталости падања и трајања градобитног периода. [23, стр. 66]

Осигурање биљне производње у Републици Србији може да се закључи за свако допунско осигурање посебно, али уз услов да је претходно закључено осигурање од основних ризика. Осигуравачи исплаћују само накнаду штета по основу количинског губитка, а не и губитка квалитета. Међутим, према актуелним подацима, у Републици Србији је најзаступљеније осигурање биљне производње од основних ризика, а за осигурање од допунских ризика не постоји значајнији интерес због неповољног економског положаја пољопривреде, односно већине индивидуалних пољопривредних газдинстава. Основни и допунски осигурљиви ризици биљне производње у Републици Србији ће бити предмет детаљније анализе у наредним поглављима ове монографије.

Посматрано на глобалном нивоу, пољопривредну производњу у савременим условима све више угрожавају екстремни природни услови, који се одликују високим температурама или обилним падавинама, а њихов узрок су све израженије климатске промене. Интензивна пољопривредна производња је један од узрока актуелних климатских промена, као и неконтролисана експлоатација других природних ресурса. *Hohl* (2019) наводи да интензивирањем производње, емисије гасова стаклене баште које се односе на пољопривреду су се скоро удвостручиле у последњих 50 година, а пројекције предвиђају и даље повећање. [47, стр. 12] Аутори *Sivakumar & Motha* (2010) констатују да климатске промене захтевају промене у технологији производње, а важно место у програму заштите од опасности повезаних с променама климе, као што су поплаве или суше, имају програми осигурања. [41, стр.

536] И аутор *Lotze-Campen* (2011) слаже се са ставом цитираних аутора. [80, стр. 9] Према мишљењу групе аутора, Његомир и сарадници (2016, 2017), пољопривредни произвођачи имају две могућности. Прва је да пронађу дугорочно одрживо решење које је засновано на адаптацији, а друга је да примене економску заштиту своје производње. [96, стр. 1026; 30, стр. 72]

Суша је ризик који је све заступљенији последњих година и представља све већу опасност за биљну производњу. Агроекономски аналитичари наводе да је у последње две деценије суша забележена сваке треће године, а према неким ауторима, у реализованим истраживањима константовано је да је број сушних година око 5%. [129, стр. 31; 38, стр. 237] Аутори *Žarković & Toscano* (2015) истичу да је најзначајнија последица суше чињеница да „суша угрожава стабилност производње хране.“ [65, стр. 285] Да би проузроковало штету, како наводе *Maliva & Missimer* (2012), одступања у снабдевању водом морају да достигну граничну вредност. [81, стр. 21-22] Аутори Васиљевић, Зарић и Шевић (2013) износе у својим разматрањима процену да свака сушна година у Србији узрокује губитак у износу од око 500 милиона евра. [58, стр. 309]

Према ставу *FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations* потребан је одрживији приступ пољопривреди, како би се земљиште, вода и извори залиха ефикасније користили, а истовремено и повећали приходи фармера, као и прехранбена сигурност. [174, стр. 22] Конкретно, пред пољопривредну производњу се постављају све захтевнији задаци имајући у виду да према пројекцијама *FAO*, пољопривреда ће морати да произведе скоро 50% више хране, сточне хране и био-горива до 2050. у поређењу са 2012. годином. [173, стр. 180] Радовановић и сар. (2023) упозоравају да се „у последње две деценије, од укупног броја катастрофалних догађаја, највећи број њих односио на временске догађаје хидролошке природе, проузроковане појавом, кретањем и налетима површинских и потповршинских слатких и сланих вода.“ [106, стр. 375]

Увиђајући сложеност и значај проблема климатских промена, Уједињене нације – *UN*, су усвојиле документ „Циљеви одрживог развоја“ – *Sustainable Development Goals (SDG)*, где су под циљем број 13, позвали државе да предузму хитне мере у борби против климатских промена. [213] Суштински циљеви дугорочног планског документа Европске уније „*The European Green Deal*“ су: борба против климатских промена, заштита животне средине и биодиверзитета. [216]

Група аутора, Ђуричин, Куч и Вуксановић-Херцег (2024), истичу да, борба против климатских промена, зелена транзиција, као и одрживи економски развој, би требало да буду и у делокругу „одговорности сваке националне економије“, а „Србија би требало да активно учествује у том процесу.“ [62, стр. 24]

Аутори Радовић и Јелочник (2021) истичу да „климатске промене представљају претњу за развој органске пољопривреде“, те да Србија има повољне услове за развој ове производње, али и да је органска пољопривреда недовољно развијена. [114, стр. 22] Ковачевић (2021) наводи да су „органски производи пут ка конкурентној и одрживој пољопривреди.“ [72, стр. 31] Група аутора – *Tomaš-Simin et al.* (2019) акцентира да су цене ових производа на домаћем тржишту „веће у односу на цене пољопривредно-прехранбених производа произведених у конвенционалној производњи у распону од 50% до 300%.“ [137, стр. 99] Међутим, и поред веће платежне способности, и пољопривредна газдинства у систему органске производње веома ретко осигуравају своју производњу. Наведени подаци указују на потребу за обезбеђивањем адекватне економске заштите органске пољопривредне производње, имајући у виду њен значај са аспекта здравствене безбедности хране, али и економичности ове производње.

Група аутора – *Qianting, Zhou & Wang* (2024) упозоравају да климатске промене утичу и на стабилност руралног финансијског система, а да висококвалитетно пољопривредно осигурање може да ублажи овај негативан утицај.[149] *Toscano* (2011) истиче да временске прилике представљају главни фактор несигурности пољопривредне производње, а у условима глобалног мењања климе неопходно је управљање овим ризиком, како би се „бар донекле компензовале последице временских неприлика.“ [44, стр. 1] Истог становништа су и аутори *Duncan & Myers* (2000), који истичу да растућа вероватноћа остварења катастрофалних ризика, услед климатских промена, утиче на повећања премија осигурања, смањења нивоа покрића, што у крајњем случају, може да проузрокује потпуни слом тржишта осигурања биљне производње. Према мишљењу наведених аутора, у таквим околностима неопходно је да се обезбеди реосигурање биљне производње. [61, стр. 848]

Петровић (2020) указује да осигуравајуће „компаније које су ажурне у прилагођавању захтевима које намеће борба против климатских промена, имају прилику да раније допру до све већег броја осигураника.“

[101, стр. 55] И *Landini* (2015) истиче значај што већег броја осигураника у систему осигурања пољопривреде, како би се формирао адекватан новчани фонд и за покриће штета насталих услед климатских промена. [78, стр. 31]

У литератури је познат концепт „сигурносне мреже“, чија је суштина, како наводи група аутора – *Gundersen et al.* (2000) да се пољопривредницима обезбеди заштита од ризика елементарних непогода, али и од ризика изгубљене зараде. [9, стр. 14] Међутим, истраживање групе кинеских научника – *Sun et al.* (2024), које је реализовано у периоду 2012-2021. година, указује на закључак да ни климатске промене не утичу на већу примену осигурања пољопривреде, већ да се пољопривредници одлучују за осигурање своје производње „тек када укупна зарада буде већа од укупних трошкова.“ [134, стр. 626]

1.3.1.2. Системи осигурања биљне производње

Постоји више система осигурања биљне производње. Према Марковићу (2009), они се могу класификовати на три система осигурања: (1) осигурање усева и плодова од једне врсте ризика; (2) осигурање приноса од већег броја или свих врста ризика; (3) осигурање засновано на временским индексима – дериватима. [84, стр. 30-33] Систем осигурања биљне производње од једне врсте ризика се углавном заснива на осигурању од ризика града, као најчешће осигурљивог ризика усева и плодова. У неким европским државама пољопривредници једино и могу да осигурају своју производњу од ове опасности.

Систем осигурања приноса од већег броја или свих врста ризика, према Марковићу (2009), обухвата неколико подсистема: (а) систем осигурања „где надокнада зависи од процењене штете настале под дејством временских прилика“; (б) систем осигурања од више опасности, који искључује процену штете, и подразумева утврђивање разлике између гарантованог и оствареног приноса; (в) систем осигурања од свих ризика који могу да нанесу штету усевима и плодовима; (г) систем комбинованог осигурања, који подразумева да се осигурање од једног ризика, најчешће града, комбинује са осигурањем од других ризика и, то углавном ризика од пожара, олује, мраза и удара грома. [84, стр. 34-35]

Систем комбинованог осигурања пољопривреде био је карактеристичан за већину бивших социјалистичких држава, где је осигурање пољопривреде било обавезно.

Систем осигурања заснован на временским индексима (дериватима) утемељен је на одређеним метеоролошким параметрима, а, како наводи Марковић (2009), „пољопривредницима се исплаћује накнада штете уколико одређена гранична вредност (количина падавина или просечна температура) није достигнута или је пребачена.“ [84, стр. 33] Ово је нови систем осигурања биљне производње.

Временски индекси су настали 1996. године, од када се и примењују у Сједињеним Америчким Државама. [172, стр. 3] Према дефиницији које је изнео Марковић (2013) „временски деривати су финансијски инструменти за управљање ризицима условљеним временским неприликама.“ [23, стр. 2] Такође, цитирани аутор наводи да су „временски деривати производи финансијског тржишта, као нпр. опције, фјучерси, форварди или свопови, који се односе на температуру, количину падавина или неке друге објективно измерене временске параметре.“ [23, стр. 91] Према Марковићу (2016) предности временских индекса (деривата) у односу на систем класичног осигурања је што код њих нема моралног хазарда, негативне селекције, као ни процене штете, а омогућавају и значајну изолованост од утицаја политичких и економских ризика.

Временски деривати пружају могућност заштите и код мање екстремних догађаја, јер се полази од чињенице да одступање од свега неколико милиметара кише, односно неколико степени температуре, може значајно да угрози приходе пољопривредника. [160, стр. 76] Аутори – Радовановић, Михаиловић и Радовановић (2022) указују да постоје техничке могућности за примену овог система осигурања у Србији, с обзиром на то да постоји мрежа мерних станица Републичког хидрометеоролошког завода, те да „постоје могућности за креирање временских индекса.“ [107, стр. 21]

Према ставовима већине аутора, примера ради – *Bennett* (2004), *Costello* (2012), данас постоји могућност осигурања биљне производње и путем проширеног осигурања, где су, уз опасности које проузрокују временске околности, обухваћени и губици у производњи проузроковани другим разлозима, као што су слаб принос или лош квалитет рода. [3, стр. 352; 48, стр. 56] Проширено осигурање биљне производње неопходно је, према мишљењу, *Porter, Scott & Simmons* (2009), зато што у друштвеном, економском и природном окружењу постоје бројни проблеми које је потребно решавати на путу ка одрживом пољопривредном развоју и производњи хране. [103, стр. 78]

Систем осигурања приноса обухвата осигурање од свих ризика којима је изложена биљна производња и представља осигурање очекиваног приноса. То је најпотпунија економска заштита пољопривредних субјеката. Међутим, ово је и најскупље осигурање, а предуслов за његово спровођење је платежно способан пољопривредни произвођач, финансијска подршка државе или масовност пољопривредног осигурања, која подразумева и ниже цене (премије) осигурања.

У Великој Британији се примењује систем осигурање прихода, како наводе Лабудовић-Станковић и Тодоровић (2011), као вид економске заштите биљне производње. [77, стр. 727] *Roberts* (2005) истиче да „суштина осигурања прихода у биљној производњи јесте да се на овај начин спајају производни и ценовни ризик као одреднице укупног прихода од одређеног усева.“ [39, стр. 78] Бројни аутори, међу којима и Андријашевић и Петрановић (1999), истичу да у овом систему осигурања пољопривреде, цене морају да буду одређене „на основу објективних параметара, а не под утицајем осигураника, како би се избегао проблем моралног хазарда и негативне селекције.“ [1, стр. 10]

Осигурање прихода представља нови алат за управљање ризицима у пољопривреди, заснован на разлици између гарантованог и стварног прихода целе фарме или неке производње. Марковић, Веселиновић и Кокот (2016) указују да су основни предуслови за примену осигурања прихода „формирање знања кроз образовање и стварање предуслова кроз опремање финансијских институција и берзи.“ [82, стр. 959] У складу са наведеним, Васиљевић, Радовић и Ковачевић (2020) наводе да пољопривредним субјектима у Републици Србији „нису доступни савремени инструменти за управљање ризиком, као што је осигурање приноса и осигурање прихода.“ [57, стр. 120] *Kang* (2007) наводи да иновације у осигурању пољопривреде треба да иду у правцу задовољавања растућих потреба пољопривредника да прошире покриће, односно да обезбеде осигурање целокупног пољопривредног газдинства и прихода. [19, стр. 40]

1.3.2. Осигурање животиња

Осигурање животиња је једна од најстаријих врста осигурања. Осигурати се могу све врсте домаћих и дивљих животиња, иако се већином мисли на осигурање стоке, јер она чини највећи део ове врсте осигурања. Марковић (2007) наводи да је у овом осигурању „могућност

настанка осигураног случаја учесталија у односу на биљну производњу.“ [87, стр. 158] Предмет осигурања је животиња у целини, а не могу бити осигуране животиње које се налазе у лошој кондицији, као ни животиње које се држе у лошим зоохигијенским условима. [163, стр. 290]

Осигурање животиња је краткорочно осигурање, траје једну годину или краће, а обично се везује за један производни циклус или турнус. Последњих година, услед појаве нових болести, расте и потреба за осигурањем стоке. Према мишљењу Марковића и Јовановића (2010) у циљу пуне економске заштите потребна је „чвршћа повезаност пољопривредника, осигуравајућих кућа и државе, како би се створио један интегрисани систем управљања ризиком у сточарству.“ [83, стр. 292] У прилог наведеној тврдњи су и резултати истраживања групе аутора, *Koontz et al.* (2006), које је 2001. године реализовано у Сједињеним Америчким Државама, а на основу кога је закључено да појава многих болести животиња је условљена неадекватним условима за њихово гајење. [20, стр. 7-8]

Према мишљењу аутора *Hart, Babcock & Hayes* (2001) осигурање стоке обухвата производни ризик и ризик флукуације цена. Производни ризик је много мањи у поређењу са биљном производњом, зато што је стока прилагодљивија на временске промене и већина стоке не захтева посебну заштиту од стреса проузрокованог штетним временским условима. Производни ризик може се, углавном, приписати болестима или варијацији у прирасту. Међутим, сточарска производња је, према мишљењу цитираних аутора, више погођена флукуацијама цена, и то посебно цена инпута. [141, стр. 566]

1.3.2.1. Ризици сточарске производње

Ризици (опасности) које угрожавају животиње могу се сврстати у две групе: болести и несрећни случајеви. Као последица њиховог остварења долази до штета од угинућа животиња, повреда, принудног клања или принудног убијања, трошкова лечења и друго, а за све наведено може се обезбедити осигуравајућа заштита. [158, стр. 73] Бијелић (2002) дефинише да су опасности које угрожавају животиње „сваки спољни изненадни догађај који угрожава животињу, независтан од воље осигураника, а који за последицу има штету.“ [4, стр. 243]

Осигуравачи не покривају осигурањем заразне болести које угрожавају целу земљу и које се могу спречити вакцинацијом, односно

за које постоји законска обавеза сузбијања, као што су: слинавка, шап, туберкулоза, бруцелоза, свињска куга и инфективна анемија. Такође, осигуравачи не покривају штете од оболења које настају као последица дуготрајног, претераног и неразумног коришћења гајених животиња, недовољне и неправилне исхране, закаснелог или неправилног лечења или непридржавања упутстава ветеринара.

Несрећним случајем у осигурању сточарске производње, како наводе аутори *Njavro, Par & Pleško* (2007), сматрају се: пад, оклизнуће, дављење, међусобна туча животиња, повреда од звери или змија, тровање отровима, гажење возилом, удар предмета, рањавање оружјем, пожар, удар грома или електричне енергије, експлозија, поплава, олуја, провала облака, снежна лавина, као и смрзавање или прегрејавање. [161, стр. 80]

Последице остварења ризика (болести или несрећног случаја) могу бити и смањење или губитак продуктивности, радне, спортске или приплодне способности, губитак лепоте, слепило и сл. Ово су последице, односно штете, које углавном нису покривене осигурањем, изузев ако су неке од њих посебно уговорене. [163, стр. 292]

Према становиштима у литератури, односно на основу истраживања *Varian* (2006), у циљу ефикасног функционисања тржишта пољопривредног осигурања, односно осигурања животиња, потребан је „велики број малих друштава за осигурање, хомогеност производа осигурања, савршена мобилност ресурса, и потпуна информисаност корисника осигурања.“ [6, стр. 267-268] Група домаћих аутора, Петровић, Његомир и Почуча (2013), наводе да је „недовољан број осигураника“, специфичан проблем на локалним тржиштима пољопривредног осигурања. [102, стр. 739]

Постоје и становишта у литератури да су узроци неразвијености осигурања пољопривреде, па и осигурања животиња, и на страни понуде и на страни тражње. Примера ради, аутори Лабудовић-Станковић и Тодоровић (2011) наводе да су разлози са аспекта понуде, недовољно познавање делатности осигураника од стране осигуравача, морални хазард, системски ризик. Са аспекта тражње, то су немогућност пољопривредника да процене предности осигурања, високе цене осигурања и сл. [77, стр. 724]

Карактеристике тржишта пољопривредног осигурања у Републици Србији, проблеми у његовом функционисању, али и развојне перспективе, биће предмет истраживања и анализе у наредним поглављима ове монографије.

2. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ОСИГУРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У циљу разумевања актуелне развијености осигурања пољопривреде, али и предвиђања, односно анализирања могућности увођења „делимично обавезног осигурања пољопривреде“ у Републици Србији, потребно је анализирати досадашњи развој осигурања пољопривреде у домаћим условима.

У Српском грађанском закону, који је донет 1844. године, у чл. 798. и 799, по први пут се помиње осигурање. У почетку су послове осигурања обављала само страна, а почетком 20. века основана су и прва домаћа осигуравајућа друштва. У погледу осигурања пољопривреде, почетни облици ове врсте осигурања у нашој земљи јавили су се у другој половини 19. века. Према Марковићу и Јовановићу (2007), развој осигурања, а тиме и осигурања пољопривреде, у Србији може се рашчланити на четири развојна периода. [86, стр. 103] То су периоди у: Краљевини Србији (1882-1918), Краљевини Југославији (1918-1945), Социјалистичкој Југославији (1945-1988), као и период који обухвата распад СФРЈ и транзицију, односно напуштања социјалистичког уређења и изградња привредног система заснованог на тржишним основама. Овај последњи период је трајао од 1988. године, па све до половине друге деценије 21. века (приметила Г. Радовић).

Аутори, Марковић и Јовановић, у истом цитираном делу (2007) развој осигурања у социјалистичкој Југославији су поделили на четири етапе [86, стр. 105]: (1) централизовано државно осигурање (1945-1961); (2) комунално децентрализовано осигурање (1962-1967); (3) комерцијално осигурање (1968-1971); (4) самоуправно социјалистичко осигурање (1972-1988).

2. 1. Историјски развој обавезног осигурања пољопривреде

У наставку ћемо представити историјски преглед прописа који су од значаја за идеју увођења „делимично обавезног осигурања пољопривреде“ у Републици Србији.

Пројекат закона о узајамном обезбеђењу усева и плодова од града настао је 1896. године и он се може сматрати полазним прописом, у домаћим условима, за увођење обавезног осигурања пољопривреде. Оснивање, у сваком округу, посебног завода за обезбеђење усева и

плодова од града, било је дефинисано нацртом овог закона. Такође, нацртом је било дефинисано и обавезно осигурање за кукуруз, хељду и стрна жита. За конопљу, дуван, лан, уљану репицу, винограде и воћњаке, осигурање је било обавезно, уколико би тако одлучила окружна скупштина. Међутим, овај закон је забележен само у нацрту, односно никада није ступио на снагу.

Закон о обавезном обезбеђењу усева и плодова од града донет је у Краљевини Југославији 1931. године. [270] У чл. 1. овог закона било је прописано: „овлашћује се министар пољопривреде да, по предлогу банова, а за поједине бановине, уредбом пропише обавезно обезбеђење усева и плодова од града и разрезивање трошкова око обавезног обезбеђења на сваког власника и поседника (притежиоца) и то у виду паушалног улога (осигурнине) по јединици обрађене површине.“ [270; 291, стр. 3] У складу са овим законом, како наводе Марковић и Јовановић (2007), „обавезно су се обезбеђивали сви главни усеви и плодови (без подусева и међуусева) на површинама, које су као оранице, виногради и воћњаци били унети у земљишни катастар.“ [86, стр. 103] Обавезно осигурање усева и плодова од ризика града спроводило се по наведеном закону, како истиче Тасић (1994), „по принципу тзв. минималности, само је делимично покривало штете, па је зато више представљало неку врсту помоћи него право осигурање, али је то, и за тада заосталу пољопривреду, ипак нешто значило.“ [42, стр. 115]

Пољопривреда је у Краљевини Југославији имала велики привредни и социјални значај, јер се овом делатношћу, 1938. године, бавило чак 74,8% од укупног броја становника. Због тога су, поред наведених завода, делатност осигурања пољопривреде обављала и осигуравајућа друштва, али на добровољној основи. Средства завода за осигурање пољопривреде обезбеђивала су се и путем осигурања пољопривредних субјеката, али и из буџета ресорног министарства. Систем осигурања пољопривреде, у овом периоду, одликовало је и постојање картелских тарифа, „па је тако постојала заједница за тучу“, односно противградно осигурање. [169, стр. 38]

У току Другог светског рата, 1942. године, донета је Уредба о обавезном обезбеђењу од града и Државном заводу за пољопривредна осигурања. [292] Овом уредбом је први пут код нас уведено и обавезно осигурање стоке. Међутим, како истичу Марковић и Јовановић (2007), „осигурање се у ратним условима изузетно отежано спроводило.“ [86, стр. 103]

После Другог светског рата, 1947. године, донета је Уредба о организацији и пословању Државног осигуравајућег завода [293], по основу које је сва државна имовина морала да буде осигурана. У складу са наведеним, обавезно је било и осигурање усева и плодова који су се узгајали на пољопривредном земљишту у државном власништву, као и стоке на имањима у државном власништву.

Наредба о одређивању ризика од којих је привредна организација дужна да осигура основна, обртна средства и средства заједничке потрошње донета је 1958. године. [273] У складу са овом наредбом било је обавезно осигурање усева и плодова у непожњевеном, односно необраном стању и то од удара грома, ризика града и пожара. Такође, у складу са овом наредбом, како наводи Марковић (2007), било је прописано и обавезно осигурање стоке (копитара, говеда, бивола, оваца и коза) и то од угинућа и присилног клања због болести или несрећног случаја. [87, стр. 161] У овом периоду забележен је убрзани развој осигурања пољопривреде, који је праћен и развитком биљне производње.

Законом о обавезном осигурању имовине и лица, који је донет 1965. године [271], било је прописано обавезно осигурање средстава у друштвеној својини, па тако и усева и плодова, који су се узгајали на пољопривредном земљишту у друштвеном власништву, односно стоке на имањима у друштвеном власништву. У складу са овим законом је, према наводима Марковића (2007), било прописано: (а) осигурање усева и плодова, док су непожњевени, односно необрани, од ризика олује, града, пожара и удара грома; (б) осигурање животиња, односно стоке, од ризика угинућа због болести или несрећног случаја, принудног клања или убијања. [87, стр. 162]

Обавезно осигурање биљне производње и стоке у друштвеном сектору укинута је 1967. године, када је усвојен Основни закон о осигурању и осигуравајућим организацијама. [272]

Имајући у виду наведене податке, сматрамо да је у домаћим условима обавезно осигурање пољопривреде било присутно, како је закључено у једном од ранијих истраживања – Радовић (2018), пре свега, „због потребе развоја ове привредне делатности, као виталне за егзистенцију већине становника, али и за националну економију.“ [123, стр. 20] Става смо да обавезно осигурање пољопривреде не треба примарно везивати за период административног управљања привредом, јер је осигурање тада било обавезно за све привредне субјекте у државном, односно у друштвеном власништву.

2. 2. Узрочно-последична повезаност развоја осигурања пољопривреде и развоја пољопривреде

Узроке заостајања развоја осигурања пољопривреде, у домаћим условима, према нашем мишљењу, најпотпуније је обрадио наш први теоретичар осигурања – Антоније Тасић. Тасић (1994) истиче: „неразвијеност пољопривредног осигурања у нас само по себи открива крајње заостајање наше пољопривреде.“ [42, стр. 114] Дакле, према ставу цитираног аутора узроци заостајања у развоју пољопривредног осигурања су исти они као што су и за стагнацију развоја пољопривреде. То су, пре свега, диспаритети цена пољопривредних и индустријских производа на југословенском тржишту.

Табела 1. Обухват осигурања пољопривреде у СФРЈ у 1987.

	Врста осигурања	Број осигураних јединица	Обухват осигурања (%)
УСЕВИ И ПЛОДОВИ	Осигурање жита (хектари)	740.474	18,2
	Осигурање воћњака (хектари)	30.830	-
	Осигурање винограда (хектари)	42.860	18,7
	Осигурање индустријског биља (хектари)	494.616	78,3
	Осигурање повртног биља (хектари)	19.471	3,4
	Осигурање сточног биља (хектари)	11.969	0,2
СТОКА	Осигурање говеда (грла)	805.283	16,0
	Осигурање свиња (грла)	2.980.728	35,2
	Осигурање оваца и коза (грла)	365.272	4,7%

Извор: [42, стр.118]. Обрада ауторке.

У својим истраживањима цитирани аутор (Тасић, 1994) је анализирао обухват пољопривредног осигурања, односно колико је постојећих добара угрожених одређеним ризиком заштићено од штета осигурањем. Према подацима представљеним у Табели 1, највећи обухват осигурања у 1987. години је био код индустријског биља (78,3%). Аутор овај податак објашњава тиме да индустријско биље има највишу цену на тржишту и да се, углавном, производи у кооперацији са индустријом. Такође, заступљеност осигурања је била релативно добра и код жита и винограда, јер су они тада били највише заступљени у структури

биљне производње. Како истиче Тасић (1994) „небрига око њиховог осигурања била би равна издаји сопствених интереса.“ [42, стр. 114] С друге стране, осигурање сточног биља, поврћа и воћа је недовољно заступљено управо због тога што пољопривредници, због недовољне економске снаге, осигуравају само оно чији губитак им може „битно или потпуно угрозити саму егзистенцију“ како наводи Тасић у цитираном делу. [42, стр. 114] Осигурање стоке, је такође, како истиче Тасић (1994), највише заступљено код узгоја свиња и делимично код говеда, односно тамо где се производња одвија у кооперацији са прерађивачима и трговцима, који захтевају (али и финансирају) економску заштиту ове производње. [42, стр.118-119]

Према Тасићу (1994), разлог неразвијености осигурања пољопривреде у анализираном периоду била је и опрезна пословна политика осигураваача „с основним настојањем не да проширују пољопривредно осигурање, са гледишта његових благотворних функција, дакле, као неког заштитника од ванредних штета стихијске природе – него да из вршења овог осигурања за њих не произиђу пословни губици, већ да по могућству остваре и добит.“ [42, стр. 119] Овај став аутор оправдава и истиче, да је разумљив у условима тржишне организације осигурања, али да би држава морала да више води рачуна о развоју економске заштите домаће пољопривреде. Цитирани аутор закључује да је домаћа пољопривреда у целокупном периоду после Другог светског рата била економски исцрпљивана, те није ни била способна да користи благодети осигурања, које је и код нас остајало „привилегија богатих“, како је истицао Прудон, односно далеко од осиромашене пољопривреде. [42, стр. 117-122]

Према истраживању Милорадића (2004), током 20 века, прецизније 70-их и 80-их година, удео премија осигурања пољопривреде у укупној премији осигураваача, који су у том периоду пословали на домаћем тржишту био је стабилан и кретао се између 12% и 15%. Међутим, крајем 80-их и почетком 90-их година 20. века, како наводи цитирани аутор, долази до пада овог удела услед економске кризе која је тада захватила и пољопривреду, а што се одразило и на резултате њеног осигурања. [152, стр. 120]

У литератури постоји јединствен став да је осигурање пољопривреде у Републици Србији, најтежи период у свом развоју, имало 90-их година 20. века. У овом периоду економске карактеристике пољопривредне производње биле су изузетно неповољне, што је утицало

и на запостављање економске заштите пољопривреде у виду осигурања.

Узроци неповољног економског положаја пољопривреде у овом периоду, који су узроковали и проблеме у финансирању ове делатности, како смо навели у једном од ранијих истраживања (Радовић, 2009), били су [153, стр. 16]:

(а) дезинтеграција Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ) на чијем је тржишту Република Србија (РС) била доминантан произвођач пољопривредних производа;

(б) ратно окружење и санкције Савета безбедности Уједињених нација (УН), које су отежале и увоз и извоз пољопривредних производа;

(в) општа привредна рецесија праћена монетарним поремећајима, хиперинфлацијом, која је умањила куповну моћ и стандард домаћег становништва;

(г) преваљивање социјално-економског аспекта кризе на пољопривреду, односно одржавањем социјалног мира ниским ценама пољопривредних производа.

Дакле, у целокупном досадашњем периоду неразвијеност пољопривреде, односно њене неповољне економске карактеристике (економичност, продуктивност и рентабилност), као и неповољан економски положај у националној економији, били су узрочници неразвијености осигурања пољопривреде у домаћим условима. Стога смо става да постоји повезаност и условљеност развијености пољопривреде и њене економске заштите, односно осигурања.

3. КАРАКТЕРИСТИКЕ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У сврху анализе карактеристика осигурања пољопривреде потребно је да се утврди значај пољопривреде за укупни привредни систем, да се дефинише нормативни оквир осигурања пољопривреде, као и осигурљиви ризици у пољопривредној производњи у Републици Србији.

3. 1. Значај пољопривреде за привреду

Основни макроекономски показатељи, који се у литератури најчешће наводе као индикатори значаја пољопривреде за привреду неке државе су учешће: (а) аграра у бруто домаћем производу (БДП); (б) аграра у спољнотрговинској размени, односно у извозу; (в) броја запослених у пољопривреди у укупном броју запослених; (г) становника руралних подручја у укупном броју становника.

Табела 2. Учешће пољопривреде у БДП у РС 2017-2022.

Година	Бруто домаћи производ (у мил. РСД)	Пољопривреда, шумарство рибарство (у мил. РСД)	Учешће пољопривреде у БДП (у %)
2022.	7.097.629	458.499	6,5
2021.	6.271.988	394.708	6,3
2020.	5.504.431	349.165	6,3
2019.	5.421.851	322.840	6,0
2018.	5.072.932	321.765	6,3
2017.	4.760.686	286.315	6,0
Просечно учешће пољопривреде у БДП:			6,2

Извор: [199, 202]. Обрада ауторке.

Може се констатовати да је сектор пољопривреде, шумарства и рибарства имао просечно учешће од 6,2% у бруто домаћем производу (БДП) у последњих шест година (Табела 2). Учешће пољопривреде у спољнотрговинској размени, односно у извозу било је 3,5% у 2022, а 5,4% у 2023. години. Укупан извоз пољопривредних производа био је 9,4 милијарди РСД у 2022, а 13,8 милијарди РСД у 2023. години. [200]

Према резултатима последњег пописа становништва, у Србији је у 2022. години било укупно 6.647.003 становника, од којих је у руралним подручјима живело 2.526.221 или 38% од укупног броја становника. [201] Према резултатима Пописа пољопривреде у 2023. години је било 1.157.319 запослених лица у пољопривреди [165], а према статистичким подацима у истој години у Републици Србији укупан број запослених био је 2.842.000 запослена [198], а укупан број становника је био 6.623.183.

[196] Наведени подаци упућују на закључак да се пољопривредом у 2023. години бавило 40,7% од укупног броја запослених, односно 17,5% од укупног броја становника.

Резултати ове анализе указују да пољопривреда нема више учешће у бруто домаћем производу (БДП), као што је то било крајем 20. и почетком 21. века. Подсетимо, према резултатима ранијих истраживања (Радовић, 2009) просечно учешће пољопривреде у бруто домаћем производу (БДП) било је 19% у периоду 1994-2006. година [153, стр. 11], а у периоду 2017-2022. година само 6,2% (Табела 2). Међутим, и даље је значајно учешће упуслених лица у пољопривреди у укупном броју запослених. Ово учешће је било 40,7% у 2023. године. Такође, и даље је значајно учешће броја становника који живе у руралним подручјима у укупном броју становника. Наведено учешће је било 38% у 2022. години.

Када се анализира учешће пољопривреде у спољнотрговинској размени, односно у извозу, сектор пољопривреде је забележио раст у 2023, у односу на 2022. годину, и то за 47%. Неповољна карактеристика је што се углавном извозе примарни, а не прерађени пољопривредни производи, који би омогућили и већу вредност спољнотрговинске размене, али и већи реализовани приход пољопривредним субјектима. Дакле, можемо констатовати, као што је наведено и у једном од ранијих истраживања (Радовић, 2016) да, и у актуелном периоду, „пољопривреда има велики економски и социјални значај у Србији.“ [126, стр. 192]

3. 2. Нормативни оквир

Актуелни прописи који уређују осигурање пољопривреде су:

(а) Закон о осигурању [219];

(б) Закон о облигационим односима [220];

(в) Закон о пољопривреди и руралном развоју [221];

(г) Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју [222];

(д) Правилник о подстицајима за управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња [274];

(ђ) Уредбе о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, које се доносе за сваку појединачну годину.

Закон о осигурању припада законским прописима којима се

домаће законодавство приближава, односно усклађује са регулативом Европске уније (ЕУ). У оквиру овог закона, у чл. 4, дефинисано је да је добровољно и осигурање имовине и осигурање лица. Уколико су нека осигурања обавезна, то је дефинисано посебним законима. Осигурање пољопривреде је део осигурања имовине и, такође, је добровољно. [219] Законом о облигационим односима дефинисани су основни појмови од значаја за осигурање, као и за осигурање пољопривреде. [220] Законом о пољопривреди и руралном развоју, у чл. 3, дефинисани су циљеви мера аграрне политике. Подстицаји за инвестиције у управљање ризицима, односно регреси премија осигурања пољопривреде, дефинисани су у сету мера аграрне политике чији је циљ повећање конкурентности и прилагођавање захтевима тржишта. [221] Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, у чл. 36, дефинисано је да се подстицаји за управљање ризицима сврставају у мере руралног развоја, и то у оквиру подстицаја за унапређење конкурентности. [222]

Правилником о подстицајима за управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња прописани су подстицаји за осигурање ратарских, повртарских и воћарских култура, винове лозе, хмеља, расадника, као и за осигурање животиња. У овом правилнику дефинисано је да се подстицаји дефинишу „у процентуалном износу од вредности плаћене премије осигурања, умањене за износ средстава на име пореза на премију неживотног осигурања.“ [274]

Табела 3. Максимални износи подстицаја за управљање ризицима

Врсте подстицаја за осигурање:	Максимални износи подстицаја (у РСД)
- ратарских култура	100.000
- поврћа	500.000
- воћа, винове лозе и хмеља	1.000.000
- расадника	500.000
- животиња	2.000.000

Извор: [274]. Обрада ауторке.

Правилником је прописано да је 2.500.000 РСД максимални износ подстицаја за управљање ризицима по једном кориснику, у току једне календарске године. [274] Право на ове подстицаја имају: (а) правна лица; (б) предузетници; (в) физичка лица – носиоци комерцијалног породичног газдинства. Да би остварили право на подстицаје, услов је да су да су сви наведени субјекти осигурални своју пољопривредну производњу, као и да су газдинства уписана у Регистар пољопривредних газдинстава.

Регреси се иплаћују у процентуалном износу од плаћене премије осигурања пољопривреде: (а) 40%; (б) 45%, прописано за пољопривредне

субјекте који се налазе у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди; (в) 70%, прописано за пољопривредне субјекте који се налазе на подручју Златиборског, Моравичког, Подунавског, Шумадијског, Колубарског, Мачванског и Расинског управног округа, као и на подручју Града Београда. [193]

Локалне самоуправе имају право да у својим програмима подршке пољопривреди и руралном развоју дефинишу подстицаје за управљање ризицима, односно регресе премија осигурања пољопривреде, који могу да се кумулативно сабирају са процентом регреса одобреним на републичком нивоу. Стога постоји могућност да полиса осигурања за пољопривреднике буде још јефтинија или, чак, и бесплатна.

Уредбама о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју се сваке године дефинише укупан износ средстава из аграрног буџета који се усмерава за подстицаје за управљање ризицима у пољопривреди, односно за регресе премија осигурања пољопривреде.

3. 3. Ризици покривени осигурањем у пољопривредној производњи

У Општим и Посебним условима осигурача који послују на домаћем тржишту осигурања пољопривреде, дефинисани су основни и допунски осигурљиви ризици у осигурању усева и плодова (биљној производњи), као и у осигурању животиња (сточарској производњи).

Основни осигурљиви ризици у осигурању усева и плодова су удар грома, град и пожар. Допунски осигурљиви ризици, који постоје код већине осигуравача, који послују на домаћем тржишту пољопривредног осигурања су: пролећни, јесењи и зимски мраз, олуја и поплава. [294, 295, 328, 340, 350, 378]

Основни осигурљиви ризици у осигурању животиња (сточарској производњи) су: угинуће услед болести, угинуће услед несрећног случаја и принудно клање из нужде. Допунски осигурљиви ризици, који постоје код већине осигуравача, који послују на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији су: губитак приплодне способности јуница или крава, губитак телета или ждребета при порођају, губитак приплодне способности мушких грла, осигурање животиња намењених клању, осигурање животиња у трговинским складиштима, осигурање животиња на изложбама, осигурање животиња за време издржавања карантина, осигурање животиња од опасности кастрације и овариотомије, осигурања од пада производње млека, осигурање од

угинућа и принудног клања као последица порођаја, осигурање оваца у вези са меринизацијом, осигурање појединих врста животиња (живине, ћурки, пчела, гусака и патака, фазана, риба, ...)

Осигурљиви основни и допунски осигурљиви ризици у пољопривредној производњи, са аспекта анализе понуде на тржишту осигурања пољопривреде у Републици Србији, биће предмет детаљније анализе у Четвртом поглављу ове монографије.

4. МОГУЋНОСТИ ЗА РАЗВОЈ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Потенцијали за развој осигурања пољопривреде могу се посматрати са аспекта: (а) броја пољопривредних газдинстава; (б) природних ресурса; (в) демографских карактеристика руралних подручја; (г) понуде на тржишту осигурања пољопривреде; (д) субвенција (регреса) премија пољопривредног осигурања.

4. 1. Развојне могућности

У осигурању пољопривреде обухваћеност осигурањем израчунава се стављањем у однос осигураних и укупних пољопривредних површина, као и броја осигураних и укупног броја животиња.

Табела 4. Број ППГ и просечна величина њиховог поседа у РС у 2023.

Број пољопривредних газдинстава (ПГ)	508.325
Број правних лица власника ПГ	1.589
Број предузетника власника ПГ	413
Број породичних пољопривредних газдинстава (ППГ)	506.323
Учешће ППГ у укупном броју ПГ	99,6 %
Коришћено пољопривредно земљиште	3.239.373 ха
Површина коју користе ППГ	2.915.436 ха
Удео површине коју користе ППГ у укупној површини коришћеног пољопривредног земљишта	90%
Просечна величина поседа ППГ	5,8 ха

Извор: [197, стр. 2-3]. Обрада ауторке.

У циљу сагледавања развијености осигурања пољопривреде значајан податак је и број пољопривредних газдинстава, као и просечна површина њиховог пољопривредног поседа. Подаци из Пописа пољопривреде у Републици Србији, који је реализован у 2023. години, приказани су у Табели 4. Породична пољопривредна газдинства (ППГ), као преовлађујућа у структури пољопривредних газдинстава (ПГ), требало би да буду носиоци развоја осигурања пољопривреде у Републици Србији.

4. 1. 1. Потенцијал за осигурање биљне производње

Република Србија, према подацима из Пописа пољопривреде у 2023. години, располаже са 3.947.257 хектара земљишта, од чега је обрадиво 82,07% или 3.239.373 хектара. У структури коришћеног пољопривредног земљишта преовлађују оранице и баште (Табела 5).

Табела 5. Структура коришћеног пољопривредног земљишта у РС у 2023.

Структура пољопривредног земљишта	Површине у хектарима	Структура (у %)
окућнице	33.531	1,04
оранице и баште	2.518.369	77,74
ливаде и пашњаци	469.227	14,48
воћњаци и виногради	214.330	6,62
остали засади	3.916	0,12
Укупно коришћено пољопривредно земљиште:	3.239.373	100,00

Извор: [197, стр. 7]. Обрада ауторке.

Системе за наводњавање поседује само 27% од укупног броја пољопривредних газдинстава, односно наводњава се само 8,3% од укупног коришћеног пољопривредног земљишта. У структури обрадивог земљишта које се наводњава доминирају оранице и баште (72%), воћњаци (23%), виногради (2%), а остали усеви и плодови чине 3%. [165, стр. 14] Може се закључити да већина пољопривредних газдинстава у Републици Србији нема системе за наводњавање. Стога, имајући у виду све учесталији ризик од суше, сматрамо да је сврсисходна примена економске заштите пољопривредне производње, односно осигурања пољопривреде.

4. 1. 2. Потенцијал за осигурање животиња

Потенцијал за осигурања животиња, односно сточарске производње у Републици Србији, може се утврдити на основу података из Пописа пољопривреде у 2023, који су представљени у Табели 6. Када се ови подаци упореде са подацима из Анкете о структури пољопривредних газдинстава, која је реализована у 2018. години, може се закључити да је, у периоду 2018-2023, смањен број грла: (а) говеда за 17,7%; (б) свиња за 30,7%; (в) оваца за 5,4%; (г) коза за 31,5%; (д) живине за 6,8%. У посматраном периоду једино је повећан број кошница пчела за 38%. [165, стр. 10]

Табела 6. Сточни фонд у Републици Србији у 2023.

Врста стоке	Број животиња
говеда	725.408
овце	1.702.682
козе	149.558
свиње	2.263.705
живина	21.604.693
пчелиње заједнице (кошнице)	1.261.323

Извор: [197, стр. 5]. Обрада ауторке.

Према подацима наведеним у Стратегији развоја пољопривреде 2014-2024, у Републици Србији постоје квалитетни природни ресурси за

развој сточарства, који се, пре свега, односе на преко 1,4 милиона хектара сталних травњака високог квалитета. Међутим, сточарска производња већ три деценије бележи континуирани пад, а „само током последњих десет година, број условних грла по хектару пољопривредне површине смањен је са 0,34 на 0,27.“ [278, стр. 19]

Имајући у виду да је сточни фонд у Републици Србији сваке године све мањи, мање су и могућности за развој осигурања животиња, односно осигурања сточарске производње.

4. 2. Понуда на тржишту пољопривредног осигурања

Понуда на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији садржи: осигурање усева и плодова и осигурање животиња.

Осигурање усева и плодова обухвата:

(а) осигурање усева (подусева, међуусева и пострних усева);

(б) осигурање вишегодишњих засада;

(в) осигурање воћних, лозних и шумских расадних материјала;

(г) осигурање цвећа и украсног биља;

(д) осигурање расада поврћа и других култура;

(ђ) осигурање неких шумских култура, врбе за плетарство, тополе и трске.

Осигурање животиња обухвата осигурање свих врста домаћих и неких врста дивљих животиња.

У циљу анализе понуде на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији, у овом поглављу се компаративном методом истраживања пореде и анализирају општи и посебни услови за осигурање биљне производње, као и за осигурање животиња.

Осигураваачи чији су услови осигурања предмет анализе су:

- ДДОР осигурање а. д. о, Нови Сад;
- Дунав осигурање а. д. о, Београд;
- Ђенерали осигурање Србија а. д. о, Београд;
- Триглав осигурање а. д. о, Београд;
- Глобос осигурање а. д. о, Београд;
- *Wiener Städtische osiguranje a. d. o. Beograd*;
- Сава осигурање а. д. о, Београд.

4. 2. 1. Услови за осигурање усева и плодова

Осигурање биљне производње у Републици Србији реализује се на добровољној основи, на основу општих и посебних услова осигурања, које дефинишу осигуравајућа друштва (осигуравачи) у складу са Законом о осигурању.

4. 2. 1. 1. Општи услови за осигурање усева и плодова

Општи услови (ОУ) за осигурање биљне производње, односно осигурање усева и плодова, дефинишу: (1) предмет осигурања; (2) осигуране опасности (ризике); (3) осигурани случај; (4) уговор о осигурању; (5) обавезе осигуравача; (6) обавезе осигураника; (7) суму осигурања; (8) премију; (9) смањење или повећање суме осигурања и премије; (10) преглед стања осигураних усева и плодова; (11) обавезе осигураника кад настане осигурани случај; (12) утврђивање и процену штете; (13) утврђивање накнаде из осигурања.

Предмет осигурања – Потенцијални предмети осигурања за поједине биљне врсте, представљени су у Табели 7. На основу табеларног приказа може се констатовати да је могуће осигурати скоро све делове биљака. То пољопривредним субјектима пружа велике могућности да осигурањем обезбеде свеобухватну осигуравајућу заштиту.

Табела 7. Потенцијални предмети осигурања код појединих биљних врста у РС

Биљна врста: потенцијални предмет осигурања	
Стрна жита (пшеница, јечам, раж, овас): зрно и слама	Уљарице: зрно
Коренасте и кртоласте биљке (шећерна и сточна репа, кромпир): корен и кртола	Кукуруз: зрно и кукурузовина
Конопља и лан: стабљика и семе	Воћњаци и виногради: плод, односно грозд, стабло, односно чокот
Мак: семе и опијум	Воћњаци и виногради пре ступања у род: стабло, односно чокот
Украсне биљке: цвет или биљка у целини	Воћни, лозни и шумски садни материјал: подлоге, калемови, резнице и саднице
Врба за плетарство: пруже	Младе шумске културе: стабло
Трска: стабљика	Повртарски расад: младе биљке
Хмељ: плод (шишарка)	Повртарске, зачинске, лековите и украсне биљке: према сврси гајења
Дуван: лист или семе	Памук: чаура
Детелина и друга сточна храна: зелена маса или само семе	

Извор: [152, стр. 98]. Обрада ауторке.

Осигуране опасности (ризиви) – У складу са актуелном понудом на тржишту пољопривредног осигурања, могу се осигурати основни ризици (град, пожар и удар грома) и допунски ризици (пролећни, јесењи и зимски мраз, олуја и поплава). Уколико је примарно закључено

осигурање од основних ризика, могуће је реализовати и осигурање од допунских ризика. Изузетак је једино ситуација када је усев или засад заштићен противградном мрежом. [295]

Према општим условима ДДОР осигурања од допунских ризика може да се закључи за усева и плодове правних лица, а код усева и плодова физичких лица може да се закључи само у случају ако је осигурање закључено као колективно осигурање. Под појмом колективно осигурање подразумева се осигурање којим је обухваћено најмање десет осигураника (физичких лица) са свим површинама под одређеном биљном врстом на територији једног насељеног места. Према овим условима, постоји и могућност за закључивање индивидуалних осигурања усева и плодова физичких лица од допунских ризика, уколико се добије писмена сагласност дирекције за неживотно осигурање овог осигуравача. [295, стр. 5, чл. 13, т. 3]

Код већине осигуравача, чији су услови осигурања предмет анализе у овом раду, дефинисано је да је осигуравајуће друштво у обавези да плати накнаду из осигурања за штете у губитку количине и приноса, а не и у квалитету. Изузетак је код воћног, лозног и шумског садног материјала, садног материјала украсног биља, као и врбе за плетарство, конопље, сирка за метле и лана за влакно. У наведеним случајевима осигуравачи су дужни да надокнаде и штете у губитку квалитета. У Општим условима Дунав осигурања, поред ових изузетака, наведен је и дуван, и то осигуран по посебним условима. У условима Дунав осигурања прецизирано је да се осигурање од губитка квалитета код воћа може извршити само од основног ризика града. [35, стр. 134] У општим условима Ђенерали осигурања прецизирано је да ако се посебно уговори и плати одговарајућа премија, осигуравач је у обавези да исплати накнаду из осигурања и за штете које настану од опасности предвиђених посебним условима за осигурање плодова воћа и стоног грожђа, од губитка количине и квалитета. [340, стр. 6, чл. 14, т. 6]

Осигурани случај – Под осигураним случајем се подразумева наступање догађаја који је неизвестан и независан од воље осигураника. Сматра се да је наступио осигурани догађај оног тренутка када је наступила једна од осигураних опасности и почела да проузрокује штету на осигураним усевима и плодовима. [295]

Уговор о осигурању – Уговор о осигурању закључује се на основу усмене или писмене понуде, а закључен је кад уговорачи потпишу полису осигурања или лист покрића. [328] Према општим условима

Wiener Städtische osiguranje a. d. o., а слично је дефинисано и код других осигуравача, уговор о осигурању биљне производње може да се односи на краткорочно (не дуже од једне године) и вишегодишње осигурање. [377, чл. 3]

Обавезе осигуравача – Обавеза осигуравача да исплати накнаду из осигурања почиње по истеку 24. часа дана који је у полиси осигурања назначен као почетак осигурања под условом да је плаћена премија осигурања. [295] Уколико је уговорено плаћање премије осигурања у више рата, услов је да је осигураник платио прву рату премије осигурања, са припадајућим порезом. [340] Поред испуњености услова везаних за потписивање уговора и уплату премије, према општим условима осигурања усева и плодова, ДДОР Нови Сад, Дунав осигурања, Триглав осигурања, Ђенерали осигурања и Глобос осигурања, дефинисано је да се почетак и престанак обавезе осигуравача да плати накнаду из осигурања за штете одређује за поједине усеве и плодове на начине приказане у Табели 8.

Табела 8. Почетак и престанак обавезе осигуравача за поједине усеве и плодове

Почетак обавезе осигуравача	Престанак обавезе осигуравача
*код винограда, малина и хмеља – по избијању ластара из пупољака;	*код житарица, уљаних култура, конопље, лана, крмног биља и усева остављених за семе – кад буду покошени, пожњевени или на други начин убрани;
*код воћа – када се сасуше, односно опадну крунични листићи са 50% цветова исте сорте;	*код коренастог и кртоластог биља – кад се корен или кртола извади из земље;
*код воћног, лозног и шумског садног материјала, украсног шибља и младих шумских култура – од почетка вегетације, односно од момента ницања или засађивања;	*код воћа, грожђа, хмеља и повртарског биља – кад плод односно род буде обран;
*код поврћа, дувана и цвећа – од дана расађивања, а ако се поврће или цвеће производи сетвом на сталном месту – од момента ницања;	*код воћног, лозног и шумског садног материјала као и код младих шумских култура, украсног шибља и врбе за плетарство – по извршеном вађењу или резању;
*код осталих усева од момента ницања.	*код свих осталих усева и плодова обавеза осигуравача за накнаду из осигурања престаје по извршеном убирању.

Извор: [294, 295, 328, 340, 350, 377]. Обрада ауторке.

За све усеве и плодове обавеза осигуравача за накнаду из осигурања престаје најкасније у 24.00 часа 31. децембра. У условима Глобос осигурања а. д. о. дефинисано је да, за стабла воћа и чокота лозе престанак обавезе осигуравача да плати накнаду из осигурања престаје након годину дана од дана закључења уговора о осигурању. [294] Сматрамо да је Ђенерали осигурање најбоље, са аспекта агрономске струке, дефинисало општи престанак обавеза осигуравача за накнаду штете из осигурања. У складу са овом одредбом, уколико осигурани усеви, односно плодови не буду пожњевени, односно обрани најкасније

у року од 10 дана по истеку оптималног агротехничког рока за жетву или бербу, узимајући у обзир биљну врсту, сорту или хибрид, локацију и агрометеоролошке услове у години осигурања, обавеза осигуравача престаје по истеку 24. часа 10. дана. [340, чл. 15, т. 10]

Обавезе осигураника – Анализирани општи услови осигурања су идентични и када су у питању обавезе осигураника. У складу са њима, осигураник је у обавези да осигура све површине под усевима и плодовима исте врсте. [328] Уколико то не учини, у случају наступања осигураног случаја, накнада из осигурања ће се исплатити у сразмери између осигуранике и стварне површине под тим усевима и плодовима. Када је уговор о осигурању закључен по броју стабала или чокота, надокнада из осигурања се исплаћује у сразмери између осигураног и стварног броја стабала или чокота. [295]

Сума осигурања – У анализираним општим условима осигурања усева и плодова свих осигуравача на исти начин је дефинисана сума осигурања. У складу са наведеним условима свота осигурања је износ на који је усев, односно плод осигуран, исказује се по јединици површине и представља максималну обавезу осигуравача. [328] Своту осигурања одређује осигураник, али она не може да буде већа од вредности коју ће усеви, односно плодови, имати у време убирања. Као основица за утврђивање своте осигурања узима се очекивани принос и очекивана цена. [295] Осигурање усева и плодова може да се закључи без могућности корекција цена у време жетве или бербе или уз могућност корекције цена у време жетве или бербе, с тим да сума осигурања одређена на овај начин не подлеже ревалоризацији. Свота осигурања за основни и допунски ризик мора бити иста, а осигуравајуће друштво може за поједине усеве и плодове да ограничи висину суме осигурања. [377]

Премија осигурања – Премија, односно цена осигурања, плаћа се одједном, приликом закључења уговора о осигурању, или у уговореним роковима, односно ратама. Уговорена цена осигурања не може се смањити због скраћења рока трајања осигурања, осим ако се током трајања осигурања није смањила стварна вредност осигураног усева или плода и ако није настао осигурани догађај. [295] Уколико је усев или плод истовремено осигуран од више опасности, те је током трајања осигурања дошло до остварења неког од осигураних ризика, како наводе аутори, *Petrevska, Toscano & Milošev* (2010), осигуравач задржава целокупан износ премије осигурања за све ризике. [35, стр. 138] Приликом закључења уговора о осигурању често се примењује франшиза, односно самопридржај, изражена у проценту од премије

осигурања. Самопридржај представља део штете који пада на терет осигураника, а како наводи, Жарковић (2013), самопридржај има за циљ да „осигураник чини све што је у његовој моћи да до штете не дође или да буде што мања, а осигуравач се ослобађа сразмерно високих трошкова плаћања ситних штета.“ [13, стр. 503] Група аутора, Жарковић и сар. (2014), истиче да се цена (премија) осигурања смањује с порастом франшизе. С друге стране, цитирани аутори сматрају да само смањење премије осигурања не може омогућити пораст обухвата осигурања биљне производње, већ да се „повећање осигураних површина под усевима и плодовима може очекивати тек уз учешће државе која би стимулативним мерама, кредитима и субвенцијама, покренула развој.“ [66, стр. 30]

Смањење или повећање суме осигурања и премије – Корекције суме осигурања и премије су на исти начин регулисане код свих осигуравача који послују на домаћем тржишту пољопривредног осигурања. Конкретно, осигураник може да тражи смањење суме осигурања и премије до почетка убирања тог усева или плода на основу писаног захтева упућеног осигуравачу и то под условом да се током трајања осигурања смањи вредност осигураног усева или плода. [328] Сразмерно смањењу суме осигурања смањује се и премија осигурања и то од дана подношења писаног захтева осигуравачу, па до истека осигурања. Осигураник има право и да тражи повећање суме осигурања ако се током трајања осигурања повећа вредност осигураног усева или плода, под условом да у међувремену није настао осигурани случај. [340] Сразмерно повећању суме осигурања, како наводи Жарковић (2015), повећава се и премија осигурања. [12, стр. 89-90] Наведено је у потпуности у складу са основним теоријским поставкама осигурања.

Преглед стања осигураних усева и плодова – Анализирани општи услови осигурања свих осигуравача идентични и у погледу прегледа стања осигураних усева и плодова. Према овој одредби осигуравајуће друштво има право да у току трајања осигурања прегледа осигуране усева и плодове у циљу утврђивања стања у погледу обавеза које има на основу закљученог уговора о осигурању. Прегледу присуствује и осигураник, а по извршеном прегледу обавезно се саставља записник о утврђеном стању осигураних усева и плодова.

Обавезе осигураника кад настане осигурани случај – У анализираним условима за осигурање усева и плодова осигуравача дефинисано је да је осигураник дужан, кад настане осигурани случај, да одмах, а најкасније у року од три дана по сазнању, пријави осигуравајућем

друштву настанак осигураног догађаја. [295] У пријави је потребно да се наведе дан и час настанка осигураног догађаја, на којим усевима, односно плодовима и површинама је настала штета, и то по врстама усева и парцелама. [340]

Утврђивање и процена штете – Представник осигураваача (пољопривредни стручњак) дужан је да по пријему пријаве о настанку осигураног догађаја приступи утврђивању и процени штете. Прoцени штете може да присуствује осигураник или његов представник. Уколико се осигураник не сложи са проценом у погледу узрока, обима или висине штете, било у претпроцени или у коначној процени, може се приступити процени штете вештачењем. [328]

Утврђивање накнаде из осигурања – У истраживању се, поређењем и анализом услова осигурања усева и плодова осигураваача која послују на домаћем тржишту пољопривредног осигурања, дошло до закључка да сви они имају исте одредбе везано за утврђивање накнаде из осигурања. Осигуравајућа друштва висину накнаде из осигурања утврђују: (а) од суме осигурања – ако је вредност оштећеног усева или плода једнака своти осигурања или је већа од ње; (б) од вредности оштећеног усева или плода – ако је та вредност мања од суме осигурања. [377] Вредност осигураних усева, односно плодова израчунава се тако што се од утврђеног приноса, који би се остварио да није било никаквог оштећења, одбије смањење приноса због евентуалног оштећења опасностима које нису обухваћене осигурањем, и тако добијени принос обрачунава се по тржишним ценама, а за уговорену производњу – по ценама уговореним са организаторима производње. [295] За пољопривредне културе чије се цене не формирају на тржишту или према прописима, обрачун се реализује по уговореним ценама у полиси. [328] Када се вредност приноса обрачунава по тржишним ценама, меродавне су цене на велико које се формирају на најближем слободном тржишту после жетве, односно бербе. [340] Штете на осигураним усевима, односно плодовима до 5% се не надокнађују, уколико није другачије уговорено. У анализираним условима осигурања се детаљно описује како се реализује надокнада штете, када је она делимична, односно потпуна, код новозасејаних усева и слично. У условима Ђенерали осигурања дефинисано је и да осигураваач задржава право да од надокнаде из осигурања одбије износ уговорене, а ненаплаћене премије по свим полисама осигурања усева и плодова уговараача осигурања, односно осигураника. [340, чл. 24, т. 13 и 14]

4. 2. 1. 2. Посебни услови за осигурање усева и плодова

Посебни услови (ПУ) за осигурање усева и плодова закључују се за осигурање од појединих врста ризика (опасности). Основна карактеристика свих врста ПУ је да подразумевају претходно закључење осигурања усева и плодова у складу са општим условима осигурања. Посебни услови за осигурање биљне производње, који се налазе у анализираним понудама осигураваача, који послују на домаћем тржишту осигурања пољопривреде (ОП), приказани су у Табели 9.

Табела 9. ПУ за осигурање усева и плодова на тржишту ОП у РС

Посебни услови за осигурање:	
* усева и плодова у стакленицима и пластеницима;	
* усева и плодова од пролећног мраза;	
* усева и плодова од зимског измрзавања;	
* семенског кукуруза од губитка семенског квалитета од јесењег мраза;	
* дувана од јесењег мраза;	
* усева и плодова од олује;	
* усева и плодова од недостатка влажности у земљишту (суше) базирани на примени индекса;	
* усева и плодова од поплава;	
* усева и плодова после извршене жетве, односно бербе;	
* усева и плодова од губитка семенског квалитета;	
* стоног грожђа од губитка количине и квалитета;	
* плодова лубеница и диња од губитка количине и квалитета;	
* плодова воћа од губитка количине и квалитета;	
* плодова конзумне паприке од губитка количине и квалитета;	
* уљане репице од зимског измрзавања;	
* стабала воћака и чокота винове лозе – младих засада до ступања у род;	
* стабала воћака и чокота винове лозе – засада у роду.	

Извор: Реализовано истраживање ауторке.

Посебни услови за осигурање усева и плодова у стакленицима и пластеницима – Ова врста осигурања заступљена је у понудама скоро свих осигураваача, чији су посебни услови за осигурање усева и плодова били предмет анализе (Табела 10).

Табела 10. ПУ за осигурање усева и плодова у стакленицима и пластеницима

Предмет осигурања	Усеви и плодови који се осигуравају на основу ОУ за осигурање усева и плодова и који се гаје у стакленицима и пластеницима. Неопходно је да наведени објекти имају инсталиране термографе у свакој јединици већој од 0,20 хектара и да пластична фолија на пластеницима није старија од једне године.
Осигурани ризици	Мраз, услед кога долази до измрзавања усева или плодова, као последице оштећења стакленика или пластеника. Мраз, односно измрзавања усева или плодова насталог услед квара система за загревање, односно услед пада спољне температуре у стакленицима или пластеницима који немају систем за загревање. Град, пожар, удар грома или олуја, који могу да проузрокују директне или индиректне штете на пластенику или стакленику, падом конструкције или дела конструкције. Повишене температуре настале услед квара на систему за загревање. Поплаве, изливања воде из водовода, топовода или канализације.

Извор: [297, чл. 1; 349, чл. 2; 378; 294]. Обрада ауторке.

Осигураник је у обавези да редовно евидентира податке о производном процесу у стакленику или пластенику, да предузима

све потребне мере да спречи наступање осигураног догађаја, као и да одмах пријави осигуравајућем друштву свако оштећење стакленика или пластеника. Осигураник је у обавези и да увек има на залихама резерву материјала потребног за покривање у количини која чини 5% од укупне заштићене површине стакленика или пластеника. [297]

Посебни услови за осигурање усева и плодова од пролећног мраза – Ова врста осигурања је широко заступљена у понудама осигуравача, а услови за његово закључење су на исти начин регулисани код свих осигуравајућих кућа чије су понуде предмет анализе у овом раду. Осигурање од пролећног мраза условљено је закључењем осигурања од основних опасности, по ОУ за осигурање усева и плодова, изузев уколико су заштићени мрежом против града (Табела 11).

Табела 11. Посебни услови за осигурање усева и плодова од пролећног мраза

Предмет осигурања	Осигурани усеви и плодови који се осигуравају по ОУ за осигурање усева и плодова.
Осигурани ризици	Штете проузроковане оштећењем или уништењем осигураних усева и плодова услед измрзавања од пролећног мраза. Под пролећним мразом сматра се пад температуре ваздуха испод 0°C до кога дође у периоду од 1. марта до 31. маја. Остварење наведеног ризика доказује се подацима са метеоролошких инструмената инсталираних у осигураном објекту, или на основу карактера оштећења на осигураним усевима и плодовима, односно на биљкама које се налазе у непосредној близини.
Почетак и престанак обавезе осигуравача	Обавеза осигуравача почиње 10. дана у 24.00 часа од дана који је у полиси осигурања означен као почетак осигурања, али постоје и изузеци. Обавеза осигуравача наступа код: (а) воћа – не пре 15. марта; (б) винограда, малине и хмеља – не пре 1. марта; (в) шумског, лозног и воћног садног материјала, младих шумских култура и украсног шибља – не пре 1. марта; (г) поврћа, дувана и цвећа – не пре 1. маја, осим приморских подручја где обавеза осигуравача почиње 15. априла; (д) осталих усева и плодова – не пре 1. марта. Обавеза осигуравача престаје 31. маја у 24.00 часова.

Извор: [298, чл. 1; 353, чл. 2; 379; 294]. Обрада ауторке.

Штете од настанка овог допунског ризика су веома честе последњих година. Примера ради, 4. априла 2023. године забележене су снежне падавине и температура испод 0°C, односно, забележен је пролећни мраз, који је највећу штету нанео засадима воћа.

Посебни услови за осигурање усева и плодова од зимског измрзавања – На домаћем тржишту ОП ову врсту осигурања у понуди имају скоро сви осигуравачи чије су понуде биле предмет анализе.

Табела 12. Посебни услови за осигурање усева и плодова од зимског измрзавања

Предмет осигурања	Озиме усеви: озима пшеница, јечам, тритикале и раж, озима уљана репица; озимо мешано крмно биље.
Осигурани ризици	Измрзавање и подлубљивање, као последице деловања ниских температура током зимског периода, у току трајања осигурања. Под <i>измрзавањем</i> се подразумева неповољно деловање ниских температура на усеви који су предмет осигурања, што за последицу има уништење биљке. Под <i>подлубљивањем</i> се подразумева стварање леда у зони кореновог система усева, што за последицу има његово уништење.

Извор: [342; 294]. Обрада ауторке.

Основица за обрачун премије представља очекивани принос и очекивана цена за одређени озими усев у тренутку закључења уговора о осигурању (Табела 12). Обавеза осигуравача је да плати осигуранику надокнаду из осигурања уколико се деси осигурани случај и то у висини трошкова пресејавања. Уколико осигураник не изврши пресејавање до 31. маја текуће године, осигуравајуће друштво има право да тражи повраћај исплаћене надокнаде из осигурања.

Посебни услови за осигурање семенског кукуруза од губитка семенског квалитета од јесењег мраза – Према резултатима компаративне анализе понуда осигуравача, осигурање од овог ризика заступљено је у понудама само три осигуравача.

Табела 13. Посебни услови за осигурање семенског кукуруза од губитка семенског квалитета од јесењег мраза

Предмет осигурања	Кукуруз који се производи за семе (семенски кукуруз).
Осигуран ризик	Ризик од губитка семенског квалитета семенског кукуруза услед јесењег мраза. Пад температуре испод 0°C у времену од 1. септембра до 10. новембра, подразумева се под јесењим мразом. Остварење овог ризика доказује се извештајем хидрометеоролошке службе, или се утврђује на основу карактера оштећења на осигураном усеву или на биљкама које се налазе у непосредној близини, чија је вегетација још у току.

Извор: [299, чл. 2; 353, чл. 3; 380]. Обрада ауторке.

Крајњи рок до кога се може закључити ова врста осигурања је до 1. јула текуће године. Почетак обавезе осигуравача је 1. септембра, а престанак 10. новембра у 24.00 часова. Накнада из осигурања се утврђује у висини разлике између своте осигурања, односно стварне вредности семенског усева и меркантилне, као нове употребне вредности усева (Табела 13).

Посебни услови за осигурање дувана од јесењег мраза – Ова врста осигурања је у понуди осигуравајућег друштва ДДОР-а.

Табела 14. Посебни услови за осигурање дувана од јесењег мраза

Предмет осигурања	Меркантилни дуван
Осигуране опасности	Оштећење усева услед измрзавања од јесењег мраза. Пад температуре ваздуха испод 0°C у периоду од 1. септембра до 10. новембра се подразумева под јесењим мразем. У овим ПУ је дефинисано да само штете од јесењег мраза на последњих (горњих) шест листова на биљци дувана, представљају обавезу осигуравача да плати накнаду из осигурања.

Извор: [308]. Обрада ауторке.

Услов за примену овог осигурања (Табела 14) је, поред претходног осигурања усева од основних ризика у складу са ОУ за осигурање усева и плодова, и да је садња дувана завршена до 1. јуна текуће године, да осигураник осигура све површине под дуваном, а крајњи рок за закључење полисе овог осигурања је до 1. јула текуће године.

Посебни услови за осигурање усева и плодова од олује – Ова врста осигурања је заступљена у понудама скоро свих осигуравајућих кућа које послују на домаћем тржишту осигурања пољопривреде.

Табела 15. Посебни услови за осигурање усева и плодова од олује

Предмет осигурања	Усеви и плодови који се осигуравају по ОУ за осигурање усева и плодова.
Осигуран ризик	Ризик од олује. Олуја је кретање ваздушних маса, односно ветар јачине 17,2 м/сек. и више. Уколико хидрометеоролошка служба није регистровала олују у поједином месту, односно ако на осигураном објекту нису инсталирани метеоролошки инструменти, као доказ да се остварио ризик олује може да послужи карактер ветра по Бофоровој скали према манифестацијама на природним и вештачким објектима, који се налазе у непосредној близини осигураног усева или засада.

Извор: [354, чл. 2;300, чл. 2, т. 3; 381;294]. Обрада ауторке.

Осигурање од олује (Табела 15) може да се закључи за стрна жита до 15. маја, а за остале усеве до 15. јуна. У ПУ осигурања *Wiener Städtische* наведено је да не постоји обавеза надокнаде за штете које настану од ветра мање брзине, а манифестују се у истресању зрна због презрелости, ометање цветања и оплодње, полагање због бујности усева, прекомерне влаге или биљних болести и слично. [381]

Посебни услови за осигурање усева и плодова од недостатка влажности у земљишту (суше) базирани на примени индекса – У оквиру реализованог истраживања били су доступни подаци за ове ПУ осигуравајућих друштава – Дунав осигурање а. д. о, Београд и Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд (Табела 16).

Табела 16. Посебни услови за осигурање усева и плодова од недостатка влажности у земљишту (суше) базирани на примени индекса

Предмет осигурања	Кукуруз, соја, шећерна репа. У ПУ Триглав осигурања а. д. о, наведено је да предмет осигурања могу да буду и сунцокрет и вишегодишњи травњаџи.
Осигурани ризик	Акумулирани недостатак влажности земљишта на одређеној територијалној јединици у току периода осигурања.
Накнада из осигурања	Утврђује се на основу уговореног модела, фазе и нивоа недостатка влажности земљишта (суше).
Трајање осигурања	Од 15. јуна до 14. августа.
Сума осигурања	Максимално 2.000 евра по хектару. Према ПУ Триглав осигурања постоје две опције уговарања – са максималном накнадом од 26%, односно од 40% од вредности усева.

Извор: [180, 348]. Обрада ауторке.

„Дунав осигурање“ а. д. о. је почетком 2020. године промовисала нови производ „осигурање од недостатка влажности земљишта – суше.“ У оквиру овог производа цео процес реализације осигурања је дигитализован, заснован на сателитском прикупљању података о влажности земљишта, температури и утицају на вегетацију. Како је наведено на сајту Дунав осигурања, ова специфична понуда је резултат сарадње са угледним реосигуравачем „Swiss RE“ и са холандском

компанијом „VanderSat Bv“, која је пружалац услуга на глобалном нивоу „у области сателитског прикупљања комерцијалних података путем микроталасних запажања, укључујући влажност земљишта, температуру и вегетацију.“ [180] Према овим ПУ Триглав осигурања а. д. о, „основицу за обрачун премије представљају очекивани принос и очекивана цена у време закључења осигурања за сваки усев који може бити предмет осигурања по овим условима и исказује се по јединици површине.“ Такође, дефинисано је да ово „осигурање је могуће закључити самостално, односно без обавезе претходног закључења осигурања од ризика града, пожара и удара грома.“ [348]

Посебни услови за осигурање усева и плодова од поплава – Осигурање овог допунског ризика налази се у анализираним понудама свих осигуравајућих друштава заступљених на домаћем тржишту пољопривредног осигурања (Табела 17).

Табела 17. Посебни услови за осигурање усева и плодова од поплава

Предмет осигурања	Усеви и плодови који се осигуравају по ОУ за осигурање усева и плодова.
Осигуран ризик	Ризик од поплаве. Стихијско, неочекивано плављење терена услед бујица, изливања река из корита, канала и провале одбрамбених насипа или брана, подразумева се под поплавом. Штете које настану од подземних вода, продужене кише или проциривање насипа, услед нефункционалних канала за одводњавање или због намерног рушења канала и насипа, нису предмет надокнаде по овим ПУ.
Трајање осигурања	Уговор за осигурање од поплава може да се закључи до почетка сетве или садње, а за дугогодишње засаде и вишегодишње културе до 1. марта сваке године и то уколико у време подношења захтева за осигурање не постоји непосредна опасност од поплаве.
Обавезе осигураника	Осигураник је у обавези да, посебно, када је извршен настанак поплаве, предузме све потребне мере ради спречавања остварења осигураног случаја, а у случају његовог наступања, у циљу спречавања повећања штете.

Извор: [382; 330, чл. 2, т.1; 301, чл. 2, т.3; 294; 355]. Обрада ауторке.

Предмет осигурања, по овим ПУ, не могу да буду усеви и плодови на мочварним, земљиштима између река и насипа, као и земљиштима која немају одбрамбене насипе, те су усеви плодови редовно плављени.

Посебни услови за осигурање усева и плодова после извршене жетве, односно бербе – На домаћем тржишту пољопривредног осигурања, осигурање од овог допунског ризика налази се у понуди Триглав осигурања, ДДОР-а, Дунав осигурања, Глобос осигурања и *Wiener Städtische* осигурања (Табела 18). Осигураник је у обавези да предузме одговарајуће заштитне мере, које подразумевају да спроведе мере обезбеђења предвиђене прописима о противпожарној заштити, као и да у случају наступања осигураног случаја, предузме адекватне мере у циљу спречавања даљег повећања штете.

Табела 18 . ПУ за осигурање усева и плодова после извршене жетве, односно бербе

Предмет осигурања	Усеви и плодови чија производња захтева дозревање после извршене жетве, односно бербе.
Осигурани ризици	Оштећења или уништења усева услед настанка осигураног догађаја, односно ризика града, грома, пожара, олуја или поплаве.

Извор: [331, чл. 2; 356,чл. 4; 383, 294]. Обрада ауторке.

Почетак обавезе осигурача је по истеку 24. часа дана који је у ПО означен као почетак осигурања, али не пре завршене бербе, односно жетве. Престанак обавезе осигуравача је 15 дана по извршеној жетви, односно берби. Уколико су усеви или плодови пренети у економско двориште, обавеза осигуравача се продужава за још 15 дана.

Посебни услови за осигурање усева и плодова од губитка семенског квалитета – Према резултатима спроведеног истраживања, осигурање од овог ризика на домаћем тржишту пољопривредног осигурања, налази се у понуди: ДДОР-а, Триглав осигурања, Глобос осигурања и *Wiener Städtische* осигурања (Табела 19).

Табела 19. ПУ за осигурање усева и плодова од губитка семенског квалитета

Предмет осигурања	Усеви и плодови признатих сорти и хибрида, који се осигуравају по ОУ за осигурање усева и плодова, уколико служе за производњу семена.
Осигуран ризик	Губитак семенског квалитета осигураних усева и плодова услед осигураних ризика у складу са ОУ за осигурање усева и плодова, као и допунских ризика, у складу са ПУ, уколико је од ових ризика извршено и осигурање од губитка семенског квалитета. У циљу закључења овог осигурања неопходно је да су осигурани усеви и плодови, пре остварења осигураног ризика, имали све особине семенског материјала.
Накнада из осигурања	Утврђује се у висини разлике између стварне вредности семенског усева и његове меркантилне, односно нове употребне вредности усева.

Извор: [302, чл. 1; 357, чл. 2; 384; 294]. Обрада ауторке.

У случају настанка ове осигуране опасности процена штете се реализује на парцели, а њој поред осигуравача и осигураника, треба да присуствује и представник стручне пољопривредне службе, која контролише семенску производњу.

Посебни услови за осигурање стоног грожђа од губитка количине и квалитета – Осигурање од овог ризика је веома распрострањено на домаћем тржишту пољопривредног осигурања, а на основу реализоване компаративне анализе, види се и да је заступљено у анализираним понудама свих осигуравајућих друштава.

Разреди оштећења је специфична одредба ове врсте осигурања и налази се у анализираним условима свих осигуравајућих друштава. У складу са овом одредбом, стоно грожђе се, у случају настанка осигуране опасности, разврстава у два разреда оштећења. У први разред оштећења се разврставају неоштећени, као и градом незнатно површински оштећени гроздови. У други разред оштећења се сврставају градом оштећени, али употребљиви гроздови. [385]

Табела 20. ПУ за осигурање стоног грожђа од губитка количине и квалитета

Предмет осигурања	Стоно грожђе у интензивним засадама.
Осигурани ризици	Ризици од губитка количине и квалитета приноса од ризика града.
Накнада из осигурања	Процентом штете утврђује се посебно колика је штета у губитку количине, а колика у губитку квалитета. Штета у губитку количине утврђује се на основу процента потпуно уништених бобица и гроздова, а за остатак приноса утврђује се штета у губитку квалитета. Осигуравач исплаћује надокнаду из осигурања у висини 50% од своте осигурања, за део приноса који је декласиран из првог и другог разреда. Збиром процента губитка количине и процента губитка квалитета добија укупан проценат накнаде из осигурања.

Извор: [385; 343, чл. 1-3; 303, чл. 4; 358, чл. 5; 332, чл. 5; 294]. Обрада ауторке.

Услов за закључивање овог осигурање (Табела 20) је да су економском заштитом обухваћене све површине под стоним грожђем које се налазе у поседу једног осигураника. Почетак обавезе осигуравача је у складу са ОУ за осигурање усева или плодова, али не пре почетка формирања бобица. Престанак обавезе осигуравача је по извршеној берби.

Посебни услови за осигурање плодова лубеница и диња од губитка количине и квалитета – Ова врста ПУ осигурања постоји у понуди ДДОР-а, а основне карактеристике су представљене у Табели 21.

Табела 21. Посебни услови за осигурање плодова лубеница и диња од губитка количине и квалитета

Предмет осигурања	Плодови лубенице и диње у интензивној производњи.
Осигуране опасности	Осигуравач је у обавези да надокнади штете проузроковане губитком количине приноса од града, пожара и удара грома и губитка квалитета плодова од града.
Разреди оштећења	Први разред – у овај разред сврставају се градом неоштећени плодови и плодови који су незнатно површински оштећени. Други разред – у овај разред сврставају се плодови који су градом површински оштећени више од 10% од укупне површине плода у технолошкој зрелости.
Накнада из осигурања	Осигуравач не исплаћује накнаду из осигурања за плодове сврстане у Први разред оштећења, а за плодове сврстане у Други разред оштећења накнада из осигурања се исплаћује у висини 30% осигуране цене.

Извор: [309]. Обрада ауторке.

Почетак обавезе осигуравача да плати накнаду из осигурања почиње од почетка формирања плодова, а завршава се после извршене бербе.

Посебни услови за осигурање плодова воћа од губитка количине и квалитета – Осигурање од овог ризика заступљено је у понудама свих осигуравајућих друштава чији су услови осигурања били предмет анализе у овој монографији (Табела 22).

Табела 22. ПУ за осигурање плодова воћа од губитка количине и квалитета

Предмет осигурања	Плодови јабука, крушака и бресака у интензивним засадима [304, 386] и плодова кајсије и шљиве [333, 359], као и вишње, трешње и боровнице. [344]
Осигурани ризици	Обухватају штете проузроковане губитком количине и квалитета приноса од ризика града.
Разреди оштећења	Постоје три разреда оштећења за јабуке и крушке и два разреда оштећења за брескве. Према условима Генерали осигурања, који су у примени од фебруара 2023. године, за јабуке, крушке, брескве, шљиве и кајсије постоји 5 разреда оштећења, код вишње, трешње и боровнице постоје 3 разреда оштећења, а уколико се уговори премиум покриће, плодови јабуке и крушке се разврставају у 3 разреда оштећења. [344]

Извор: [304, чл. 1; 333, чл. 1; 359, чл. 1; 344, чл. 1; 386; 294]. Обрада ауторке.

Утврђивање надокнаде из осигурања реализије се у проценту од своте осигурања и у зависности од разреда оштећења појединог воћа.

Посебни услови за осигурање плодова конзумне паприке од губитка количине и квалитета – Према резултатима реализованог истраживања, ова врста посебних услова осигурања заступљена је само у понуди ДДОР-а.

Табела 23. Посебни услови за осигурање плодова конзумне паприке од губитка количине и квалитета

Предмет осигурања	Плодови конзумне паприке у интензивној производњи.
Осигурани ризици	Осигуравач је у обавези да надокнади штете проузроковане губитком количине приноса од града, пожара и удара грома и губитка квалитета плодова од града.
Разреди оштећења	Постоје 5 разреда оштећења на основу којих се, табеларно, утврђује проценат губитка у количини и квалитету плодова паприке.

Извор: [310]. Обрада ауторке.

Ова врста ПУ осигурања усева и плодова заступљена је у понуди ДДОР Нови Сад од априла 2018. године (Табела 23).

Посебни услови за осигурање уљане репице од зимског измрзавања – Према резултатима спроведеног истраживања, ова врста осигурања заступљена је само у понуди ДДОР-а и Дунав осигурања.

Табела 24. Посебни услови за осигурање уљане репице од зимског измрзавања

Предмет осигурања	Усев уљане репице.
Осигурани ризици	Штете настале уништењем осигуране уљане репице услед зимског измрзавања, под којим се сматра деловање ниских температура у периоду од 1. децембра до 1. марта. У условима Дунав осигурања прецизирано је да се под зимским измрзавањем подразумева неповољно деловање ниских температура ваздуха испод -14°C , као критичне температуре за уљану репицу. Према условима овог осигуравајућег друштва осигуране опасности су штете настале уништењем осигуране уљане репице у периоду од 1. децембра до 15. марта.
Услови за закључење уговора	Осигурање може да се закључи само за усев уљане репице који је засејан у оптималном року, од 1. до 20. септембра. Осигурање од ове опасности може да се закључи најкасније до 30. новембра текуће године.

Извор: [305, чл. 2; 334, чл. 2]. Обрада ауторке.

Осигурање од ове опасности (Табела 24) може да се закључи најкасније до 30. новембра и то за усев уљане репице који је засејан у оптималном року, од 1. до 20. септембра текуће године.

Посебни услови за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – младих засада до ступања у род – Ова врста осигурања заступљена је у свим анализираним условима, односно понудама осигуравајућих друштава која послују на домаћем тржишту.

Табела 25. Посебни услови за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – младих засада до ступања у род

Предмет осигурања	Млади засади воћака и винове лозе од засађивања до ступања у род, односно до превођења у основно средство.
Осигурани ризици	Уништења стабала или чокота од града, пожара, грома, олује, снежне лавине, нагомилавања снега и леда у крошњи, као и одроњавања или клизања тла. Обавеза надокнаде штете постоји само за потпуно уништена стабла или чокоте. Према условима Триглав осигурања и <i>Wiener Städtische osiguranja</i> , осигуравач је у обавези да исплати надокнаду и за оштећена стабла или чокоте, а не само за потпуно уништене. Накнада се исплаћује у висини ванредних трошкова спасавања предмета осигурања.
Сума осигурања	Утврђује се по једном стаблу или чокоту, као и за укупну површину и то посебно за сваку годину трајања осигурања, односно подизања засада. Сума осигурања утврђује се на основу укупних трошкова улагања, које чине сви трошкови од прве године подизања засада, закључно са планираним издацима за текућу годину.
Утврђивање и процена штете и накнаде из осигурања	Процент штете утврђује се број потпуно или делимично оштећених стабала, односно чокота. Потпуно уништеним стаблима или чокотима сматрају се она која су се потпуно осушила или постала неспособна за даљи раст и производњу, а делимичном штетом уколико су стабла и чокоти оштећени али су способни за даљу вегетацију и производњу. Према условима Дунав осигурања и <i>Wiener Städtische osiguranja</i> , сматра се да је настала потпуна штета засада у целини ако је од укупног броја стабала или чокота потпуно уништено 60% у првој години вегетације, 50% у другој години вегетације, односно 40% у каснијим годинама вегетације. Утврђивање накнаде из осигурања: (а) ако је настала потпуна штета, у висини трошкова подизања и неге засада који су остварени до момента настанка штете, али највише до износа своте осигурања; (б) ако је штета делимична, у висини ванредних трошкова потребних за спасавање оштећеног засада, уколико су они договорени између осигуравача и осигураника, а ови трошкови се надокнађују највише до 25% од износа своте осигурања.

Извор: [306, чл. 3; 335, чл.5; 345, чл. 1; 360, чл. 2; 387; 294]. Обрада ауторке.

Почетак и престанак обавезе осигуравача, Табела 25, дефинисан је као и код других услова за осигурање биљне производње.

Посебни услови за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – засада у роду – Осигурање од овог допунског ризика налази се у понудама свих осигуравајућих друштава чији су услови осигурања били предмет анализе у овој монографији (Табела 26).

Табела 26. ПУ за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – засада у роду

Предмет осигурања	Засади воћака (воћњаци) и винове лозе (виногради) у роду. Код воћака су осигурана стабла, а код винограда чокоти.
Осигурани ризици	Уништења стабала или чокота од града, пожара, грома, олује, снежне лавине, нагомилавања снега и леда у крошњи, као и одроњавања или клизања тла. Обавеза надокнаде штете постоји само за потпуно уништена стабла или чокоте. Осигуравач није у обавези да надокнади трошкове санирања земљишта које се одроњава.

Извор: [307, чл. 5; 336, чл. 4; 346, чл. 3; 361, чл. 2; 388; 294]. Обрада ауторке.

Почетак и престанак обавезе осигуравача утврђен је као и код других посебних услова за осигурање биљне производње, али је за

осигурање од овог ризика специфично да није могуће да буде закључено на период дужи од 12 месеци.

*****

Имајући у виду представљену понуду на домаћем тржишту осигурања биљне производње може се констатовати да је она разноврсна и да пружа могућност за осигурање од основних, као и многих допунских ризика у овој врсти производње. Међутим, као што смо у претходном истраживању закључили – (Радовић, 2018а) „у циљу развоја и приближавања могућности осигурања пољопривреде код нас актуелним иностраним искуствима потребно је увећати понуду од ризика суше и губитка прихода“ на домаћем тржишту пољопривредног осигурања. [121, стр. 91]

Осигурање од суше, иако је заступљено у понуди појединих осигуравача, недовољно је промовисано и приближено потенцијалним купцима. Разлог томе је у величини овог ризика и потреби за ангажовањем значајних финансијских средстава, и осигуравача и реосигуравача, у случају настанка осигураног случаја. Сагледавајући све израженије климатске промене, а у циљу квалитетне економске заштите пољопривредних субјеката, сматрамо да је неопходна адекватна примена осигурања и од ризика суше у Републици Србије.

Анализом актуелних посебних услова за осигурање усева и плодова, закључено је и да на домаћем тржишту осигурања пољопривреде не постоји понуда осигурања приноса. Сматрамо да је потребно сагледати, пре свега, правне аспекте, за укључење покрића и од овог ризика, а све у циљу развоја осигурања пољопривреде и његове пуне примене у Републици Србији.

4. 2. 2. Услови за осигурање животиња

Осигурање животиња (осигурање сточарске производње) реализује се на добровољној основи, по основу општих (ОУ) и посебних услова (ПУ) осигурања, које дефинишу осигуравајућа друштва (осигуравачи) у складу са Законом о осигурању.

4. 2. 2. 1. Општи услови за осигурање животиња

Општи услови за осигурање животиња дефинисани су на приближно исти начин код свих осигуравајући друштава чије су понуде предмет анализе, те ће се у даљем раду посебно цитирати ОУ појединих осигуравача само тамо где постоје разлике.

Предмет анализе су ОУ за осигурање животиња осигуравача:

- Дунав осигурање а. д. о, Београд;
- ДДОР осигурање а. д. о, Нови Сад;
- Триглав осигурање а. д. о, Београд;
- Ђенерали осигурање Србија а. д. о, Београд;
- Сава осигурање а. д. о, Београд.

Општим условима за осигурање животиња дефинисани су:

(1) предмет и услови осигурања; (2) осигуране опасности (ризичи); (3) осигурани случај; (4) уговор о осигурању; (5) почетак и престанак обавезе осигуравача; (6) место осигурања; (7) настављање осигурања по истеку текућег периода осигурања; (8) отуђење поједине осигуране животиње; (9) прелаз уговора о осигурању на прибавиоца осигурања; (10) плаћање премије; (11) враћање премије; (12) сума осигурања; (13) спречавање осигураног случаја и спасавање; (14) обавеза осигурања свих животиња; (15) право осигуравача на ревизију ризика; (16) пријава промене опасности у току трајања осигурања; (17) обавезе осигураника када наступи осигурани случај; (18) обавеза обавештења о наступању осигураног случаја; (19) утврђивање и процена штете; (20) утврђивање накнаде из осигурања; (21) накнада трошкова.

Предмет и услови осигурања – Предмет и услови покрића овог осигурања приказани су у Табели 27.

Табела 27. Предмет и услови осигурања животиња на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији

Предмет осигурања могу да буду само здраве животиње:	Предмет осигурања не могу да буду:
(а) копитари старости од 10 дана до навршених 18, односно до 21. године, уколико су најмање од 15. године непрекидно осигуравани; (б) говеда и биволи у старости од 10 дана до навршених 10, односно до 13. година, уколико су најмање од 7. године непрекидно осигуравани; (в) овце у старости од 90 дана до навршених 6 година; (г) козе у старости од 90 дана до навршених 8 година; (д) свиње у старости од 21 дан и с тежином преко 5 кг до навршених 7 година.	(а) оболеле животиње; (б) животиње код којих постоји сумња на болест; (в) закржљале животиње; (г) исцрпљене животиње; (д) слепе животиње; (ђ) животиње које се држе у лошим зоо-хигијенским условима.

Извор: [296, 329, 341, 362]. Обрада ауторке.

Осигуране опасности (ризици) – Осигуравајуће друштво је у обавези да исплати надокнаду за штете које настану услед угинућа осигуране животиње због несрећног случаја или болести, као и због принудног клања осигурање животиње из нужде. [296] Такође, осигуравајуће друштво је у обавези да надокнади трошкове лечења, уколико су они уговорени, као и друге осигуране ризике у складу са посебним условима осигурања.

Осигурани случај – Под осигураним случајем се подразумева наступање догађаја који је неизвестан и независан од воље осигураника, а за исход има угинуће животиње или њено принудно клање. [329]

Уговор о осигурању – Уговор о осигурању животиња може бити закључен: (а) са одређеним периодом осигурања (12 месеци или краће – краткорочно осигурање; (б) са неодређеним периодом осигурања (наставља се из године у годину). [341]

Почетак и престанак обавезе осигуравача – Почетак и престанак обавезе осигуравача представљени су у Табели 28.

Табела 28. Почетак и престанак обавезе осигуравача за надокнаду из осигурања животиња

Почетак обавезе осигуравача	Престанак обавезе осигуравача
<p>* по истеку 24. часа дана који је у полиси осигурања (ПО) означен као почетак осигурања, ако је до тог дана плаћена премија;</p> <p>* по истеку 24. часа од дана уплате премије осигурања, уколико се плаћање не уговори другачије;</p> <p>* по истеку 24. часа 14. дана од закључења уговора о осигурању (каренца).</p>	<p>* по истеку 24. часа од дана који је у ПО означен као дан истека осигурања;</p> <p>* дана (часа и минута) који је на писаној понуди наведен као истек осигурања у случају да је уговор о осигурању закључен уплатом премије осигурања на основу писане понуде осигуравача;</p> <p>* дана (часа и минута) који је на ПО или листу покрића наведен као дан истека осигурања, уколико је плаћена премија осигурања;</p> <p>*истеком 24. часа последњег дана текуће године осигурања уколико је уговор о осигурању закључен са неодређеним роком трајања, а нека од уговорних страна најкасније три месеца пре истека текуће године осигурања писмено обавести другу страну да не жели да продужи уговор о осигурању.</p>

Извор: [296, 329, 341, 362]. Обрада ауторке.

Под заразним болестима подразумевају се све инфективне болести које су преносиве. Уколико је осигурање условљено вакцинацијом животиња, а она није извршена пре закључења уговора о осигурању, каренца за болест, од које треба да се вакцинишу животиње, почиње да тече од дана накнадно извршене вакцинације.

Место осигурања – Полисом осигурања су покривени осигурани ризици и то на месту осигурања, наведеном у ПО, као и у току боравка и превоза на изложбе или сајмове, али највише 25 км од места осигурања. У свим другим случајевима осигураник је дужан да обавести осигуравајуће

друштво о промени места боравка животиње назначеног у ПО, односно да изврши уплату премије по посебним условима осигурања животиња (боравак животиња на изложбама и сл.). [362]

Настављање осигурања по истеку текућег периода осигурања

– Код осигурања са одређеним роком трајања ако се уговор о осигурању обнови пре његовог истека, не примењује се каренца, нити се поједине животиње искључују из даљег осигурања, али осигуравајуће друштво може да одбије обнову, односно продужење уговора ако се утврди да се осигуране животиње налазе у лошој кондицији или да их осигураник држи у непримереним условима. [296]

Отуђење поједине осигуране животиње – У случају отуђења осигуране животиње, осигурање престаје у тренутку у коме осигураник престаје да држи ту животињу, а на место отуђене осигуране животиње може се увести у осигурање друга осигураникова животиња исте врсте, ако одговара условима за осигурање.[329] Оваква замена дозвољена је једном у току периода осигурања, али се не може реализовати код коза, оваца и животиња у тову. [341] Такође, за новоуведене животиње у осигурање примењује се каренца од 14 дана, која почиње да тече од дана када је новоосигурана животиња укључена у осигурање. [362]

Прелаз уговора о осигурању на прибавиоца осигурања – Ако се власништво над осигураним животињама, по било ком основу, изузев продаје, пренесе на треће лице, уговор о осигурању се наставља и делује између осигураваача и тог трећег лица. Услов континуитета економске заштите животиња које су предмет осигурања је: (а) да је плаћена премија осигурања; (б) да треће лице није писмено одбило да настави осигурање. [296]

Плаћање премије – Премија се плаћа одједном, приликом потписивања полисе, али може и у ратама и то у роковима предвиђеним у уговору о осигурању. Осигуравајуће друштво има право да умањи износ надокнаде из осигурања, уколико наступи осигурани догађај, за износ доспеле, а ненаплаћене премије осигурања. Потребно је истаћи да је ово општи приступ који се примењује и у другим имовинским осигурањима. [329]

Враћање премије – Могућност враћања премије постоји уколико је осигурана животиња угинула, била заклана или убијена:[362]

(а) пре почетка обавезе осигураваача или се утврди да је уговарач приликом закључења уговора о осигурању нетачно пријавио старост осигуране животиње, а њена стварна старост прелази границу до које се

по условима осигуравача реализује осигурање животиња, тада се уговор о осигурању сматра ништавним и осигуранику се враћа износ плаћене премије осигурања;

(б) после почетка обавезе осигуравача од ризика обухваћених осигурањем, тада осигуравачу припада цео износ премије за уговорени период осигурања;

(в) после почетка обавезе осигуравача од ризика који нису обухваћени осигурањем, тада се осигуранику враћа износ премије за неискоришћени период осигурања.

Сума осигурања – Сума осигурања може да буде највиша стварна вредност животиње у време закључења уговора о осигурању. Стварна вредност животиње је њена тржишна цена на дан закључења уговора о осигурању односно на дан обрачуна штете, уколико није другачије уговорено. Осигуравајуће друштво може за поједине врсте и категорије животиња да ограничи висину своте осигурања до које се осигурање може закључити, као и најнижу суму испод које се животиње не примају у осигурање. [341]

Према условима Триглав осигурања постоје и специфични примери за одређивање своте осигурања. То је случај код товних животиња које се осигуравају на вредност коју ће постићи до краја периода осигурања. Такође, то је случај и код животиње које се држе у чопору, и које су изједначене по вредности, оне се могу осигурати на просечну суму осигурања. [362, чл. 23] У складу са општим условима ДДОР-а, осигурање животиња може да се закључи са фиксном или са променљивом сумом осигурања, по посебним условима за осигурање животиња, и то са периодичним утврђивањем своте осигурања и обрачуном премије осигурања. [296, чл. 23, т. 3] Према условима Генерали осигурања предвиђена је и девизна клаузула која се примењује на обрачун суме и премије осигурања. [341, чл. 13а, т. 1]

Спречавање осигураног случаја и спасавање – Осигураник је дужан да предузме прописане, уговорене и све потребне мере у циљу спречавања наступања осигураног случаја. Уколико осигурани догађај ипак наступи, осигураник је дужан да предузме све што је у његовој моћи да ограничи штетне последице. [296]

Обавеза осигурања свих животиња – Према анализираним условима свих осигуравајућих друштава, постоји обавеза осигураника да осигура све животиње исте врсте које поседује, без обзира на власништво, уколико су животиње способне за осигурање. [329]

Право осигуравача на ревизију ризика – Право осигуравача на ревизију ризика подразумева да он има право да изврши контролу осигураних животиња, насталих штета, односно ревизију ризика, а осигураник је дужан да осигуравачу омогући да реализује контролу. [341]

Пријава промене опасности у току трајања осигурања – Ако осигураник има намеру да, у току трајања осигурања, предузме неку радњу везану за осигуране животиње, која ће повећати или смањити опасност (ризик), дужан је да о томе обавести осигуравача и то пре предузимања планиране активности. Разлог томе, је чињеница да повећање или смањење опасности има за последицу и промену обрачуна премије. [296]

Обавезе осигураника кад осигурано грло оболи или настане осигурани случај – Осигураник је дужан да, када осигурана животиња оболи или се деси несрећни случај, одмах се обрати за помоћ ветеринару, као и да се придржава његових упутстава, те да о свом трошку предузме потребне мере за лечење животиње. Осигураник је у обавези да о томе обавести и осигуравача, ако дође до обољевања већег броја животиња. Уколико због болести или несрећног случаја постоји непосредна опасност од угинућа животиња, осигураник је дужан да се консултује с ветеринаром и осигуравачем, те ако постоји њихова препорука, дужан је да изврши принудно клање животиње, у циљу смањења штете. [341]

Обавеза обавештења о наступању осигураног случаја – Осигураник је у обавези да обавести осигуравача о насталом угинућу, принудном убијању или принудном клању осигуране животиње одмах по настанку, телефоном или на неки други начин, али на касније у року од три дана од дана наступања осигураног догађаја. У супротном, дужан је да осигуравачу надокнади штету, ако би је оно због тога имао. [362]

Утврђивање и процена штете – Утврђивање штете се реализује без одлагања на лицу места, на лешу угинуле животиње или на деловима, односно производима добијених клањем. Утврђивање и процену штете реализује осигуравач у присуству осигураника, а свака страна треба да одреди и свог представника – ветеринара. Приликом утврђивања штете важно је да се утврде околности под којима је штета настала и да се сачини записник о процени штете. Као стварна вредност угинуле, убијене или заклане животиње узима се вредност према стању животиња уочи обољења или несрећног случаја, који је био узрок настанка штете, као и према тржишној цени која је важећа на дан настанка штете у месту штете или најближој околини, наведено је у ОУ за осигурање животиња

ДДОР-а и Генерали осигурања. [296, чл. 29; 341, чл. 28] У ОУ Триглав осигурања истакнуто је да сума осигурања није доказ за вредност осигуранике животиње, те иако је утврђена у уговору о осигурању, представља само крајњу горњу границу за одређивање надокнаде из осигурања. [362, чл. 29, т. 10]

Утврђивање накнаде из осигурања – Осигуравајуће друштво је у обавези да исплати надокнаду из осигурања за штету проузроковану настанком осигураног случаја. Према ОУ Триглав осигурања висина накнаде из осигурања утврђује се на три начина: (а) осигуранику се на име надокнаде из осигурања исплаћује стварно претрпљена штета, ако је сума осигурања једнака или већа од стварне вредности настрадале животиње; (б) осигуранику се на име надокнаде из осигурања исплаћује износ суме осигурања, ако је она мања од стварне вредности настрадале животиње, а није било искоришћења; (в) осигуранику се на име надокнаде из осигурања исплаћује сразмеран део стварне штете, и то у сразмери између своте осигурања и стварне вредности осигураног грла, ако је сума осигурања мања од стварне вредности настрадале животиње, а било је искоришћења и с тим у вези трошкова. [362, чл. 31, т. 2]

Накнада трошкова – Осигуравач надокнађује осигуранику трошкове проузроковане разумним покушајем да се отклони непосредна опасност од наступања осигураног догађаја. У ОУ Триглав осигурања наведено је да се осигуранику могу надокнадити и трошкови настали услед покушаја да се ограничи штетне последице осигураног случаја. Осигуравач и осигураник заједнички утврђују оправданост предузетих мера и уколико су им ставови идентични, осигуравајуће друштво је у обавези да надокнади наведене трошкове, ако они заједно са накнадом из осигурања нису већи од своте осигурања. [362, чл. 32, т. 1-2]

4. 2. 2. 2. Посебни услови за осигурање животиња

Посебни услови за осигурање животиња, приказани су у Табели 29.

Табела 29. Посебни услови за осигурање животиња на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији

Посебни услови за осигурање:	
*	животиња од опасности кастрације и овариотомије;
*	мушких приплодних грла од губитка приплодне способности;
*	од ризика губитка приплодне способности јуница и крава;
*	од ризика губитка телета или жребета при порођају;
*	од ризика пада производње млека;
*	живине;
*	гусака и патака;
*	пчела;
*	шарана;
*	пастрмки;
*	експериментално осигурање ћурки;
*	животиња на изложбама;
*	од угинућа и принудног клања као последица порођаја;
*	животиња намењених клању;
*	животиња за време издржавања карантина;
*	животиња у сабиралиштима (трговинским складиштима);
*	оваца у вези са меринизацијом;
*	животиња са периодичним утврђивањем суме осигурања и периодичним обрачуном премије;
*	животиња – <i>TRIGLAV MAX PAKET</i> ;
*	животиња са ограниченим обимом покрића;
*	животиња од ризика угинућа или принудног клања услед болести или несрећног случаја – <i>FARM EKONOMIK, FARM PREMIUM</i> .

Извор: Реализовано истраживање ауторке.

Посебни услови за осигурање животиња од опасности кастрације и овариотомије – Ови ПУ осигурања заступљени су у понуди ДДОР осигурања и Триглав осигурања (Табела 30).

Табела 30. ПУ за осигурање животиња од опасности кастрације и овариотомије

Предмет осигурања	Мушка грла (пастуви, магарци, бикови, овнови, јарци, нераст), а од женских грла крмаче.
Осигурани ризици	Угинуће, принудно клање или убијање због болести као непосредне последице извршене кастрације, овариотомије или због несрећног случаја који је настао приликом кастрирања.
Почетак и престанак обавезе осигураваача	Обавеза осигураваача да исплати надокнаду штете започиње од тренутка приступања извршењу кастрације или овариотомије и то уколико је плаћена премија, и траје 30 дана по извршеној кастрацији или овариотомији. Код ове врсте осигурања не примењују се одредбе о каренци.

Извор: [312; 363]. Обрада ауторке.

У условима оба осигуравајућа друштва, која у понуди имају ове ПУ за осигурање животиња, наведено је да осигураник има право на накнаду штете само ако је дипломирани ветеринар извршио кастрацију или овариотомију.

Посебни услови за осигурање мушких приплодних грла од губитка приплодне способности – У условима осигураваача, који су предмет анализе, наведено је да је осигураник у обавези да осигура сва приплодна грла исте врсте која су способна за приплод и осигурање.

Почетак ове врсте допунског осигурања везан је за почетак основног осигурања (Табела 31).

Табела 31. Посебни услови за осигурање мушких приплодних грла од губитка приплодне способности

Предмет и услови осигурања	Лиценцирана приплодна мушка грла с атестом о приплодној способности и то: (а) приплодни пастуви у старости од 16 месеци до навршених 15 година; (б) приплодни бикови у старости од 12 месеци до навршених 9 година, а бикови изразите приплодне способности и вредности могу да се осигуравају до навршених 15 година; (в) приплодни нерасти у старости од 6 месеци до навршених 5 година; (г) приплодни овнови и јарци у старости од 8 месеци до навршених 5 година.
Осигурани ризици	Осигуравач је у обавези да надокнади штету по основу губитка приплодне способности. Обавеза за надокнаду штете осигуравача не постоји ако се грло искључи из приплода услед зоо-техничких разлога, ако је губитак приплодне способности проузрокован претераном угојеношћу грла, или услед недовољне, односно неправилне исхране или је настало као последица обољења бруцелозе или туберкулозе.

Извор: [313; 364].Обрада ауторке.

Када осигурано грло изгуби приплодну способност, осигураник је дужан да предузме мере да се губитак приплодне способности установи комисијски. Уколико су испуњени сви прописани услови, осигуравач исплаћује осигуранику на име одштете део своте осигурања из полисе који се односи на приплодну вредност, а након исплате одштете ово осигурање престаје за наведену животињу.

Посебни услови за осигурање од ризика губитка приплодне способности јуница и крава – Осигураник је дужан да од овог ризика (Табела 32) осигура све краве и јунице које су способне за приплод, а за јалове животиње које се не осигуравају потребно је да се прибави ветеринарска потврда.

Табела 32. Посебни услови за осигурање од ризика губитка приплодне способности јуница и крава

Предмет осигурања	Оплођене јунице и приплодне краве до навршених 10 година старости.
Осигурани ризици	Осигуравач је у обавези да плати надокнаду из осигурања за штету проузроковану услед губитка приплодне способности осигуране јунице или краве. Осигуравач није у обавези да надокнади штету када је губитак приплодне способности проузрокован искључењем јуница или крава из приплода услед зоо-техничких разлога, бруцелозе или туберкулозе, као и услед недовољне или неправилне исхране.
Штета и њена ликвидација	Штета се исплаћује у висини од 30% осигуране суме јунице или краве. У циљу ликвидације штете осигураник је у обавези да достави осигуравачу потврду ветеринара о губитку приплодне способности осигуране јунице или краве, у којој је неопходно да ветеринар наведе због чега је настао губитак приплодне способности, предузете мере, терапију, као и немогућност излечења. Ветеринар пословне јединице осигуравача је дужан да по пријему ове потврде изврши контролни преглед наведене јунице или краве и да своје мишљење о оправданости захтева. Осигуравач, на основу мишљења ветеринара пословне јединице, даје писмено решење осигуранику о одобрењу или ускраћењу одштете.

Извор: [314; 337;365]. Обрада ауторке.

У посебним условима Дунав осигурања постављен је додатни захтев да је дијагнозу ветеринара потребно да потврди и специјалистичка установа за стерилитет. [337]

Посебни услови за осигурање од ризика губитка телета или ждребета при порођају – Уколико се ово осигурање (Табела 33) уговара први пут, уговор може да се закључи најмање 15 дана пре предвиђеног дана нормалног порођаја.

Табела 33. ПУ за осигурање од ризика губитка телета или ждребета при порођају

Предмет осигурања	Телад или ждребад осигураних плоткиња говеда и копитара.
Осигурани ризици	Угинуће телета код телења, или ждребета код ждребљења које је настало спонтано или за време предузете ветеринарске интервенције. Угинуће телета као последице прераног порођаја у 9. месецу гравидитета, или услед угинућа ждребета као последица прераног порођаја у 11. месецу гравидитета. Отелење – ождребљење мртвог телета или ждребета. Угинуће телета или ждребета због болести или несрећног случаја и то у трајању 10 дана после порођаја.
Штета и њена ликвидација	Накнада из осигурања исплаћује се у висини осигуране суме телета или ждребета. Ова накнада може да се исплати само једном у току осигуравајућег покрића плоткиње. Код телења или ждребљења, независно од броја порођене телад или ждребади, и без обзира на број угинућа, исплаћује се као надокнада износ своте осигурања наведен у полиси.

Извор: [315; 366; 338]. Обрада ауторке.

Према посебним условима Триглав осигурања, осигурањем нису обухваћене штете настале услед побачаја телета пре 9. месеца стеоности или ждребета пре 11. месеца ждробности, као и недовољне стручне интервенције при порођају. [366]

Посебни услови за осигурање од ризика пада производње млека – Ови посебни услови (Табела 34) постоје у оквиру посебних услова Триглав осигурања.

Табела 34. Посебни услови за осигурање од пада производње млека

Предмет осигурања	Говеда женског пола, старости од годину дана до навршених 12 година живота.
Осигуран ризик	Делимичан губитак у производњи млека као последица настанка осигураног догађаја.
Утврђивање накнаде из осигурања	Осигуравач исплаћује накнаду из осигурања у висини обрачунате штете уколико је осигурани случај настао као последица изненадног угинућа, принудног клања, убијања животиње или услед принудног клања или убијања животиње из економских разлога.

Извор: [367]. Обрада ауторке.

Осигурање по овим посебним условима може да се закључи само уколико је у истом периоду закључено осигурање од основних ризика, односно постоји основно, шире покриће. Осигураник је дужан, као и код претходно наведених посебних услова, да осигура све животиње у свом поседу које су способне за улазак у осигурање.

Посебни услови за осигурање живине – Према анализираним и овим посебним условима (Табела 35), код свих осигуравача који их имају

у понуди, осигураник је дужан да осигура сву живину коју поседује, а испуњава услове за осигурање.

Табела 35. Посебни услови за осигурање живине/кокошака/периди

Предмет осигурања	Здрава живина која се налази у посебном технолошком процесу производње, и то: (а) пилићи у тову – бројлери у старости од једног дана до 60 дана; (б) подмладак – пилићи, кокице и петлићи старости од једног дана до 6 месеци; (в) кокошке носиље и петлови за производњу приплодних или конзумних јаја, у старости од пет, односно шест месеци до 17, односно, 18 месеци.
Осигурани ризици	Осигуравач је у обавези да исплати надокнаду из осигурања за случај угинућа услед болести и несрећног случаја. Опасности које не могу да буду обухваћене осигурањем су: (а) земљотрес, нуклеарна експлозија, радиоактивна контаминација, пожар, гушење и тровање димом; (б) недовољна и неправилна исхрана, као и исхрана шкољдивом храном; (в) неправовремено лечење оболеле животиње или непридржавање савета ветеринара; (г) угинућа која настану услед непридржавања и непримењивања ветеринарско-санитарних мера за спречавање и сузбијање заразних болести предвиђених законским прописима; (д) неспровођење утврђеног технолошког процеса и норматива за одговарајућу линију живине, прописаних превентивних мера, као и непридржавање зоо-хигијенских минимума; (ђ) клање или убијање живине без стварне потребе; (ж) транспорт живине.

Извор: [316; 339; 368]. Обрада ауторке.

Утврђивање штете реализује осигуравач са ветеринаром на месту настанка осигураног случаја и на лешу угинуле животиње. Осигуравач је дужан да исплати надокнаду из осигурања у висини стварне вредности угинуле живине, и то до уговорене своте осигурања. Уколико се на дан настанка штете утврди да осигураник има већи број грла живине од осигураног, одштета се обрачунава у сразмери, наведено је у условима Дунав осигурања. [339]

Посебни услови за осигурање гусака и патака – Ова врста посебних услова за осигурање животиња заступљена је у понуди ДДОР осигурања, а карактеристике су приказане у Табели 36.

Табела 36. Посебни услови за осигурање гусака и патака

Предмет осигурања	Гуске (гушчићи од 1 дана до 5 година старости гусана и гусака носиља) и патке (пачићи од 1 дана до 16 месеци старости патака носиља и мужјака).
Осигурани ризици	Угинуће због болести или несрећног случаја. Осигурање се уговара уз клаузулу о горњој граници накнаде по јединственом штетном догађају, која се изражава у апсолутном износу у РСД.

Извор: [322].Обрада ауторке.

У зависности од врсте и услова производње, могуће је покриће и за више од једног јединственог штетног догађаја током трајања осигурања, а што се дефинише полисом, где се уноси кумулативни износ за све штетне догађаје, као умножак износа јединственог штетног догађаја, наведено је у ПУ осигурање гусака и патака, који су од септембра 2020. године у понуди осигуравајућег друштва ДДОР.

Посебни услови за осигурање пчела – Посебни услови за осигурање пчела (Табела 37) постоје у оквиру ПУ Триглав осигурања.

Табела 37. Посебни услови за осигурање пчела

Предмет осигурања	Здраве и јаке пчеле, кошнице и њихов садржај (саће и мед) који припада пчелињем друштву.
Осигурани ризици	Угинућа или принудно уништење пчелињег друштва услед болести и несрећног случаја. Осигураник је дужан да у случају болести приложи ветеринарску потврду. Уништење кошница, и њиховог садржаја услед незгода или елементарних непогода (пожар, поплава, бура, гром, олуја и сл.). У току превоза пчела осигурање важи само ако је мед пребачен из саћа у медишта, ако је приликом превоза обезбеђено добро проветравање у кошницама и ако транспорт прати стручно оспособљено лице.

Извор: [369]. Обрада ауторке.

У случају настанка штете, њу на лицу места установљава и процењује осигуравач, осигураник и ветеринар. Штета се процењује посебно за сваки осигурани предмет и то по стварној вредности на дан настанка штете, а највише до висине суме осигурања.

Посебни услови за осигурање шарана – Основне карактеристике ових посебних услови за осигурање животиња представљени су у Табели 38, а налазе се у понуди осигуравајућег друштва ДДОР осигурања.

Табела 38. Посебни услови за осигурање шарана

Предмет осигурања	Здрави шарани најмање старости од једне године и најмање тежине од 50 грама, који се налазе у процесу узгоја, това или у зимовницима, и за то саграђеним објектима. Осигураник је у обавези да осигура све за осигурање способне рибе које се налазе на истом локалитету.
Осигуране опасности	Угинуће риба због болести или несрећног случаја. Под несрећним случајем се сматра угинуће риба због дејства екстремно ниских или високих температура. Уколико је уговорено и покриће ризика од бега риба због поплава, осигураник је у обавези да плати додатну премију осигурања.

Извор: [323]. Обрада ауторке.

Ово осигурање се закључује као краткорочно, на период краћи од једне године, и то уз самопридржај осигураника, који се утврђује на нивоу уобичајеног технолошког губитка. [323]

Посебни услови за осигурање пастрмки – Ова врста посебних услова за осигурања животиња налази се у понуди осигуравача ДДОР осигурања, а карактеристике су представљене у Табели 39.

Табела 39. Посебни услови за осигурање пастрмки

Предмет осигурања	Све здраве пастрмке са најмањом дужином од 10 цм, које су у тову у наменски саграђеним базенима уз услов да су осигуране све за осигурање способне пастрмке које су намењене узгоју или тову.
Осигуране опасности	Болести (органских, паразитских или других болести ако је позната њихова природа). Несрећни случајеви (тровања насталих без кривике осигураника). Удар грома (запушења доводних канала или мрежа уз услов да су примењене све превентивне мере). Бег риба (услед поплава или непредвиђених бујица, ако је осигурање од овог ризика посебно уговорено и за њега плаћена премија).

Извор: [324]. Обрада ауторке.

Осигураник је у обавези да спроводи све превентивне мере против болести пастрмки, као и да обезбеди сталан ветеринарски надзор.

Посебни услови за експериментално осигурање ћурки – Експериментално осигурање ћурки постоји само у оквиру посебних услова за осигурање животиња ДДОР осигурања (Табела 40).

Табела 40. Посебни услови за експериментално осигурање ћурки

Предмет осигурања	Здраве ћурке, које се налазе у посебном технолошком процесу производње и то: (а) ћурићи у тову – у старости од једног дана до 150 дана; (б) подмладак – ћурићи, ћурке и ћурани у старости од једног дана до шест месеци; (в) ћурке носилце и ћурани за производњу приплодних или конзумних јаја у старости од пет, односно шест месеци до 17, односно 18 месеци.
Осигурани ризици	Угинуће и принудно клање ћурака од болести и несрећних случајева.

Извор: [317]. Обрада ауторке.

У посебним условима за експериментално осигурање ћурки ДДОР-а све остале одредбе су установљене на исти начин као и у посебним условима за осигурање живине овог осигуравача.

Посебни услови за осигурање животиња на изложбама – Ово допунско осигурање је распрострањено код осигуравача који послују на домаћем тржишту осигурања, а карактеристике су приказане у Табели 41.

Табела 41. Посебни услови за осигурање животиња на изложбама

Предмет осигурања	Копитари, говеда, овце, козе, свиње, живина, кунјићи, пси, птице и рибе, у време када се ове животиње налазе на изложбама.
Осигурани ризици	Угинуће, принудно клање или убијање животиња због болести или несрећног случаја.

Извор: [318; 370]. Обрада ауторке.

Код овог осигурања не примењују се одредбе о каренци општих услова за осигурање животиња, а осигуравајуће друштво је у обавези да исплати надокнаду штете, која се обрачунава на основу своте осигурања као стварне вредности животиња.

Посебни услови за осигурање од угинућа и принудног клања као последица порођаја – Осигурање од овог ризика (Табела 42) налази се само у оквиру посебних услова за осигурање животиња Триглав осигурања.

Табела 42. Посебни услови за осигурање ризика од угинућа и принудног клања као последица порођаја

Предмет осигурања	Плоткиње: говеда, свиња, коња, оваца и коза.
Осигурани ризици	Угинуће, принудно клање или убијање осигураних животиња, а које су настале као последица порођаја и то: (а) уже покриће – од момента почетка порођаја и у наредна 24 часа; (б) шире покриће – од момента почетка порођаја и у наредних 10 дана.

Извор: [371]. Обрада ауторке.

Накнада се утврђује на основу стварне тежине и осигураних цене, а може да износи највише до суме осигурања настрадале животиње, с тим што се умањује за износ осигураниковог самопридржаја (франшизе).

У току једног осигуравајућег периода плоткиње накнада из осигурања може да се исплати само једном. [371]

Посебни услови за осигурање животиња намењених клању – ови допунски услови осигурања животиња заступљени су у понудама свих осигуравајућих друштава, које су биле предмет анализе.

Табела 43. Посебни услови за осигурање животиња намењених клању

Предмет осигурања	Коњи, говеда, овце, козе и свиње, намењени клању за време док се пре клања налазе у кланичном сабиралишту осигураника.
Осигурани ризици	Угинуће, принудно клање или убијање због болести или несрећног случаја. За штете које су настале за време транспорта, не постоји обавеза исплате накнаде од стране осигуравача.

Извор: [319, чл. 3; 372, чл. 5]. Обрада ауторке.

На ово осигурање (Табела 43) не примењују се одредбе о каренци, као ни старосне границе животиња, наведено је у свим анализираним условима за ово осигурање осигуравача који послују на домаћем тржишту.

Посебни услови за осигурање животиња за време издржавања карантина – Ови услови (Табела 44) постоје у оквиру посебних услова Триглав осигурања.

Табела 44. Посебни услови за осигурање животиња за време издржавања карантина

Предмет осигурања	Копитар, говеда, овце, свиње, егзотичне животиње и дивљач за време боравка у карантинима у којима се налазе под специјалним режимом прописаним од овлашћене ветеринарске службе.
Осигурани ризици и обим покрића	Угинуће, принудно клање или убијање животиње због болести или несрећног случаја. У зависности од обима покрића, осигурање може да се закључи као: (а) уже покриће, које обухвата ризике обухваћене ОУ за осигурање животиња; (б) шире покриће, које се односи на угинуће, принудна клања или убијања услед болести или несрећног случаја, без ограничења и изузетака у односу на узроке, који су предвиђени ОУ за осигурање животиња; (в) додатно покриће, које се односи на губитак плода услед побачаја или мртвог рођења и може да се закључи код ужег и ширег покрића само за копитаре, говеда, овце, козе и свиње.

Извор: [373]. Обрада ауторке.

Обавеза осигуравача почиње од смештаја животиње у карантин и завршава се када животиња напусти карантин. Код ове врсте осигурања не примењују се одредбе о каренци.

Посебни услови за осигурање оваца у вези са меринизацијом – На основу компаративне анализе ПУ осигуравача, може се закључити да осигурање од овог ризика постоји само у посебним условима за осигурање животиња Триглав осигурања.

Табела 45. Посебни услови за осигурање оваца у вези са меринизацијом

Предмет осигурања и осигурани ризици	Овце и то од ризика угинућа, принудног клања или убијања услед болести и несрећног случаја, који настану у време док се овце налазе на пунктовима за спровођење меринизације.
---	---

Извор: [375]. Обрада ауторке

На ову врсту осигурања (Табела 45) не примењују се одредбе о каренци из општих услова за осигурање животиња. Остале одредбе ове врсте осигурања су у складу са општим условима за осигурање животиња Триглав осигурања.

Посебни услови за осигурање животиња у сабиралиштима (трговинским складиштима) – Ови посебни услови осигурања животиња (Табела 46) налазе се у свим анализираним понудама осигуравајућих друштава која послују на домаћем тржишту осигурања пољопривреде.

Табела 46. Посебни услови за осигурање животиња у сабиралиштима

Предмет осигурања	Коњи, говеда, овце, козе и свиње који се налазе у трговинским складиштима.
Осигурани ризици	Угинуће, принудно клање или убијања услед болести или несрећног случаја. Штете које су последица транспорта, не представљају обавезу за надокнаду из овог осигурања.
Накнада из осигурања	Надокнада из осигурања обрачунава се на основу уговорене вредности, исказане у месечној осигураној вредности по једном килограму живе мере и тежини настрадале животиње.

Извор: [320, чл. 2; 374, чл. 4]. Обрада ауторке.

На ово осигурање не примењују се одредбе о каренци, као ни о старосној граници животиња.

Посебни услови за осигурање животиња са периодичним утврђивањем суме осигурања и перидичним обрачуном премије – У оквиру посебних услова за осигурање животиња ДДОР осигурања, у понуди се налазе и ПУ за осигурање животиња са периодичним утврђивањем суме осигурања и периодичним обрачуном премије.

Табела 47. Посебни услови за осигурање животиња са периодичним утврђивањем суме осигурања и перидичним обрачуном премије

Предмет осигурања	Животиње осигуране по општим и посебним условима за осигурање животиња уколико њихово осигурање траје дуже од 30 дана.
Сума осигурања	Сума осигурања је променљива, утврђује се периодично, односно до краја текућег обрачунског периода за наредни период. Сума осигурања може да се одреди: (а) за животиње чија се вредност утврђује по комаду – према појединачној стварној вредности током трајања осигурања; (б) за животиње чија се вредност утврђује на основу тежине – према стварној цени по јединици тежине током трајања осигурања и излазној тежини на крају осигурања.
Премија осигурања	Премија осигурања се обрачунава на дефинисану суму осигурања, у складу са одредбама ове врсте осигурања. Полиса се издаје само једанпут, на почетку осигурања, а за сваки обрачунски период обрачунава се премија и осигуранику доставља рачун. Премија се обрачунава унапред за наредни обрачунски период, као предујам, а осигураник је дужан да је уплати у року од осам дана од дана пријема рачуна.

Извор: [321]. Обрада ауторке.

На ово осигурање (Табела 47) не примењују се одредбе о каренци. Остале одредбе су у складу са општим и посебним условима за осигурање животиња ДДОР-а.

Посебни услови за осигурање животиња – TRIGLAV MAX PAKET – У оквиру ПУ за осигурање животиња осигуравајућег друштва

Триглав а. д. о, Београд, налазе се и ови ПУ, у оквиру којих су покривени бројни ризици у сточарској производњи. Осигуравајуће друштво има право да пре закључења уговора прегледа животиње и, ако је потребно, наложи превентивне мере за животиње и услове у којима се оне држе. Код ове врсте осигурања на специфичан начин се одређују накнаде штета, у виду нивоа покрића израженог у процентима од уговорене суме осигурања за сваки осигурани ризик код животиња које су предмет осигурања. Карактеристике ових ПУ осигурања приказане су у Табели 48.

Табела 48. Посебни услови за осигурање животиња – TRIGLAV MAX ПАКЕТ

Предмет осигурања	Здраве животиње доброг кондиционог стања и то: свиње, овце, говеда и козе у складу са ограничењима наведеним у ОУ за осигурање животиња овог осигуравача.
Осигурани ризици	Осигурани ризици су: (а) основни ризици у складу са ОУ за осигурање животиња (основно шире покриће); (б) пад производње млека, у складу са ПУ за осигурање животиња; (в) губитак телета, у складу са ПУ (уже покриће); (г) болести настале као последица неправилне исхране; (д) угинуће или принудно клања настало као последица пуцања материце при порођају, искрвављења и других последица порођаја; (ђ) повреда вимена настала механичким путем и угинућа настала као последица маститиса изазваних бактеријом ешерихија коли; (ж) угинућа или принудног клања настало услед присуства страног тела у дигестивном тракту; (з) угинућа или принудног клања као последице порођаја, и то од момента порођаја, па у наредних 20 дана.

Извор: [376].Обрада ауторке.

Приплодна грла осигуравају се искључиво на период трајања од једне године, а товна грла у периоду трајања това. Код ове врсте осигурања обавезна је каренца у трајању од 14 дана пре датума означеног као термин порођаја од приплодних говеда, осим уколико се не уговори другачије.

Посебни услови за осигурање животиња са ограниченим обимом покрића – Ови посебни услови налазе се у понуди осигуравајућег друштва ДДОР.

Табела 49. ПУ за осигурање животиња са ограниченим обимом покрића

Предмет осигурања	Све животиње које су осигуране и чије осигурање траје дуже од 30 дана.
Начин закључивања и спровођење осигурања	Осигурање је могуће закључити као фиксно, флотантно или као уговорени годишњи капацитет производње.

Извор: [325].Обрада ауторке.

У складу са овим посебним условима за осигурање животиња (Табела 49) могуће је уговарање ограниченог обима осигуравајућег покрића на два начина: (а) према уговореној висини исплаћене накнаде и техничком резултату постигнутом током трајања осигурања; (б) према осигуравајућем покрићу које се искључиво односи на ванредне губитке током трајања осигурања. [325]

Посебни услови за осигурање животиња од ризика угинућа или принудног клања услед болести или несрећног случаја – FARM

EKONOMIK и FARM PREMIUM – Посебни услови за осигурање животиња *FARMEKONOMIK* и *FARM PREMIUM* налазе се само у понуди осигуравајућег друштва ДДОР а. д. о, Нови Сад и то од 25. септембра 2020. године. Основне карактеристике ових осигурања приказане су у Табели 50.

Табела 50. Посебни услови за осигурање животиња од ризика угинућа или принудног клања услед болести или несрећног случаја

	FARM EKONOMIK	FARM PREMIUM
Предмет осигурања	Копитари, говеда, овце, козе и свиње (старости дефинисане у члану I ових услова)	
Накнада из осигурања	До 90% суме осигурања	До 100% суме осигурања

Извор: [327;326]. Обрада ауторке.

***

Реализованом компаративном анализом понуда осигуравача који послују на домицилном тржишту пољопривредног осигурања, односно ОУ и ПУ за осигурање животиња (стоке), може се констатовати да су у оквиру њих покривени најзаступљенији ризици у сточарској производњи. Дакле, као што је већ истакнуто у ранијем истраживању – Радовић (2018б) „разлози за недовољну развијеност осигурања сточарске производње у Србији не налазе се на страни понуде, већ је, као и код већине других врста осигурања на домаћем тржишту, потребно подстаћи и развити тражњу.“ [122, стр. 96] Проблем у развоју ове врсте осигурања представља и континуирано смањивање сточног фонда у Републици Србији.

4. 3. Финансијска подршка државе – субвенције Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде

Значајну подршку (подстицај) за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији представљају субвенције, које се исплаћују из буџета Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде (аграрног буџета). Ове субвенције су уведене 2006. године и исплаћују се у виду регреса за плаћену премију пољопривредног осигурања.

У првој години примене ове финансијске подршке државе развоју осигурања пољопривреде, регреси су се исплаћивали у износу од 30%, а од 2008. године, у износу од 40% плаћене премије осигурања пољопривреде. Пољопривредници чија се газдинства налазе на подручјима, која су окарактерисана као подручја у којима је отежано пословање, имају право

од 2019. године на регресе који се исплаћују у износу од 45% плаћене премије пољопривредног осигурања. Пољопривредници чија се газдинства налазе на подручју пет округа (Моравичком, Златиборском, Колубарском, Шумадијском и Подунавском), такође од 2019. године, имају право на регресе у износу од 70% плаћене премије пољопривредног осигурања.

Изменама Правилника о подстицајима за управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња у 2023. години, право на регресе у износу од 70% од плаћене премије пољопривредног осигурања, поред пољопривредника чија се газдинства налазе на подручју Моравичког, Златиборског, Колубарског, Шумадијског и Подунавског округа, имају и пољопривредници чија се газдинства налазе на подручју Мачванског, Расинског управног округа, као и на подручју Града Београда. [274] У регресирању преосталог дела премије пољопривредног осигурања могу да учествују и локалне самоуправе, на чијој територији се налазе пољопривредна газдинства, јер постоји могућност „кумулирања“ регреса. Дакле, постоји могућност и да пољопривредна газдинства осигурају своју производњу бесплатно, односно 100% о „трошку државе“.

Табела 51. Број пољопривредних газдинстава по окрузима у РС у 2023.

Назив округа	Број ПГ	Учешће у укупном броју ПГ (у %)
Београдски	26.211	5,17
Западнобачки	13.676	2,70
Јужнобанатски	18.549	3,66
Јужнобачки	23.622	4,66
Севернобанатски	11.691	2,30
Севернобачки	9.607	1,89
Средњесанатски	13.193	2,60
Сремски	21.612	4,26
Златиборски	43.085	8,49
Колубарски	23.221	4,58
Мачвански	37.660	7,42
Моравички	27.786	5,48
Поморавски	19.236	3,79
Расински	25.261	4,98
Рашки	22.282	4,39
Шумадијски	24.889	4,91
Борски	10.073	1,99
Браничевски	20.432	4,03
Зајечарски	13.502	2,66
Јабланички	21.350	4,21
Нишавски	24.251	4,78
Пиротски	8.386	1,65
Подунавски	15.529	3,06
Пчињски	18.411	3,62
Топлички	13.810	2,72

Извор: [197, стр. 1] Обрада ауторке.

Према резултатима Пописа пољопривреде у 2023. [197] највећи број пољопривредних газдинстава се налази на подручјима: Златиборског (8,49%), Мачванског (7,42%) и Моравичког (5,48%) округа (Табела 51), те можемо констатовати да су у наведеним окрузима велике могућности за развој осигурања пољопривреде. Посебно, када се зна да су у овим окрузима регреси премија осигурања пољопривреде износе и до 70% од плаћене премије пољопривредног осигурања.

У актуелном Правилнику о подстицајима за управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња (Правилник, 2023), наведено је да на подстицаје има право правно лице, предузетник и физичко лице – носилац регистрованог комерцијалног ППГ, ако је код друштва за осигурање осигурао од ризика своју производњу у складу са ОУ и ПУ за осигурање. Максимални износи подстицаја за осигурање су: (а) 100.000 РСД за ратарске културе; (б) 500.000 РСД за повртарске културе; (в) 1.000.000 РСД за воћарске културе, вонову лози и хмељ; (г) 500.000 РСД за расаднике и/или младе вишегодишње засада пре стурања у род; (д) 2.000.000 РСД за осигурање животиња. Корисник подстицаја за управљање ризицима, може, по основу наведених подстицаја, да максимално оствари право на износ од 2.500.000 РСД у току једне године. [274] Поред наведеног правилника правни основ за исплату регреса премија пољопривредног осигурања су и Закон о пољопривреди и руралном развоју [221] и Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју [222], као и уредбе о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, које се доносе сваке године.

5. ОГРАНИЧЕЊА ЗА РАЗВОЈ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Развијеност осигурања пољопривреде у Републици Србији условљена је и објективним и субјективним ограничењима, који ће бити предмет анализе у овом поглављу.

5. 1. Објективна ограничења

Објективна ограничења за развој осигурања пољопривреде су: неповољан економски положај пољопривреде и неповољне демографске карактеристике руралних подручја. Такође, ограничење је и недовољна понуда производа осигурања пољопривреде у условима све израженијих климатских промена, а што је био предмет анализе у претходном поглављу.

Као што је у једном од ранијих истраживања наведено, Радовић (2014), неповољан економски положај пољопривреде у Републици Србији условљен је: (а) уситњеним поседима и карактеристикама својинских односа; (б) неразвијеношћу и неуређеношћу тржишта пољопривредних производа; (в) недовољним удруживањем пољопривредних произвођача; (г) неконзистентном аграрном политиком; (д) недовољном државном стратешком и финансијском подршком. [36, стр. 18-21] Поред наведеног, узрок неповољног економског положаја пољопривреде је и у проблемима који су актуелни у протеклих шест деценија. То су: диспаритети цена пољопривредних и индустријских производа, нерешен проблем финансирања пољопривреде, неповољни услови кредитирања пољопривреде на банкарском тржишту, као и неповољне економске карактеристике пољопривредне производње.

У сврху развоја осигурања пољопривреде важна је и старосна и образовна структура становника руралних подручја. Прецизније, како је у једном од ранијих истраживања истакнуто, Радовић (2020б), за „развој пољопривредног осигурања од кључног значаја је едукација, а природно је да су млађи људи спремнији да уче у односу на пољопривреднике у старијој животној доби.“ [116, стр. 536] Сличног је става и група аутора – Стојановић, Ракоњац-Антић и Копривица (2019), која наводи да старост пољопривредника, поред економских карактеристика пољопривредних газдинстава, утиче на „вољу фармера да купи полису осигурања.“ [131, стр. 1.119]

Табела 52. Старосна структура носилаца ППГ у РС у 2023.

Старосна структура:	Учешће у укупном броју носилаца ППГ (у %)
млађи од 25 година	0,85
25-35 године	4,28
36-40 године	4,04
41-45 године	10,80
46-55 године	10,79
56-65 године	24,52
преко 65 година	44,72
Укупно:	100,00

Извор: [197, стр. 12]. Обрада ауторке.

Према прелиминарним резултатима Пописа пољопривреде у 2023. години, приказаним у Табели 52, може се констатовати да у структури носилаца (власника) породичних пољопривредних газдинстава (ППГ) преовлађују становници руралних подручја који су старији од 65 година. Они чине близу 45% у укупном броју становника ових подручја, што се може се сматрати објективним ограничењем за развој осигурања пољопривреде.

Табела 53. Структура носилаца ППГ према нивоу образовања у РС у 2018.

Ниво образовања носиоца ППГ	Структура у (%)
Основна школа	48,6
Средња школа	45,2
Виша школа или факултет	6,2
Укупно:	100,00

Извор: [198, стр.44]. Обрада ауторке.

Када се анализира образовна структура носилаца породичних пољопривредних газдинстава (ППГ), може се констатовати да и она не представља добар основ за развој осигурања пољопривреде с обзиром на то да у њиховој структури преовлађује најнижи ниво образовања (Табела 53). Ови становници руралних подручја су недовољно усмерени ка усвајању нових знања, а тиме, може се очекивати и на примену економске заштите своје производње.

На основу анализе, Кочовић и Трифуновић (2013), наводе да су могућности тржишта осигурања у Републици Србији веће од актуелног нивоа развијености. [76, стр. 15] Сличног је става и Манић (2012), који истиче да је развијеност осигурања пољопривреде у Србији на „изузетно ниском нивоу“ и поред увођења субвенција премија осигурања. Цитирани аутор закључује да то указује „да сама субвенција премије осигурања није довољна за већу експанзију осигурања у пољопривреди на нашем тржишту.“ [159] Такође, и група аутора – Почуча, Петровић и Мркшић (2013) на основу реализованог истраживања закључује да је „осигурање у пољопривреди у Србији недовољно развијено“, што посебно отежава економски положај малих пољопривредних газдинстава, којима су због

недовољне заступљености осигурања „приходи веома зависни од хирова природе.“ [104, стр. 175]

Осигурање пољопривреде је један од најзаступљенијих система управљања ризицима на глобалном нивоу. Осаки (2007), истиче да је значај пољопривредног осигурања у преношењу губитака, односно смањења прихода у биљној производњи, са пољопривредних субјеката на тржиште осигурања. [98] Разлози за недовољно примену овог система управљања ризицима, свакако су и у томе што су власници породичних пољопривредних газдинстава у Републици Србији већином старији од 65 година и што, они, углавном, имају најнижи ниво образовања – основну школу, а што је било предмет претходне анализе.

5. 2. Субјективна ограничења

Субјективна ограничења за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији су веома изражена. Како је наведено у једном од ранијих истраживања, Радовић и Васиљевић (2019), ограничење представља ниска свест пољопривредника о значају осигурања пољопривреде. [120, стр. 67] Уз наведен разлог, потребно је додати и њихову непотпуну информисаност, а често и неразумевање специчности наведених у условима осигурања пољопривреде, који се налазе у понудама осигуравача. Група аутора – Бировљев, Војиновић и Балабан (2015) наводи да су проблеми и „неодговарајућа обука заступника осигурања и недостатак примерених осигуравајућих услуга.“ [55, стр. 715]

Како смо у једном од ранијих истраживања навели, Радовић (2020г), проблем у развоју осигурања пољопривреде у домаћим условима представља и неповерење пољопривредника према осигуравајућим кућама. Стога, је „неопходно решити проблем процене штете када наступи осигурани случај“, јер „пољопривредници сматрају да су ове процене често на њихову штету, а у корист осигуравајућих друштава.“ [118, стр. 253] Све то, обједињено, утиче на неразвијеност осигурања пољопривреде у Републици Србији, а што ће бити предмет детаљније анализе у следећем поглављу.

6. АКТУЕЛНА РАЗВИЈЕНОСТ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У циљу анализе тржишта пољопривредног осигурања у Републици Србији, у овом поглављу ће се методом дескриптивне статистичке анализе, компаративном, као и методом анализе и синтезе, анализирати и поредити укупни пословни учинци осигуравача на домаћем тржишту пољопривредног осигурања у периоду од 2005. и закључно са 2023. годином.

Циљ истраживања је да се утврди кретање укупног броја полиса осигурања усева и плодова и броја полиса осигурања животиња, премија осигурања усева и плодова и премија осигурања животиња, као и промене у величини осигураних површина и обрачунатих штета у осигурању пољопривреде у анализираном периоду.

Циљ истраживања је и да се анализира развијеност осигурања пољопривреде у Републици Србији, у периоду од 2006. и закључно са 2023. годином и то на основу два параметра:

(а) учешћа премија осигурања пољопривреде у укупној премији неживотних осигурања;

(б) учешћа броја пољопривредних газдинстава (ПГ), која су остварила право на регресе премија осигурања пољопривреде, у укупном броју пољопривредних газдинстава у Републици Србији, односно проценат пољопривредних газдинстава који осигурава своју производњу.

У сврху објашњења резултата истраживања, методом компаративне анализе, повезано је текуће стање у осигурању биљне производње, као и у осигурању животиња, у Републици Србији (РС) са ставовима истакнутих истраживача из ове области у домаћој и светској литератури.

Извори података коришћени у истраживању су подаци Народне банке Србије (НБС) и осигуравајућих друштава која осигуравају пољопривредну производњу на подручју Републике Србије. НБС је задужена за спровођење надзора у осигурању и из њене базе података преузети су подаци о броју полиса, премијама осигурања и обрачунатим штетама у осигурању усева и плодова и у осигурању животиња. Подаци о осигураним површинама се заснивају на проценама осигуравајућих друштава која послују на домаћем тржишту и који у понуди имају и осигурање усева и плодова (осигурање биљне производње) с обзиром на

то да не постоје јавно доступни подаци о укупно осигураним површина у Републици Србији, у анализираном периоду (2005-2023. година).

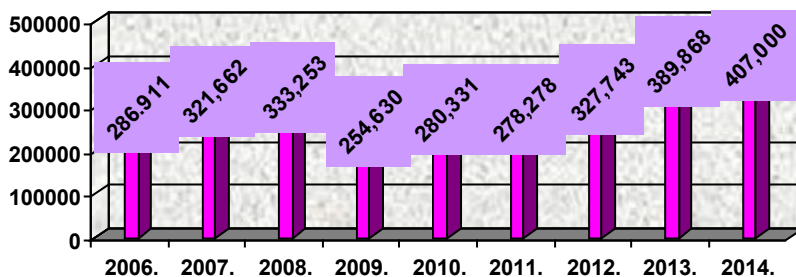
6. 1. Осигурање усева и плодова

Анализом података у оквиру осигурања биљне производње (осигурања усева и плодова) обухваћене су промене у: (а) величини осигураних површина; (б) броју полиса осигурања; (в) износу премија осигурања; (г) износу обрачунатих штета у Републици Србији у анализираном периоду од 2005, а закључно са 2023. годином.

6. 1. 1. Осигурана површина

Као што је већ наведено у Републици Србији не постоје јавно доступни подаци о укупно осигураним површинама. За потребе овог истраживања послат је упит и Народној банци Србије и Удружењу осигуравача Србије и Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, али потребни подаци нису били расположиви. Стога су на Графикону 1 приказани подаци из ранијег истраживања – Радовић (2016). У циљу прецизности, потребно је рећи да ни у периоду 2006-2014. година, који су били обухваћени у претходној анализи, нису били јавно доступни подаци о осигураним површинама. Међутим, у том периоду су доминантну позицију на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији имала само четири осигуравајућа друштва, те је било могуће извести обједињену процену. На Графикону 1 види се да је забележен континуирани раст осигураних површина у периоду 2009-2014. година.

Графикон 1. Укупно осигуране површине у РС у периоду 2006-2014. (у хектарима)

Извор: [126, стр. 196]

У Табели 54 приказани су подаци о процентуалном учешћу осигураних површина у укупно коришћеном пољопривредном земљишту. Подаци о укупном коришћеном пољопривредном земљишту у Републици Србији у периоду од 2006. до 2014. године преузети су из Статистичких годишњака Републике Србије за наведене године. [279; 280; 281; 282] Под укупно коришћеним пољопривредним земљиштем се, са аспекта значајног за истраживање у овом раду, подразумевају оранице, баште, воћњаци и виногради, односно обрадиве површине за које постоји потреба да се осигурају. Укупна обрадива површина је значајна за утврђивање обухвата осигурања биљне производње у Републици Србији. На основу приказаних података јасно је да раст процентуалног учешћа осигураних површина у последње три године анализираних периода резултат смањења површине укупно коришћеног пољопривредног земљишта (Табела 54).

Табела 54. Процент осигураног у укупно коришћеном пољопривредном земљишту у Републици Србији 2006-2014.

Година	Укупно коришћено пољопривредно земљиште (у 000 хектара)	Укупно осигурано коришћено пољопривредно земљиште (у хектарима)	Учешће осигураног у укупном коришћеном пољопривредном земљишту (у %)
2006.	5,066	286.911	5,7
2007.	5,053	321.662	6,4
2008.	5,055	333.253	6,6
2009.	5,058	254.630	5,0
2010.	5,051	280.331	5,6
2011.	5,056	278.278	5,5
2012.	3,462	327.743	9,5
2013.	3,491	389.868	11,2
2014.	3,507	407.000	11,6
Просечно учешће:			7,4

Извор: [279; 280; 281; 282]. Подаци о осигураним површинама – процена на основу података прикупљених од четири водећа осигураваача за биљну производњу у РС у периоду 2006-2014. Обрада ауторке.

У циљу ажурности актуелне анализе тражен је податак од осигуравајућих друштава, такође заснован на процени, и за 2023. годину (Табела 55).

Табела 55. Процент осигураног у укупно коришћеном пољопривредном земљишту у Републици Србији у 2023.

Година	Укупно коришћено пољопривредно земљиште (у хектара)	Укупно осигурано коришћено пољопривредно земљиште (у хектарима)	Учешће осигураног у укупном коришћеном пољопривредном земљишту (у %)
2023.	3.239.373	400.000	12,3%

Извор: [197, стр. 7] Податак о укупно осигураном пољопривредном земљишту је заснован на процени осигураваача. Обрада ауторке.

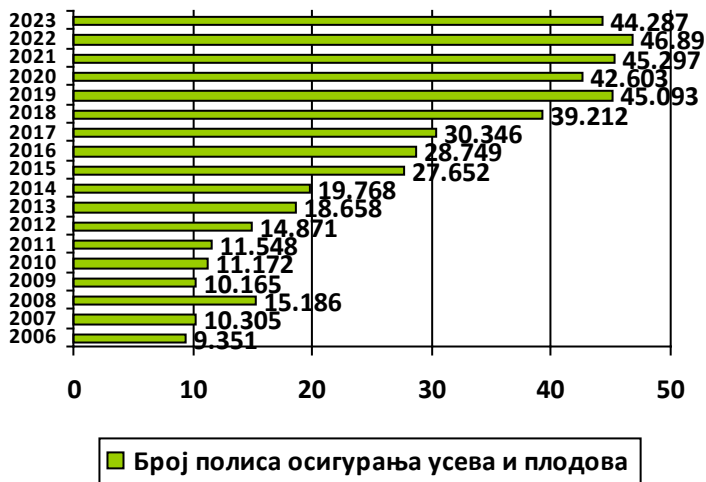
Имајући у виду раст понуде на тржишту пољопривредног осигурања у периоду 2015-2023. година, било је теже проценити укупно осигуране површине у овом периоду, те смо се одлучили да у анализи представимо само податке о процени за 2023. годину, када је на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији било присутно седам осигуравајућих друштава. Податак о коришћеном пољопривредном земљишту у Републици Србији у 2023. години преузет је из Пописа пољопривреде 2023. [197, стр. 7]

Дакле, према процени осигуравајућих друштава која су пословала у 2023. години на тржишту пољопривредног осигурања, у Републици Србији је у наведеној години било осигурано 12,3% од укупно коришћеног пољопривредног земљишта (Табела 55).

6. 1. 2. Број полиса осигурања

Евиденцију о броју полиса осигурања (ПО) пољопривреде, као и других врста осигурања, води Народна банка Србије (НБС). На Графикону 2 је представљено кретање броја полиса осигурања усева и плодова у периоду 2006-2023. година, а у Табели 56 су приказани подаци о кретању учешћа броја ПО усева и плодова у укупном броју ПО пољопривреде у периоду 2005-2023. година.

Графикон 2. Број полиса осигурања усева и плодова у РС 2006-2023.

Извор: [185]. Обрада ауторке.

Анализом података приказаних на Графикону 2 може се констатовати да је број полиса осигурања усева и плодова био најмањи у 2006. (9.351), а највећи у 2022. години (46.890), односно да је укупан број полиса осигурања биљне производње увећан у 2022. у односу на 2006. годину за скоро 500%. Међутим, овај податак, иако је значајан, не може се квалификовати као релевантан показатељ развијености осигурања усева и плодова у Републици Србији.

Табела 56. Учешће броја ПО усева и плодова у укупном броју ПО пољопривреде у Републици Србији 2005-2023.

Година	Број ПО усева и плодова	Укупан број ПО пољопривреде	Учешће броја ПО усева и плодова у укупном броју ПО пољопривреде (у %)
2005.	9.418	11.814	80
2006.	9.351	11.629	80
2007.	10.305	12.887	80
2008.	15.186	17.436	87
2009.	10.165	11.972	85
2010.	11.172	12.384	90
2011.	11.548	13.035	89
2012.	14.871	20.130	74
2013.	18.658	22.825	82
2014.	19.768	25.234	78
2015.	27.652	33.216	83
2016.	28.749	34.062	84
2017.	30.346	33.988	89
2018.	39.212	43.718	90
2019.	45.093	49.565	91
2020.	42.603	45.979	93
2021.	45.297	48.577	93
2022.	46.890	50.420	93
2023.	44.287	47.576	93
Укупно:	471.153	534.633	88

Извор: [185]. Калкулација ауторке.

Полисе осигурања усева и плодова имале су доминантно учешће у структури полиса осигурања пољопривреде у Републици Србији у целокупном анализираном периоду (Табела 56).

Према меродавним становиштима у домаћој литератури, постоје могућности и даљег раста броја полиса, односно осигурање биљне производње у Републици Србији није довољно развијено. Група домаћих аутора – Бировљев, Војиновић и Балабан (2015), сматра да су разлози томе „ниска свест о осигурању код становника, привредна политика која се спроводи по том питању, неодговарајућа обука заступника осигурања и недостатак примерених осигуравајућих услуга.“ [55, стр. 715]

6. 1. 3. Премија осигурања

Премија осигурања је цена коју осигураник (пољопривредни субјекат) плаћа осигуравачу (осигуравајућим друштвима) по основу пружене услуге, односно обезбеђивања економске заштите пољопривредне, односно, у овом случају биљне производње. Кретање учешћа висине премија осигурања усева и плодова (изражене у текућим динарским вредностима) у укупној премији осигурања пољопривреде у Републици Србији, у периоду 2005-2023. година, приказано је у Табели 57.

Табела 57. Учешће премија осигурања усева и плодова у укупним премијама ОП у Републици Србији 2005-2023.

Година	Премија осигурања усева и плодова (у 000 РСД)	Укупна премија ОП (у 000 РСД)	Учешће премија осигурања усева и плодова у укупним премијама ОП (у %)
2005.	615.260	905.797	68
2006.	610.462	1.002.041	61
2007.	750.069	1.229.832	61
2008.	1.101.606	1.590.943	69
2009.	751.346	1.155.158	65
2010.	789.368	1.108.525	71
2011.	974.888	1.221.654	80
2012.	1.125.669	1.504.480	75
2013.	1.481.566	1.924.937	77
2014.	1.611.689	2.006.873	80
2015.	1.674.188	2.153.574	78
2016.	1.850.765	2.548.894	73
2017.	2.087.622	2.999.214	70
2018.	2.298.466	3.295.850	70
2019.	2.663.381	3.803.967	70
2020.	3.010.515	4.157.779	72
2021.	3.675.730	4.883.662	75
2022.	4.576.946	6.085.665	75
2023.	4.451.060	6.196.303	72
Укупно:	36.100.596	49.775.148	73

Извор: [185]. Калкулација ауторке.

Вредност укупне премије осигурања усева и плодова забележила је вишеструки раст у 2023. у односу на 2005, као почетну годину анализираниог периода. Конкретно, премија осигурања је са 615,3 милиона динара порасла на 4.451,1 милион динара (Табела 57).

Међутим, и поред овог раста становишта у литератури (Жарковић, 2016) су да је и он недовољан, односно да пољопривредни субјекти, и поред ниске цене осигурања, недовољно осигуравају своју производњу. [158] Како наводи *Toscano* (2018) иако на домаћем тржишту пољопривредног осигурања постоји могућност за осигурање од најзначајнијих ризика у биљној производњи, ова производња се

„углавном осигурава од основних ризика (преко 90%), док је осигурање од допунских ризика слабо заступљено.“ [43, стр. 1]

6. 1. 4. Обрачунате штете

Решене, односно обрачунате штете у биљној производњи зависе од великог броја фактора. На првом месту то је испољавање опасности као догађаја на које се не може утицати. Затим, важна је и структура осигураних усева, њихови приноси и тржишне цене, односно сви чиниоци који утичу на укупну суму осигурања. Такође, значајна је и пословна политика осигуравача, односно постотак самопридржаја осигураника (франшиза), као и обухват осигурањем, односно дисперзија ризика.

Табела 58. Обрачунате штете у биљној производњи у Републици Србији 2005-2023.

Година	Број обрачунатих штета	Износ обрачунатих штета (у РСД)
2005.	2.449	349.786
2006.	2.429	542.323
2007.	3.575	702.677
2008.	2.358	569.745
2009.	3.228	536.290
2010.	4.904	917.801
2011.	3.032	673.401
2012.	2.519	416.273
2013.	6.019	1.506.422
2014.	6.278	1.062.003
2015.	3.151	710.060
2016.	7.755	1.584.411
2017.	6.698	1.754.409
2018.	10.922	2.380.199
2019.	9.576	2.381.079
2020.	10.310	2.048.270
2021.	11.688	2.961.248
2022.	11.776	3.704.524
2023.	12.193	5.478.813

Извор: [185]. Калкулација ауторке.

Када се анализира број обрачунатих штета, констатује се да је он увећан за само шест пута у 2023, у поређењу са 2005. Међутим, када се анализирају вредности обрачунатих штета у последњој години анализираних периода, у односу на почетну, увећање је знатно веће. Као што је већ наведено разлоге променљиве висине обрачунатих штета треба тражити у остварењу ризика, те у структури осигураних, односно оштећених усева. Такође, и структура усева је важан чинилац, с обзиром на то да је њихова вредност различита. Примера ради, познато је да су тржишне цене воћа и грождја вишеструко веће у односу на ратарске усеве, што значајно опредељује и висину (износе) обрачунатих штета (Табела 58).

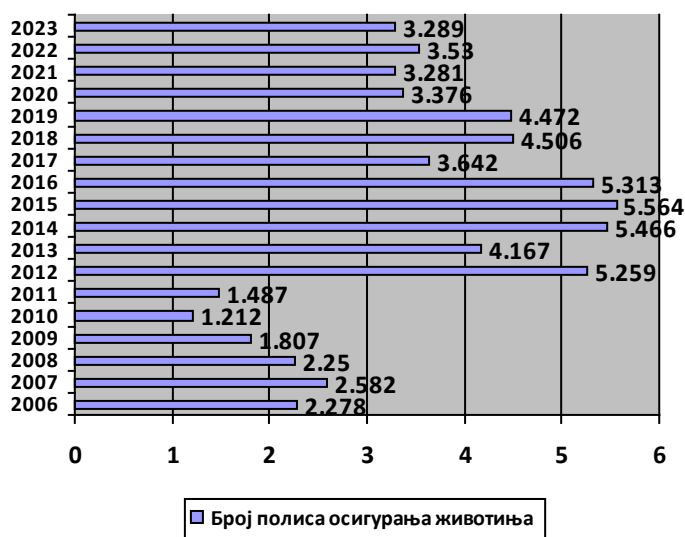
6. 2. Осигурање животиња

У овом поглављу предмет истраживања је учинак осигуравача која послују на домаћем тржишту осигурања пољопривреде, а у понуди имају и осигурање животиња. Извори података коришћени у истраживању су подаци НБС, а односе се на број полиса осигурања, висину премије осигурања и обрачунатих штета у анализираном периоду од 2005, закључно са 2023. годином. У истраживању је примењена квантитативна и квалитативна анализа.

6. 2. 1. Број полиса осигурања

На Графикону 3 је представљено кретање броја полиса осигурања (ПО) животиња у периоду од 2006, закључно са 2023. годином, а у табеларном приказу (Табела 59) представљени су подаци о кретању учешћа броја ПО животиња у укупном броју ПО пољопривреде у Републици Србији у периоду 2005-2023. година.

Графикон 3. Број полиса осигурања животиња у РС 2006-2023.

Извор: [185]. Обрада ауторке.

Број полиса осигурања животиња је повећан за само 44% у последњој, у односу на прву годину анализираног периода (Графикон 3). Разлог овог незнатног раста је, поред ниске свести о значају осигурања, и у сталном смањивању сточног фонда. Конкретно, између два Пописа

пољопривреде, који су реализовани у 2012. и 2023. години, смањен је број свих врста животиња, осим броја кошница пчела. Према проценама осигуравача који послују на домаћем тржишту осигурања пољопривреде, осигурано је само 5% од укупног сточног фонда у Републици Србији.

Табела 59. Учешће броја ПО животиња у укупном броју ПО пољопривреде у Републици Србији 2005-2023.

Година	Број полиса осигурања животиња	Укупан број полиса осигурања пољопривреде	Учешће броја полиса осигурања животиња у укупном броју полису осигурања пољопривреде (у %)
2005.	2.396	11.814	20
2006.	2.278	11.629	20
2007.	2.582	12.887	20
2008.	2.250	17.436	13
2009.	1.807	11.972	15
2010.	1.212	12.384	10
2011.	1.487	13.035	11
2012.	5.259	20.130	26
2013.	4.167	22.825	18
2014.	5.466	25.234	22
2015.	5.564	33.216	17
2016.	5.313	34.062	16
2017.	3.642	33.988	11
2018.	4.506	43.718	10
2019.	4.472	49.565	9
2020.	3.376	45.979	7
2021.	3.280	48.577	7
2022.	3.530	50.420	7
2023.	3.289	47.576	7
Укупно:	63.480	534.633	12

Извор: [185]. Калкулација ауторке.

Када се анализира кретање броја полиса осигурања животиња по годинама у оквиру анализираниог периода, може се констатовати да су забележене значајне осцилације. Максималан број полиса осигурања животиња, закључен је у 2015, а после ове години, углавном је био у паду. Учешће броја полиса осигурања животиња у укупном броју полиса осигурања пољопривреде било је 20% у првој години анализираниог периода, а само 7% у 2023, односно у последњој години анализираниог периода (Табела 59).

6. 2. 2. Премија осигурања

Премија се често, кратко, дефинише као цена осигурања. С аспекта разматрања у овој монографији, премија је цена осигуравајуће заштите биљне и сточарске производње. Премија осигурања животиња је била значајно нижа у анализираниом периоду у односу на премију

осигурање биљне производње (Табела 60). Према неким становиштима у литератури (Жарковић, 2016), у Србији је премија у осигурању животиња „чак око осам пута нижа од премије у осигурању биљне производње.“ [158, стр. 73]

Табела 60. Учешће премија осигурања животиња у укупним премијама осигурања пољопривреде у Републици Србији 2005-2023.

Година	Премија осигурања животиња (у 000 РСД)	Укупна премија осигурања пољопривреде (у 000 РСД)	Учешће премија осигурања животиња у укупним премијама осигурања пољопривреде (у %)
2005.	290.537	905.797	32
2006.	391.579	1.002.041	39
2007.	479.763	1.229.832	39
2008.	489.337	1.590.943	31
2009.	403.812	1.155.158	35
2010.	319.157	1.108.525	29
2011.	246.766	1.221.654	20
2012.	378.811	1.504.480	25
2013.	443.371	1.924.937	23
2014.	395.184	2.006.873	20
2015.	479.386	2.153.574	22
2016.	698.129	2.548.894	27
2017.	911.592	2.999.214	30
2018.	997.384	3.295.850	30
2019.	1.140.586	3.803.967	30
2020.	1.147.264	4.157.779	28
2021.	1.207.932	4.883.662	25
2022.	1.508.719	6.085.665	25
2023.	1.745.243	6.196.303	28
Укупно:	13.674.552	49.775.148	27

Извор: [185]. Калкулација ауторке.

Просечно учешће премија осигурања животиња у укупним премијама осигурања пољопривреде у Републици Србији било је само 27% у анализираном периоду (Табела 60). И овај податак упућује на мању заступљеност осигурања животиња у осигурању пољопривредне производње, али, такође, указује и на неразвијеност сточарске производње у Републици Србији.

6. 2. 3. Обрачунате штете

Штете у осигурању животиња, такође, су значајно ниже у односу на осигурање биљне производње (Табела 61). Обрачунате штете, и у овој врсти осигурања, зависе од бројних фактора. Поред неизвесности наступања осигураних опасности, дисперзије осигураних ризика, пословне политике осигуравача, примене самопридржаја, овде је важан фактор и значајно смањење обима сточарске производње у Републици Србији у последњој деценији. Разлози смањења обима

сточарске производње су, према ставовима произвођача, неисплативост производње, односно високи трошкови това и ниске тржишне цене.

Табела 61. Обрачунате штете у осигурању животиња у Републици Србији 2005-2023.

Година	Број обрачунатих штета	Износ обрачунатих штета (у РСД)
2005.	6.886	285.655
2006.	8.691	376.068
2007.	10.573	470.998
2008.	9.407	451.801
2009.	6.022	336.123
2010.	4.352	260.117
2011.	2.640	167.143
2012.	5.539	302.231
2013.	5.261	294.275
2014.	4.044	228.993
2015.	4.315	315.546
2016.	6.262	482.725
2017.	6.600	625.864
2018.	8.132	756.677
2019.	10.289	880.215
2020.	8.611	743.099
2021.	8.123	875.803
2022.	9.012	1.172.530
2023.	9.645	1.273.422

Извор: [185]. Калкулација ауторке.

Број обрачунатих штета је повећан за само 40% у 2023. у односу на 2005. годину. На основу свих анализираних параметара може се извести закључак да осигурање животиња има симболичан удео у осигурању пољопривреде у Републици Србији. Разлог томе не сматрамо да је на страни понуде, јер је констатовано у претходном поглављу, на основу анализе понуда најзначајнијих осигураваача који послују на домаћем тржишту, да је понуда довољно диверзификована, односно да пружа економску заштиту од скоро свих ризика који су присутни у сточарској производњи.

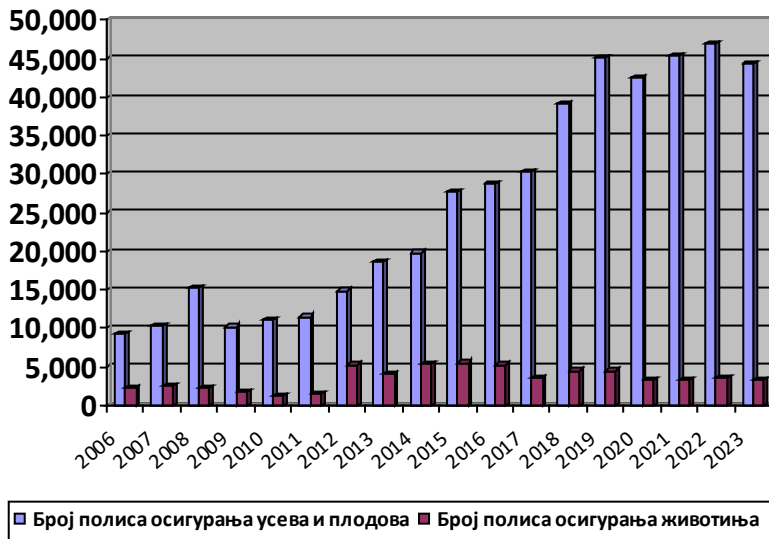
Става смо и да је потребно да се сагледа развој тржишта осигурања животиња у Републици Србији, као и његова усклађеност са другим тржиштима, као што је и тржиште капитала.

6. 3. Развијеност осигурања пољопривреде

Развијеност осигурања пољопривреде у Републици Србији анализирамо на основу: (а) учешћа укупне премије осигурања пољопривреде (ПОП) у укупним премијама неживотних осигурања (ПНО); (б) учешћа броја пољопривредних газдинстава (ПГ) која су остварила право на регресе премија осигурања пољопривреде у укупном броју пољопривредних газдинстава у Републици Србији. Наведене

параметре смо самостално дефинисали као показатеље развијености осигурања пољопривреде у Републици Србији, јер не постоје други дефинисани параметри, које бисмо користили у истраживању.

Графикон 4. Упоредни приказ броја ПО усева и плодова и броја ПО животиња у Републици Србији 2006-2023.

Извор: [185]. Обрада ауторке.

На основу графичког приказа (Графикон 4) можемо да закључимо, као што смо то већ констатовали у претходним разматрањима, да постоји веома значајна разлика у заступљености осигурања биљне и осигурања сточарске производње у Републици Србији. Важно је рећи да су наведени подаци и одраз нарушене структуре пољопривредне производње у протеклим деценијама. Постоје становишта у оквиру струке да је оптимално да сточарска производња учествује са 60% у структури пољопривредне производње, како би се обезбедило очување квалитета земљишта.

6. 3. 1. Учешће премија осигурања пољопривреде у укупној премији неживотних осигурања

Имајући у виду да НБС, у оквиру своје надлежности надзора у сектору осигурања, прикупља податке о премијама свих врста осигурања, у могућности смо да пратимо и хронолошки анализирамо

податке приказане у Табели 62, а које сматрамо као значајан параметар за оцену развијености осигурања пољопривреде у Републици Србији.

Табела 62. Учешће премија осигурања пољопривреде у премијама неживотних осигурања у Републици Србији 2005-2023.

Година	Укупна премија осигурања пољопривреде (у 000 РСД)	Укупна премија неживотних осигурања (у 000 РСД)	Учешће укупне ПОП у укупној ПНО (у %)
2005.	905.797	31.390.553	2,89
2006.	1.021.428	34.283.087	2,98
2007.	1.268.080	39.840.510	3,18
2008.	1.616.455	45.839.596	3,53
2009.	1.124.236	45.653.453	2,46
2010.	1.077.053	47.168.218	2,28
2011.	1.238.126	47.321.292	2,62
2012.	1.564.760	49.608.308	3,15
2013.	1.909.174	49.976.051	3,82
2014.	2.044.639	53.399.931	3,83
2015.	2.194.861	61.561.494	3,56
2016.	2.653.992	66.010.278	4,02
2017.	2.970.456	70.336.633	4,22
2018.	3.371.427	76.121.610	4,43
2019.	3.791.729	82.385.409	4,60
2020.	4.166.001	83.753.833	4,97
2021.	5.042.558	92.297.462	5,46
2022.	6.199.314	105.220.039	5,89
2023.	6.218.285	124.744.658	4,98
Укупно:	56.596.656	1.206.912.415	4,69

Извор: [185]. Калкулација ауторке.

Просечно учешће укупних премија осигурања пољопривреде (ПОП) у укупним премијама неживотних осигурања (ПНО) у анализираном периоду 2005-2023. година било је мање од 5%, те сматрамо да је ово показатељ неразвијености осигурања пољопривреде у Републици Србији (Табела 62).

6. 3. 2. Процент пољопривредних газдинстава који осигурава своју производњу

У сврху утврђивања броја (процента) пољопривредних газдинстава који осигурава своју производњу анализирамо:

(а) број ПГ који је остварио право на регресе премија осигурања од 2006, када су регреси премија осигурања пољопривреде уведени у структуру мера аграрне политике, а закључно са 2023. годином;

(б) укупно исплаћене регресе премија осигурања пољопривреде

и њихово учешће у аграрном буџету, по појединим годинама, као и просечно учешће у анализираном периоду (2006-2023.).

Регреси премија осигурања се налазе у оквиру мера руралног развоја актуелне аграрне политике. Званични актуелни назив ове мере је – подстицаји за инвестиције у управљање ризицима.

Табела 63. Учешће средстава за регресе премија осигурања пољопривреде у аграрном буџету у Републици Србији 2006-2023.

Година	Број исплаћених захтева за регресе премија осигурања пољопривреде	Износ исплаћених средстава за регресе премија осигурања пољопривреде (у мил. РСД)	Износ аграрног буџета (у мил. РСД)	Учешће износа исплаћених средстава за регресе премија осигурања пољопривреде у аграрном буџету (у %)
2006.	2.594	12	27.543,9	0,04
2007.	6.852	35	26.095,8	0,13
2008.	14.294	120	32.895,4	0,36
2009.	4.322	62	26.690,4	0,23
2010.	6.466	77	31.577,9	0,24
2011.	9.020	171	33.676,0	0,51
2012.	15.851	267	40.876,7	0,65
2013.	12.507	335	44.699,5	0,75
2014.	15.590	455	45.427,2	1,00
2015.	19.806	476	45.308,2	1,05
2016.	20.112	580	40.465,7	1,43
2017.	22.171	603	43.787,6	1,38
2018.	22.475	683	44.109,2	1,55
2019.	16.303	610	54.614,7	1,12
2020.	28.100	1.253	56.067,9	2,23
2021.	28.738	1.219	60.271,3	2,02
2022.	30.595	1.862	78.571,5	2,37
2023.	27.455	1.952	114.376,7	1,71
Просечно издвајање из аграрног буџета за регресе премија осигурања пољопривреде:				1,04

Извор: [223-230;283-290 ;126, стр. 195]. Калкулација ауторке.

У анализираном периоду се за регресе премија осигурања пољопривреде просечно издвајало само 1,04% аграрног буџета (Табела 63). Сагледавајући претходно реализована истраживања, можемо констатовати, да су ови подстицаји међу најмањима у структури пољопривредног буџета, од његовог конституисања 1996. године.

Имајући у виду да, према актуелним прописима, свако регистровано пољопривредно газдинство има право да у току календарске године поднесе само један захтев за регресе премија осигурања, а под претпоставком да свако пољопривредно газдинство које осигурава своју производњу и користи право на регрес премија осигурања, можемо сматрати да је број исплаћених захтева једнак броју пољопривредних газдинстава који осигурава своју производњу.

Према резултатима последњег Пописа пољопривреде, у 2023. години је било укупно 508.325 пољопривредних газдинстава. [197] Уколико упоредимо број пољопривредних газдинстава који је у 2023.

години остварио право на регресе премија осигурања са наведеним податком, можемо да закључимо да је у последњој години анализираниог периода осигуравало пољопривредну производњу само 5,4% од укупног броја пољопривредних газдинстава.

Међутим, када анализирамо број ПГ који је остварио право на регресе премија осигурања пољопривреде, уочава се и нелогичност, да приликом повећања процента регреса премија осигурања не долази до повећања броја ПГ која осигуравају своју производњу. Наведено смо констатовали и у једном од ранијих истраживања – Радовић, Пејановић и Субић (2022г). Конкретно, у 2019. години, када су повећани регреси премија осигурања са 40% на 70% у пет управних округа, који су оцењени као подручја са већим ризицима за пољопривредну производњу, број ПГ који је остварио право на регресе премија осигурања, смањен за 27% у односу на претходну 2018. годину. [112]

Дакле, показатељи, који представљају резултат реализованог истраживања, упућују на закључак је било неразвијено осигурање пољопривреде у Републици Србији у анализираниом периоду (2006-2023.). Индикатори неразвијености пољопривредног осигурања су:

(а) просечно учешће укупних премија осигурања пољопривреде (ПОП) у укупним премијама неживотних осигурања (ПНО) било је 4,69% у периоду 2005-2023;

(б) просечно издвајање из аграрног буџета за регресе премија осигурања пољопривреде било је 1,04% у периоду 2006-2023;

(в) у последњој години анализираниог периода (2023) осигуравало је пољопривредну производњу само 5,4% од укупног броја ПГ.

Важно је рећи да је као прва година анализираниог периода с разлогом узета 2006, јер су у овој години по први пут, као мера аграрне политике, уведени регреси премија осигурања. Регреси су у 2006. и у 2007. години били прописани у износу од 30% плаћене премије осигурања, а од 2008. године су повећани на 40% плаћене премије осигурања пољопривреде. Од 2019. године регреси су повећани на 45% за пољопривредне субјекте који се налазе у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди, а на 70% за пољопривредне субјекте који се налазе на подручју Златиборског, Колубарског, Моравичког, Шумадијског и Подунавског управног округа. Од 2023. године право на 70% регреса премија осигурања имају и пољопривредни субјекти који се налазе на подручју Мачванског и Расинског управног округа, као и на подручју Града Београда.

Наведени хронолошки раст прописаних регреса премија осигурања, као и наведени показатељи (не)развијености осигурања пољопривреде, упућују на закључак да регреси премија осигурања нису били довољан подстицај за развој пољопривредног осигурања. Стога смо става да је потребно да ова мера аграрне политике остане, али и да се дефинише развојни модел осигурања пољопривреде у Републици Србији. То ће бити предмет анализе у наредним поглављима ове монографије.

7. РАЗВИЈЕНОСТ ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У ЗЕМЉАМА У ОКРУЖЕЊУ

У овом поглављу представљене су могућности за развој, као и развијеност осигурања пољопривреде у земљама у окружењу. У том циљу анализирају се искуства суседне државе – Републике Хрватске као чланице Европске уније, као и искуства Републике Црне Горе и Републике Српске.

7. 1. Република Хрватска

Рурална подручја у Републици Хрватској се, према категоризацији Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД), простиру на 97,5% територије ове државе. [145] У њима је, према подацима Светске банке у 2022. години, живело 42% од укупног броја становника. [205] Учешће примарне пољопривредне производње, заједно са рибарством и шумарством, у бруто домаћем производу (БДП), било је 3,3% у 2020. години. [277]

7. 1. 1. Потенцијал за осигурање биљне производње и осигурање животиња

У циљу анализе могућности за развој осигурања пољопривреде од значаја су подаци о искоришћености пољопривредног земљишта, односно заступљености и врстама биљне производње, као и о бројности сточног фонда. За процену могућности за развој осигурања пољопривреде, од значаја су и подаци о укупном броју пољопривредних газдинстава, о просечној величини пољопривредног поседа, као и о структури пољопривредника према нивоу образовања и годинама старости.

Табела 64. Структура коришћеног пољопривредног земљишта у РХ у 2020.

Врста усева	Површине у хектарима
житарице	535.100
индустријски усеви	182.890
ливаде и пашњаци	84.500
виногради	42.724
воћњаци	31.867
маслињаци	19.950
повртњаци	1.679
цвеће и украсно биље	1.127
расадници	484

Извор: [179]. Обрада ауторке.

Површина укупно коришћеног пољопривредног земљишта у Републици Хрватској је 1.505.430 хектара. Према подацима из Пописа пољопривреде 2020, у структури биљне производње доминирале су житарице (36%) и индустријски усеви (12%). Значајно учешће имали су и виногради (2,8%), воћњаци (2,1%) и маслињаци (1,3%), а на 5,6% простирали су се ливаде и пашњаци, што представља добру основу за развој сточарства (Табела 64).

Табела 65. Сточни фонд у Републици Хрватској у 2020.

Врста стоке	Број животиња
говеда	419.597
овце	779.987
козе	88.129
свиње	1.156.942
живина	8.073.574
зечеви	9.092
пчелиње заједнице (кошнице)	445.829

Извор: [179]. Обрада ауторке.

У структури сточног фонда су, према подацима из Пописа пољопривреде 2020, преовлађивала живина, свиње, говеда и овце (Табела 65).

Табела 66. Укупан број ПГ и просечна величина поседа у РХ у 2020.

Број пољопривредних газдинстава (ПГ)	143.927
Број породичних пољопривредних газдинстава (ППГ)	139.493
Учешће ППГ у укупном броју ПГ	96,92%
Коришћено пољопривредно земљиште	1.505.430 ха
Површина коју користе ППГ	954.750 ха
Удео површине коју користе ППГ у укупној површини коришћеног пољопривредног земљишта	63,42%
Просечна величина поседа ППГ	6,8 ха

Извор: [179]. Обрада ауторке.

У Републици Хрватској (РХ) у 2020. години у структури ПГ доминантно учешће су имала ППГ, која користе и највећи део обрадивог пољопривредног земљишта. Просечна величина поседа ППГ била је мала и износила је само 6,8 ха. То значи да ова газдинства имају малу економску снагу са аспекта развоја пољопривредне производње, као и примени њене економске заштите (Табела 66).

Највећи број управника пољопривредних газдинстава (91,7%), у 2020. години, није имао формално пољопривредно образовање, већ само практично искуство (Табела 67).

У структури пољопривредника према годинама старости највеће учешће имају пољопривредници који имају више од 65 година и они чине чак 28,5% од укупног броја пољопривредника. Пољопривредници млађи од 25 година чине само 6% у укупном броју запослених на породичним пољопривредним газдинствима, према резултатима последњег Пописа пољопривреде (Табела 68).

Табела 67. Структура управника/власника ПГ према нивоу пољопривредног образовања у РХ у 2020.

Образовање управника/власника ПГ	Број ПГ с обзиром на образовање управника/власника	Учешће у укупном броју управника ПГ (у %)
практично пољопривредно искуство	132.005	91,7
средња пољопривредна школа – основно пољопривредно образовање	8.468	5,9
пољопривредни факултет – потпуно пољопривредно образовање	3.414	2,4
Укупно:	143.887	100,0

Извор: [179]. Обрада ауторке.

У Републици Хрватској постоји добра основа за развој осигурања пољопривреде са аспекта бројности сточног фонда, расположивог обрадивог пољопривредног земљишта, као и структуре биљне производње (Табела 64 и Табела 65).

Табела 68. Структура пољопривредника по годинама старости у Републици Хрватској у 2020.

Радна снага на ППГ према годинама старости	Број запослених	Учешће у укупном броју запослених (у %)
млађи од 25 година	18.107	6,0
26-34	27.231	8,9
35-44	43.113	14,1
45-54	57.903	18,9
55-64	72.003	23,6
65 година и више	87.307	28,5
Укупно:	305.664	100,0

Извор: [179]. Обрада ауторке.

С аспекта нивоа пољопривредног образовања, година старости пољопривредника, као и економске снаге породичних пољопривредних газдинстава, услови нису повољни за развој осигурања пољопривреде (Табела 67 и Табела 68). Наведено закључујемо имајући у виду да су млађи и образованији пољопривредници спремнији да примене управљање ризицима у својој производњи. Свакако да економска снага пољопривредних газдинстава утиче на њихову платежну моћ, односно могућност да трошак осигурања уврсте у већ постојеће трошкове пољопривредне производње.

7. 1. 2. Субвенције премија пољопривредног осигурања

Пољопривредни субјекти у Републици Хрватској су, пре него што је ова држава постала чланица Европске уније (ЕУ), имали право на субвенције премија пољопривредног осигурања, које су се исплаћивале из државног буџета у износу од 25%, и још, најчешће 10% премија

пољопривредног осигурања се исплаћивало из буџета локалних самоуправа. Од 2014. године, од када је ова држава у ЕУ, пољопривредни субјекти имају право на суфинансирање до 65% вредности годишње полисе осигурања пољопривреде. Ове субвенције се реализују по моделу који примењује Европски пољопривредни фонд за рурални развој – ЕАФРД. [189]

Република Хрватска од 2016. године спроводи Мериу 17 – Управљање ризицима и Подмери 17.1. – „Осигурање усјева, животиња и биљака“, која је дефинисана у Програму руралног развоја Републике Хрватске 2014-2020. година. Министарство пољопривреде је 2018. године увело промене у спровођењу ове подмере како би се повећао интерес пољопривредника за осигурање. Субвенције су повећане и сада се исплаћују у износу до 70% премија осигурања. У исплати ових субвенција учествују са 85% средства из буџета Европске уније и са 15% средства из буџета Републике Хрватске. Максимални износ субвенција по једном кориснику је 75.000 евра.

Начин подношења захтева за исплату субвенција, промењен је од 2018. године, те корисници више нису у обавези да пре подношења захтева плате целокупну премију осигурања. Након промене регулативе пољопривредници су у обавези да по уговарању осигурања плате 30% премија осигурања и након тога достављају захтев за исплату субвенција у Агенцију за плаћања у пољопривреди, рибарству и руралном развоју. Агенција спроводи административну обраду захтева и када се утврди да су испуњени потребни услови, исплаћује се преосталих 70% премија осигурања на рачун осигуравајуће компаније, чиме се затвара обавеза корисника – пољопривредника. [276]

Према подацима Министарства пољопривреде Републике Хрватске у 2019. поднето је 9.347 захтева пољопривредника за субвенције, а то је око четири пута већи број захтева у односу на 2016. годину. Наведено потврђује, како смо истакли у једном од ранијих истраживања (Радовић, 2020б), да су промене у начину исплате субвенција повољно утицале на развој осигурања пољопривреде у Републици Хрватској. [116, стр. 536]

У оквиру Стратешког плана заједничке пољопривредне политике Републике Хрватске за период 2023-2027, за субвенције премија пољопривредног осигурања, је резервисан укупан износ од 70,2 милиона евра. [275]

7. 1. 3. Понуда на тржишту пољопривредног осигурања

На тржишту пољопривредног осигурања у Републици Хрватској послују четири осигуравача, од којих један има скоро 70% тржишног учешћа. У осигурању биљне производње покривени су ризици од града, пожара и од удара грома. Додатно се, поред ових основних ризика, може уговорити и осигурање од ризика олује, пролећног мраза, посолице или поплава. [188] На тржишту је присутна све већа тражња за осигурањем од ризика суше, који је све заступљенији у условима растућих климатских промена. Већина пољопривредника сматра да без покривености овог ризика, нема смисла да се осигурава пољопривредна производња. С друге стране, за осигураваче је неприхватљиво осигурање од овог ризика у условима када само 0,5% од укупног броја пољопривредних газдинстава поседује системе за наводњавање. [189]

Осигурање домаћих животиња покрива штету насталу због угинућа, нужног клања или еутаназije услед болести или несреће за 16 различитих врста домаћих животиња. Осим осигурања од основних ризика, додатно се могу уговорити и додатна покрића. [190]

7. 1. 4. Развијеност осигурања пољопривреде

Развијеност осигурања пољопривреде у Републици Хрватској анализира се у периоду од 2006, а закључно са 2021. годином. У ту сврху анализирају се следећи подаци: број полиса пољопривредног осигурања, износ укупне премије пољопривредног осигурања, учешће укупне премије пољопривредног осигурања у укупним премијама неживотних осигурања, број ППГ који је искористио право на субвенције премија пољопривредног осигурања.

Број полиса осигурања усева и плодова, према подацима Хрватске агенције за надзор финансијских услуга, је повећан за више од четири пута, док је број полиса осигурања животиња смањен за 23,5% у последњој у односу на прву годину анализираних периода. Просечно учешће броја ПО биљне производње у укупном броју ПО пољопривреде у периоду 2006-2021, било је 88%, а учешће укупног броја ПО животиња само 12% (Табела 69).

Иако је просечно учешће броја ПО усева и плодова у укупном броју ПО пољопривреде, значајно веће у односу на просечно учешће броја ПО животиња у укупном броју ПО пољопривреде, учешће укупне

премије осигурање усева и плодова је за само 2% веће од учешћа укупне премије осигурања животиња у укупној премији ОП у анализираном периоду (Табела 70).

Табела 69. Број полиса осигурања пољопривреде у Републици Хрватској 2006-2021.

Година	Број ПО усева и плодова	Учешће у укупном броју ПО пољопривреде (у %)	Број ПО животиња	Учешће у укупном броју ПО пољопривреде (у %)	Укупан број ПО пољопривреде
2006.	12.421	66	6.372	34	18.793
2007.	11.982	70	5.203	30	17.185
2008.	15.034	76	4.810	24	19.844
2009.	23.726	85	4.029	15	27.755
2010.	18.461	84	3.488	16	21.949
2011.	18.238	87	2.818	13	21.056
2012.	16.565	87	2.370	13	18.935
2013.	17.535	89	2.191	11	19.726
2014.	14.625	88	1.998	12	16.623
2015.	13.315	89	1.620	11	14.935
2016.	20.596	94	1.385	6	21.981
2017.	22.359	94	1.367	6	23.726
2018.	39.299	96	1.813	4	41.112
2019.	47.666	93	3.688	7	51.354
2020.	46.963	92	4.104	8	51.067
2021.	50.550	91	4.875	9	55.425
Укупно:	389.335	88	52.131	12	441.466

Извор: [218]. Калкулација ауторке.

Табела 70. Премија осигурања пољопривреде у Републици Хрватској 2006-2021.

Година	Премија осигурања усева и плодова (у 000 куна)	Учешће премија осиг. усева и плодова у укупној премији ОП (у %)	Премија осигурања животиња (у 000 куна)	Учешће премија осигурања животиња у укупној премији ОП (у %)
2006.	63.847	50	63.607	50
2007.	70.634	50	68.315	50
2008.	106.153	55	88.081	45
2009.	109.640	54	94.009	46
2010.	96.013	52	89.364	48
2011.	108.764	53	97.383	47
2012.	101.277	53	89.994	47
2013.	101.252	55	81.436	47
2014.	90.127	59	63.029	41
2015.	79.116	53	69.898	47
2016.	72.528	51	68.434	49
2017.	81.296	53	73.436	47
2018.	124.931	57	95.965	43
2019.	135.590	50	134.384	50
2020.	143.177	47	160.029	53
2021.	158.854	40	234.944	60
Укупно:	1.643.199	51	1.572.308	49

Извор: [218]. Калкулација ауторке.

Учешће укупних премија осигурања пољопривреде (ПОП) у укупним премијама неживотних осигурања (ПНО), према подацима Хрватске агенције за надзор финансијских услуга, било је највеће у

последњој анализираној, односно 2021. години, и износило је 3,7%. Просечно учешће укупне ПОП у укупној ПНО у анализираном периоду било је 2,83% (Табела 71).

Табела 71. Учешће укупне премије осигурања пољопривреде (ПОП) у укупној премији неживотних осигурања (ПНО) у Републици Хрватској 2006-2021.

Година	Укупна ПОП (у 000 куна)	Укупна ПНО (у 000 куна)	Учешће укупне ПОП у укупној ПНО (у %)
2006.	127.454	6.015.094	2,12
2007.	138.949	6.582.189	2,11
2008.	194.234	7.140.327	2,72
2009.	203.649	6.922.661	2,94
2010.	185.377	6.787.860	2,73
2011.	206.147	6.713.977	3,07
2012.	191.271	6.577.321	2,91
2013.	182.688	6.538.186	2,79
2014.	153.156	5.923.573	2,59
2015.	149.014	5.790.252	2,57
2016.	140.962	5.792.973	2,43
2017.	154.732	6.122.186	2,53
2018.	220.896	6.727.838	3,28
2019.	269.974	9.342.254	2,89
2020.	303.206	9.615.813	3,15
2021.	393.798	10.647.081	3,70
Укупно:	3.215.507	113.239.585	2,84

Извор: [218]. Калкулација ауторке.

Према подацима приказаним у Табели 72, а који су резултат спроведене анализе у једном од претходних истраживања – Радовић (2020б), број исплаћених захтева за субвенције премија осигурања пољопривреде (ОП), у периоду 2016-2018. година имао је тренд раста. [116, стр. 540]

Табела 72. Број и износи исплаћених захтева за субвенције осигурања пољопривреде у Републици Хрватској 2016-2018.

Година	Број исплаћених захтева	Укупно исплаћена средства (у кунама)
2016.	2.056	27.954.075,49
2017.	2.956	42.858.402,87
2018.	6.917	88.593.103,22

Извор: [116, стр. 540].

Сагледавајући податак да је у Републици Хрватској у 2018. години било 162.248 регистрованих породичних пољопривредних газдинстава (ППГ), закључује се да је право на субвенције премија осигурања пољопривреде (ОП) остварило само 4,26% од укупног броја регистрованих ППГ. Овај податак се може сматрати меродавним и за проценат осигураних ППГ, уз претпоставку да свако ППГ, које осигурава своју производњу, користи право на субвенције премија осигурања пољопривреде (ОП).

Имајући у виду наведене показатеље, може се закључити да је осигурање пољопривреде у Републици Хрватској недовољно развијено, иако постоји субвенционисање премија, а на тржишту задовољавајућа понуда пољопривредног осигурања. Закључак се изводи на основу чињеница да само 4,26% од укупног броја регистрованих породичних пољопривредних газдинстава (ППГ) осигурава своју производњу, као и да је свега 2,84% просечно учешће премија пољопривредног осигурања у укупним премијама неживотних осигурања у анализираним периоду од 2006, а закључно са 2021. годином.

Као што смо истакли у једној од претходних анализа – Радовић (2020в), у циљу развоја осигурања пољопривреде у Републици Хрватској потребна је боља едукованост и информисаност пољопривредника, као и „усаглашене и континуиране активности државе и осигуравајућих друштава.“ [117, стр. 52] Слична је ситуација и у Републици Србији.

7. 2. Република Црна Гора

Према категоризацији Организације за економску сарадњу и развој – ОЕСД, целокупна територија Републике Црне Горе (РЦГ) може се сматрати руралним подручјем. Међутим, као изразито рурално подручје издваја се северни део ове државе, који обухвата 15 општина и где живи 59,7% од укупног броја становника. [184] Учешће примарне пољопривредне производње, заједно са рибарством и шумарством, у бруто домаћем производу (БДП), било је 6,5% у 2021. години. [210]

7. 2. 1. Потенцијал за осигурање биљне производње и осигурање животиња

Могућности за развој осигурања пољопривреде (ОП) примарно се анализирају са аспекта заступљености појединих врста биљне производње на коришћеном пољопривредном земљишту, као и бројности и структуре сточног фонда.

Табела 73. Структура коришћеног пољопривредног земљишта у РЦГ у 2020.

Структура коришћеног пољопривредног земљишта	Површине у хектарима	Учешће у укупном коришћеном пољопривредном земљишту (у %)
оранице	7 055,3	2,7
окућнице и/или баште	2 038,8	0,8
воћњаци	2 594,8	1,0
виногради	2 888,0	1,1
расадници	68,5	0,1
вишегодишње ливаде и пашњаци	243.304,4	94,3
Укупно:	257.949,8	100,0

Извор: [211]. Обрада ауторке.

У структури коришћеног пољопривредног земљишта у 2020. години, према подацима Управе за статистику Републике Црне Горе – *MONSTAT*, доминантно учешће (94,3%) су имале вишегодишње ливаде и пашњаци. Оранице су заузимале 2,7%, а воћњаци и виногради по 1% (Табела 73).

Табела 74. Сточни фонд у Републици Црној Гори у 2021.

Врсте стоке	Број животиња
говеда	71. 166
овце	165. 918
козе	29. 032
свиње	24. 329
живина	596. 752
коњи	3. 618

Извор: [209]. Обрада ауторке.

Према подацима Управе за статистику Републике Црне Горе у 2021. години у структури сточног фонда били су најбројнији: живина, овце, говеда и козе (Табела 74).

Табела 75. Структура пољопривредника на ППГ према нивоу образовања у Републици Црној Гори у 2010.

Ниво образовања	Број пољопривредника	Учешће у укупном броју пољопривредника (у %)
основна школа	56.241	57,2
средња школа	33.180	33,7
више или високо пољопривредно образовање	1.446	1,5
више или високо непољопривредно образовање	7.474	7,6
Укупно:	98.341	100,00

Извор: [208]. Обрада ауторке.

Са аспекта развоја осигурања пољопривреде, као и целокупног развоја пољопривреде, од значаја је ниво образовања и старосна структура пољопривредника. Млађи и образованији пољопривредници пре и лакше прихватају иновације у пољопривредној производњи, али и схватају важност осигурања пољопривреде у условима све израженијих климатских промена.

Табела 76. Структура пољопривредника на ППГ према старости у РЦГ у 2010.

Радна снага на ППГ према годинама старости	Број запослених	Учешће у укупном броју запослених на ППГ (у %)
млађи од 24 године	6.717	6,8
25-64	68.426	69,6
старији од 65 година	23.198	23,6
Укупно:	98.341	100,0

Извор: [208]. Обрада ауторке.

Према подацима Управе за статистику у Републици Црној Гори (РЦГ) је у 2010. години било укупно 98.949 радно ангажованих лица на пољопривредним газдинствима, а чак 98.341 пољопривредник је био запослен у оквиру свог породичног пољопривредног газдинства (ППГ). Када се овај укупан број радно-ангажованих лица на породичним пољопривредним газдинствима посматра са аспекта нивоа образовања, може се констатовати да више од половине (57,2%) пољопривредника има завршену само основну школу (Табела 75). Када се укупан број пољопривредника запослених на породичним пољопривредним газдинствима (ППГ) анализира у погледу година старости, може се констатовати да је 70% пољопривредника у средњем животном добу, односно има између 25 и 64 година (Табела 76).

Сагледавајући наведене податке можемо констатовати да у Републици Црној Гори постоји добра основа за развој, пре свега, осигурања животиња (Табела 74). У структури пољопривредника, иако преовлађују пољопривредници са најнижим нивоом образовања, повољна околност је што су они, већином у средњем животном добу.

7. 2. 2. Субвенције премија пољопривредног осигурања

Субвенције премија пољопривредног осигурања доступне су пољопривредницима у Републици Црној Гори од 2008. године. У почетној години субвенције су се исплаћивале у износу од 30% плаћених премија осигурања, тако да су оне у ствари, регреси премија осигурања. Субвенције су повећане од 2009. године и од тада се исплаћују у износу до 50% вредности премија осигурања. [194] Поред субвенција државе и поједине локалне самоуправе из својих буџета издвајају средства у сврху развоја пољопривредног осигурања. Примера ради, Општина Пљевља одобрава субвенције у износу до 25% вредности премија осигурања. [187]

Резултати реализованог истраживања – Радовић, Пејановић и Зејак (2022б) приказани су у Табели 77. Представљени подаци упућују на закључак да је просечно учешће регреса премија осигурања пољопривреде (ОП) у аграрном буџету у Републици Црној Гори, од увођења 2008. и закључно са 2021. годином, било свега 0,9%. Регреси премија осигурања пољопривреде (ОП) су имали највеће учешће у аграрном буџету у 2012. години и оно је износило 2,5%, а од тада бележе пад, уз незнатно повећање у последњим анализираним годинама (табела 77).

Табела 77. Учешће регреса премија ОП у аграрном буџету у РЦГ 2008-2021.

Година	Аграрни буџет (у 000 евра)	Регреси премија ОП (у 000 евра)	Учешће регреса премија ОП у аграрном буџету (у %)
2008.	14.750	100	0,7
2009.	19.750	100	0,5
2010.	18.671	20	0,1
2011.	15.736	10	0,1
2012.	14.580	360	2,5
2013.	14.143	300	2,1
2014.	14.030	200	1,4
2015.	14.975	202	1,3
2016.	16.219	200	1,2
2017.	16.900	80	0,5
2018.	18.788	80	0,4
2019.	22.318	150	0,7
2020.	24.405	200	0,8
2021.	27.162	200	0,7
Просечно учешће регреса премије осигурања у аграрном буџету:			0,9

Извор: [110, стр. 138].

Мало учешће регреса премија пољопривредног осигурања (0,9%) у аграрном буџету може се објаснити и недовољним интересом пољопривредника за осигурање, што ће бити предмет даље анализе.

7. 2. 3. Понуда на тржишту пољопривредног осигурања

Анализом услова осигурања пољопривреде доступних на сајтовима компанија које послују на тржишту осигурања у Републици Црној Гори, може се закључити да актуелна понуда обухвата покриће од основних, као и неких допунских ризика.

У осигурању биљне производње постоји покриће од основних ризика. То су: ризик од града, пожара, прекомерних падавина и од удара грома. Усеви и плодови могу да се осигурају и од допунских ризика и то: од пролећног и јесењег мраза, олује и поплаве. Код осигурања усева и плодова неопходно је да је пољопривредно газдинство регистровано, као и да испуњава све агротехничке мере и принципе добре пољопривредне праксе.

На тржишту осигурања животиња, такође, постоји могућност за осигурање од основних, као и неких допунских ризика у сточарској производњи. То су ризици: угинуће, принудно клање, болести и незгоде животиња. Код осигурања животиња неопходно је, такође, да је пољопривредно газдинство регистровано, као и да предузима све потребне ветеринарске, санитарне (хигијенске), као и зоотехничке мере, односно да организује редовне ветеринарске прегледе и да испуњава све прописане мере за држање и негу животиња.

7. 2. 4. Развијеност осигурања пољопривреде

И поред финансијске подршке државе, односно регреса премија пољопривредног осигурања, у Републици Црној Гори веома мали број пољопривредних газдинстава осигурава своју производњу. Примера ради, у 2012. години је било закључено само две, а у 2013. години девет полиса пољопривредног осигурања. [212] Подаци Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Црне Горе указују да је у 2017. години само 74 пољопривредна газдинства (ПГ) носигурало своју производњу, у 2018. било их је 262, у 2019. број осигураних ПГ је порастао на 313, а у 2020. години 297 ПГ је осигурало своју производњу.

Према последњем доступном податку у Републици Црној Гори има укупно 14.831 регистровано пољопривредно газдинство. [195] То значи да је у 2019, када је забележен највећи број осигураних пољопривредних газдинстава, она су чинила само 2,1% од укупног број регистрованих пољопривредних газдинстава у овој држави.

7. 3. Република Српска

Рурална подручја заузимају 95% од укупне територије Републике Српске, у њима живи 83% од укупног броја становника, а учешће пољопривреде у бруто домаћем производу (БДП) је 8,9%. [191]

7. 3. 1. Потенцијал за осигурање биљне производње и осигурање животиња

Могућности за развој осигурања пољопривреде се анализирају са аспекта површине и структуре укупно коришћеног пољопривредног земљишта, као и структуре сточног фонда.

Табела 78 . Структура коришћеног пољопривредног земљишта у Републици Српској у 2018.

Намена земљишта	Површине у хектарима	Учешће у укупном пољопривредном земљишту (v %)
оранице	576.000	59,4
воћњаци	46.000	4,7
виногради	1.000	0,1
ливаде	169.000	17,4
пашњаци	178.000	18,3
рибњаци	1.000	0,1
Укупно:	971.000	100,0

Извор: [176]. Обрада ауторке.

Према подацима Агенције за аграрна плаћања Републике Српске, коришћено пољопривредно земљиште се простире на 971.000 хектара, а у његовој структури преовлађују оранице (Табела 78). У структури сточног фонда у 2018. години, према подацима Агенције за аграрна плаћања Републике Српске, доминантно учешће су имали: живина, овце и свиње.

7. 3. 2. Субвенције премија осигурања пољопривреде

Регресирање премија осигурања пољопривреде (ОП) из аграрног буџета (АБ) реализује се у Републици Српској од 2010. године. У почетним годинама примене ових субвенција, премије осигурања су биле субвенционисане у износу до 30% и највише су износиле до 30.000 КМ по кориснику субвенције. [192]

Субвенционисање премија осигурања пољопривреде укинато је 2013. године. Према неким становиштима, разлог одлуке Владе Републике Српске, био је слаб интерес пољопривредника за економском заштитом своје производње. С друге стране, пољопривредници су сматрали да кривицу за слабу заступљеност осигурања пољопривреде сноси осигуравачи, односно да су неповољни услови осигурања на сиромашном тржишту пољопривредног осигурања. [207]

Ресорно министарство је последњих година обновило субвенционисање премија осигурања пољопривреде (ОП). Субвенције се исплаћују у висини до 50% премија ОП, а износ субвенције по кориснику не може да буде већи од 25.000 КМ.

Табела 79. Учешће регреса премија осигурања пољопривреде (ОП) у аграрном буџету (АБ) у Републици Српској 2018-2022.

Година	Исплаћено за регресе премија ОП (у КМ)	Аграрни буџет (у КМ)	Учешће регреса премија ОП у АБ (у %)
2018.	217.750,93	71.000.000	0,3
2019.	261.705,60	71.000.000	0,4
2020.	466.443,14	75.000.000	0,6
2021.	391.155,74	75.000.000	0,5
Просечно учешће:			0,4

Извор: [176]. Обрада ауторке.

Према подацима Агенције за аграрна плаћања Републике Српске, учешће регреса премија ОП у АБ, у анализираном периоду (2018-2021.), било од 0,3 % до 0,6%, а просечно је било само 0,4% (Табела 79).

7. 3. 3. Понуда на тржишту пољопривредног осигурања

Према подацима Агенције за осигурање Републике Српске на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Српској у 2021. години била су активна четири осигуравајућа друштва са седиштем у Републици Српској и четири филијале друштава за осигурање из Федерације Босне и Херцеговине. Осигуравајућа друштва са седиштем у Републици Српској су: [177]

- Брчко-гас осигурање д. д;
- Дрина осигурање а. д;
- Дунав осигурање а. д;
- Wiener osiguranje а. д.

Филијале друштава за осигурање из Федерације Босне и Херцеговине су [177]:

- Аца осигурање д. д;
- Adriatic osiguranje d. d;
- Croatia osiguranje d. d;
- Сарајево осигурање д. д.

На основу анализе општих и посебних услова за осигурање пољопривреде наведених осигураваача, као што смо закључили у једном од ранијих истраживања – Радовић (2022в), може се констатовати да они имају задовољавајућу покривеност основних и допунских осигурљивих ризика у пољопривредној производњи. Стога се може закључити да „на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Српској постоје услови за развој, посматрано са аспекта величине и асортимана понуде.“ [111, стр. 78]

7. 3. 4. Развијеност осигурања пољопривреде

Агенција за осигурање Републике Српске води евиденцију о броју полиса осигурања, пољопривреде. Приказани подаци у Табели 80 и Табели 81 обухватају свеукупне податке о осигурању пољопривреде за тржиште осигурања Републике Српске. Конкретно, подаци обухватају број полиса осигурања пољопривреде и обрачунату премију пољопривредног осигурања, као и премију неживотних осигурања, и осигуравача са седиштем у Републици Српској и филијала осигуравача, чије је седиште у Федерацији Босне и Херцеговине, а која послују на тржишту осигурања пољопривреде у Републици Српској.

Табела 80. Број полиса осигурања (ПО) пољопривреде у Републици Српској 2014-2021.

Година	Број ПО усева и плодова	Број ПО животиња	Учешће броја ПО усева и плодова у укупном броју ПО пољопривреде (v %)	Учешће броја ПО животиња у укупном броју ПО пољопривреде (y %)	Укупан број ПО пољопривреде
2014.	53	103	34	66	156
2015.	131	96	58	42	227
2016.	335	1.056	24	76	1.391
2017.	245	1.174	17	83	1.419
2018.	330	1.445	19	81	1.775
2019.	253	83	76	24	336
2020.	288	53	84	16	341
2021.	256	35	88	12	291
Укупно:	1.891	4.045	32	68	5.936

Извор: [112, стр. 54].

Промене у укупном броју полиса осигурања (ПО) пољопривреде и у њиховој структури, у периоду 2014-2021, представљени су у Табели 80. На основу приказаних података, коју су резултат спроведеног истраживања – Радовић, Пејановић и Субић (2022г), може се констатовати да је укупан број полиса осигурања (ПО) усева и плодова, а посебно број ПО животиња, забележио значајне осцилације у анализираном периоду. Када се анализира њихово укупно просечно учешће, може се констатовати да је број ПО животиња имао више него двоструко веће учешће, у односу на број ПО усева и плодова, у укупном броју ПО пољопривреде у Републици Српској у анализираном периоду.

Премија осигурања усева и плодова је имала тренд раста у Републици Српској у анализираном периоду, а само је у 2017. и 2021. забележен пад у односу на претходну годину. Укупна премија осигурања усева и плодова, у периоду 2014-2021, износила је 4.123.828 КМ, а њено учешће у укупној премији осигурања пољопривреде (ОП) у истом периоду било је 51% (Табела 81).

Табела 81. Премија осигурања усева и плодова у Републици Српској 2014-2021.

Година	Премија осигурања усева и плодова (у КМ)	Учешће премија осигурања усева и плодова у укупној премији ОП (у %)
2014.	238.805	40
2015.	399.458	72
2016.	507.035	39
2017.	373.310	33
2018.	517.839	42
2019.	553.311	67
2020.	863.177	64
2021.	670.893	62
Укупно:	4.123.828	51

Извор: [176]. Калкулација ауторке.

Премија осигурања животиња је имала значајне осцилације у анализираном периоду. У последњој, 2021. години, укупна премија осигурања животиња је само за 17% већа у односу на 2014. годину. У 2016. години је укупна премија осигурања животиња забележила максимум и тада је била чак за 124% већа у односу на прву годину анализираних периода. Укупна премија осигурања животиња у Републици Српској, у периоду од 2014, а закључно са 2021. годином, била је 3.916.132 КМ, а њено учешће у укупној премији пољопривредног осигурања у анализираном периоду било је 49% (Табела 82).

Табела 82. Премија осигурања животиња у Републици Српској 2014-2021.

Година	Премија осигурања животиња (у КМ)	Учешће премије осигурања животиња у укупној премији ОП (у %)
2014.	354.279	60
2015.	155.958	28
2016.	795.378	61
2017.	744.011	67
2018.	701.100	58
2019.	271.867	33
2020.	479.353	36
2021.	414.188	38
Укупно:	3.916.132	49

Извор: [176]. Калкулација ауторке.

Резултати реализованог истраживања – Радовић, Пејановић и Субић (2022г) приказани су у Табели 83. У периоду (2014-2021.) просечно учешће укупне премије осигурања пољопривреде (ПОП) у укупној премији неживотних осигурања (ПНО), било је свега 0,6%. Наведени податак сведочи о веома малом учешћу пољопривредног осигурања на тржишту осигурања у Републици Српској. [112, стр. 54-55]

Табела 83. Учешће укупних премија осигурања пољопривреде (ПОП)
у укупним премијама неживотних осигурања (ПНО)
у Републици Српској 2014-2021.

Година	Укупна ПОП (у КМ)	Укупна ПНО (у КМ)	Учешће укупне ПОП у укупној ПНО (у %)
2014.	593.083	144.101.451	0,4
2015.	555.416	152.208.722	0,4
2016.	1.302.413	165.468.861	0,8
2017.	1.117.321	178.431.097	0,6
2018.	1.218.939	188.306.600	0,6
2019.	825.178	193.200.598	0,4
2020.	1.342.529	192.658.164	0,7
2021.	1.085.081	204.830.704	0,5
Укупно:	8.039.960	1.419.206.197	0,6

Извор: [112, стр. 54]

У анализи заступљености пољопривредног осигурања код пољопривредних газдинстава, полазимо од чињенице да су сва пољопривредна газдинства, која су осигурала своју производњу и користила право на регресе премије пољопривредног осигурања. На основу података приказаних у Табели 84, чији је извор Агенција за аграрна плаћања Републике Српске, а који су резултат реализованог истраживања – Радовић, Пејановић и Субић (2022г), може се констатовати да је забележен пад учешћа броја пољопривредних газдинства (ПГ) која су осигуравала своју производњу у укупном броју регистрованих ПГ у последњој, у односу на прву годину анализираних периода.

Табела 84. Број пољопривредних газдинстава (ПГ) који је остварио право на регресе премија осигурања пољопривреде (ПОП) у Републици Српској 2018-2021.

Година	Број ПГ који је остварио право на регресе ПОП	Укупан број ПГ	Учешће броја ПГ која су остварила право на регресе у укупном броју ПГ (у %)
2018.	195	42.829	0,5
2019.	119	40.502	0,3
2020.	153	41.085	0,4
2021.	132	40.305	0,3

Извор: [112, стр. 55].

Дакле, ни значајни регреси премија пољопривредног осигурања, ни солидни услови за осигурање пољопривреде, које нуде осигуравачи, нису значајније утицали на заинтересованост пољопривредника за економском заштитом своје производње.

Могућности за развој осигурања пољопривреде у Републици Српској су исте као и у Републици Србији, а односе се на развијање тражње на тржишту пољопривредног осигурања. Имајући у виду да незнатан број од укупног броја регистрованих ПГ остварује право

на субвенције ПОП, можемо извести закључак да мали број ПГ у Републици Српској осигурава своју производњу. Притом, држава из свог буџета обезбеђује плаћање 50% премија осигурања пољопривреде (ПОП), што упућује на закључак да цена осигурања, односно платежна моћ купаца – пољопривредника се не може сматрати проблемом. Сматрамо да је проблем што је незнатна примена економске заштите пољопривредне производње у ниској свести пољопривредника о значају пољопривредног осигурања, те је потребно да држава и осигуравачи заједнички организују едукације пољопривредника.

***

Када посматрамо обједињено искуства земаља у окружењу, можемо закључити да им је заједничко – неразвијеност осигурања пољопривреде. Као што смо констатовали у једном од ранијих истраживања – Радовић, Васиљевић и Субић (2023), постојање субвенција премија осигурања пољопривреде, као ни релативно развијена понуда, нису довољан подстицај за раст тражње на тржишту пољопривредног осигурања. [108]

8. ОСИГУРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ГЛОБАЛНОМ НИВОУ

Осигурање пољопривредне производње, посматрано са глобалног аспекта, реализује се на различите начине. Разлике се, углавном, односе на обим покрића осигурљивих ризика, на обавезност или добровољност осигурања, на постојање и висину субвенција премија осигурања, што обједињено утиче и на развијеност пољопривредног осигурања у појединим државама. Такође, разлике постоје, како је у једном од ранијих истраживања наведено, Радовић (2016), „и у томе да ли је код осигурања биљне производње могуће осигурати, поред количине и квалитет, односно да ли пољопривредници могу да осигурају и своје приходе.“ [126, стр. 189] Суштински, на глобалном нивоу, постоји сагласност, како истиче *Anvarovich* (2023), да „осигурање пољопривреде доприноси стабилности пољопривредног тржишта“, као и да је „пољопривредно осигурање важан алат за управљање ризицима у пољопривреди, који може да помогне пољопривредним произвођачима и да смање финансијске ризике.“ [51, стр. 21]

Како наводе *Џорџ & Њавро* (2023), економске штете у пољопривреди, условљене природним непогодама, на глобалном нивоу су у периоду од 1980. до 2020. године износиле између 450-520 милијарди евра, а само у 2022. години износ ових штета је износио 251 милијарди евра, од чега је само 44% било осигурано. [147, стр. 45] Наглом порасту економских штета у пољопривреди највише су допринеле све израженије климатске промене. Цитирани аутори су у својим ранијим истраживањима, *Њавро & Џорџ* (2022), дошли до закључка да су процењене штете од климатских промена у периоду 2000-2019, повећане за 84% у односу на период 1980-1999. година. [95] Као последица климатских промена, суша је све израженији ризик у пољопривредној производњи, који, како истичу Лабудовић-Станковић и Тодоровић (2011), „има карактер системског ризика зато што може да захвати велику територију.“ [77, стр. 726] Стога се и ефикасност појединих система осигурања пољопривредне производње анализира са аспекта да ли је њима обухваћен и ризик од суше, као глобални проблем.

8. 1. Осигурање пољопривреде у свету

Већина економски развијених држава одобрава субвенције премија пољопривредног осигурања. У оквиру њих, посебно развијене програме

осигурања пољопривреде имају Сједињене Америчке Државе, Канада, Аустрија и Швајцарска. Државе које не одобравају субвенције премија пољопривредног осигурања, како наводи група аутора *Reyes et al.* (2017) су: Аустралија, Немачка, Грчка, Мађарска, Нови Зеланд, Шведска и Холандија. [166, стр. 6]

Табела 85. Карактеристике осигурања пољопривреде на глобалном нивоу

Државе	Аустралија	Шведска	Немачка	САД	Јапан	Аргентина
Историјски развој ОП	Почетак: 1918. Интензиван развој од: 1960.	Почетак ОЖ: 1890. Почетак ОБП: 1928.	ОБП од ризика града: од 1773. ОЖ: осигурање говеда од 1830.	Почетак: 1938.	ОЖ: 1929.	ОБП од ризика града: 1874.
ОБП од више врста ризика	-	-	+	+	+	-
ОБП од именованих ризика	+	+	+	+	+	+
ОБП - Осигурање прихода	-	+	-	+	-	-
Индексно ОБП	-	-	-	+	-	+
ОЖ од свих ризика	-	-	+	+	+	-
ОЖ од несрећних случајева и угинућа	+	+	+	+	+	+
Индексно ОЖ	-	-	-	+	-	+
ОЖ од епидемијских болести	-	+	+	+	+	-
Добровољно ОП	+	+	+	+	+(ОЖ и осиг. воћа)	+
Обавезно ОП	-	-	-	ОЖ у посебним случајевима	за главне пољ. производе (пшеницу, јечам и пиринач)	за кредитно задуживање
Постојање субвенција	-	-	-	+	+	+
Субвенције премија осигурања	-	-	-	72-90%	50%	ОБП: 40-60% ОЖ: 30%

Извор: [166, стр. 24]. Обрада ауторке.

Државе се разликују и по другим карактеристикама осигурања пољопривреде (ОП), односно осигурања биљне производње (ОБП) и осигурања животиња (ОЖ), а неке од њих су приказане у Табели 85.

Субвенције премија осигурања су најзначајнији вид подршке пољопривредним произвођачима у Сједињем Америчким Државама, а ова подршка реализује се преко институције – *Risk Management Agency*, која је основана 1996. године. Како наводи група аутора – Васиљевић,

Ковачевић и Ралевић (2019) развој осигурања пољопривреде у САД евидентан је од 1993. године, од када пољопривредни произвођачи могу да остваре право на све видове субвенција државе само ако су осигурали своју производњу ... „оваква политика дала је већ у 1994. години значајан резултат кроз дуплирање броја пољопривредних газдинстава која су осигурана.“ [8, стр. 210] Такође, и у Канади су високе субвенције премија пољопривредног осигурања. Оне се данас крећу и до 60%, а субвенције су износиле само 25% премија осигурања у 1960, када је започет развој осигурања пољопривреде у овој држави, наведено је у извештају *FAO* (2021). [214, стр. 22] Поред САД и Канаде, субвенције премија осигурања пољопривреде, како наводе *Reyes et al.* (2017), постоје и у: Индонезији – 100%, Шпанији – 70-90%, Индији – 100%, Бразилу – 30-60% премија осигурања пољопривреде. [166, стр. 24]

Barnett (2014) констатује да је у погледу обима покрића ризика, посматрано на глобалном нивоу, у Сједињеним Америчким Државама највише заступљено осигурање усева од више врста ризика, а затим следи Кина. [53] Такође, у Сједињеним Америчким Државама је заступљено и осигурање прихода пољопривредних газдинстава, које, како истичу Васиљевић, Ковачевић и Ралевић (2019), „укључује исплату штета и у случају подбацивања приноса, као и у случају пада цена пољопривредних производа“, а „пољопривредни произвођачи су у обавези да пријављују своје приносе, и у односу на десетогодишњи просечан принос се одређује очекивани принос који ће бити осигуран.“ [8, стр. 215] Група аутора *Lee et al.* (2024) истиче да развијен систем осигурања пољопривреде доприноси одрживости система пољопривредног кредита у Сједињеним Америчким Државама. [79]

Резултати истраживања *Staub & Puttaiah* (2017) о износива премија осигурања пољопривреде (ПОП) и премија осигурања неживотних осигурања (ПНО) на глобалном нивоу представљени су у Табели 86. Посматрано на глобалном нивоу у 2016. години била је највећа укупна премија осигурања пољопривреде у Сједињеним Америчким Државама (10,35 милијарди америчких долара), али и да је њено учешће у укупним премијама неживотних осигурања у САД, у анализираној години, било само 1,3%. Када се анализира највеће учешће укупне ПОП у укупној ПНО, може се констатовати да је оно забележено у Кини (3,15%). То упућује на закључак да је у Кини било најразвијеније осигурање пољопривреде у 2016. години, узимајући у обзир посматране показатеље за анализиране државе. На другом месту по развијености осигурања пољопривреде је Канада, а потом следе Сједињене Америчке Државе и Италија.

Табела 86. Учешће укупне премије осигурања пољопривреде (ПОП) у укупним премијама неживотних осигурања (ПНО) у свету у 2016.

Државе	Укупна ПОП (у млрд америчких долара)	Укупна ПНО (у млрд америчких долара)	Учешће укупне ПОП у укупној ПНО (у %)
САД	10,35	794,0	1,30
Јапан	0,76	117,0	0,65
Кина	6,43	204,0	3,15
Велика Британија	0,06	105,0	0,06
Француска	0,55	85,0	0,65
Немачка	0,35	121,0	0,29
Јужна Кореја	0,32	66,0	0,48
Италија	0,48	40,0	1,20
Канада	1,57	65,0	2,42
Тајван	0,01	17,0	0,06

Извор: [170]. Обрада ауторке.

Шпански модел осигурања пољопривреде постоји од 1978. године и сматра се једним од најразвијенијих у свету. Према мишљењу аутора Марковић и Јовановић (2008) овај модел би могао да буде добар пример за земље у развоју, као и за бивше социјалистичке земље, како да организују свој систем осигурања пољопривреде. [85] Шпанским моделом осигурања пољопривреде покривене су све штете у биљној производњи, а осигурани ризици су град, суша, мраз, ветар, провала облака, пожар, поплава и олуја. Цитирани аутори, Марковић и Јовановић (2008) наводе да пољопривредници у Шпанији могу да осигурају биљну производњу на три начина. Осигурањем од само једне врсте ризика, осигурање од већег броја ризика (осигурање од смањења приноса) и осигурањем од свих ризика који се налазе изван сфере утицаја пољопривредних произвођача – осигурање гарантованог приноса. [85, стр. 36]

Шпански модел осигурања пољопривреде, односно осигурања усева и плодова, заснива се на јавно-приватном партнерству. Држава има кључну улогу у обезбеђењу субвенција за премије осигурања, док је приватни сектор укључен у систем обезбеђења покрића ризика. Како наводи *Burgaz* (2009), приближно половину премије плаћа држава, а у овој држави покривеност осигурањем укупних површина под усевима, премашује 70%. [178] Шпански модел осигурања пољопривреде подразумева да је осигурање пољопривреде добровољно и да се заснива на потпуном обухвату ризика. Свака регија, према наводима *Agricultural Insurance*, може да да смернице у реализацији осигурања у складу са својим конкретним потребама. [175]

У Турској се осигурање пољопривреде развија на основу Шпанског модела. Осигурање пољопривреде у овој држави, како се констатује у

извештају *FAO* (2021), „представља један од најуспешнијих примера осигурања пољопривреде заснованог на јавно-приватном партнерству.“ [214] У Турској је 2005. године усвојени Закон о осигурању пољопривреде. Међутим, и поред наведеног, према истраживању *Gulseven* (2020), у овој држави значајан део пољопривредних произвођача сматра да осигурање није неопходно за мала газдинства, а пољопривредници осигуравају своју производњу, првенствено када га као услов поставе банке приликом узимања кредита. [59]

Група аутора – *Shouhong et al.* (2023) је на основу својих истраживања, која су реализована у Кини, закључила да осигурање пољопривреде јача економску отпорност пољопривредних газдинстава, олакшава им приступ кредитима и повећава способност за реализацију прихода у пољопривредној производњи. [133] Такође, *Yang* (2024) је у својим истраживањима, која су реализована у 30 провинција у Кини, у периоду од 2005. до 2020. године, закључио да дугорочни развој пољопривредног осигурања може да утиче на смањење разлика у развијености руралних и урбаних подручја у овој држави. [150]

На основну резултата истраживања које је реализовао *Senapati* (2020) може се закључити да се у Индији споро развија осигурање пољопривреде. Цитирани аутор наводи да 20% пољопривредника који су осигуравали своју производњу у 2015, није обновило полисе у 2016. години због малог покрића ризика, кашњења осигуравача код исплате накнаде штете, као и због недовољног износа накнаде за покриће губитака. [128]

Група аутора – *Prokopchuk et al.* (2019) сматра да осигурање пољопривреде у Украјини би требало да се развија у оквирима јавно-приватног партнерства, с обзиром на то да овај систем подстиче јединство интереса учесника на тржишту, као и да постоји позитивно међународно искуство. [105] Сличног става је и *Onegina* (2017), а овај аутор додаје да ефикасно обезбеђење управљања ризицима у пољопривреди захтева комбинацију напора произвођача, струковне организације и државе, на централном и локалним нивоима. [97]

На основу истраживања које је реализовала у Русији група аутора – *Kontsevaya, Kontsevov & Adamaytis* (2019), закључено је да пољопривредни субјекти губе интересовање за осигурање пољопривреде, иако у овој држави постоје субвенције, које износе 50% премије пољопривредног осигурања. Међу бројним разлозима, цитирани аутори наводе и одсуство конкуренције међу осигуравајућим

друштвима, нејасне услове осигурања и компликован начин надокнаде штете, као и непостојање поверења између пољопривредних субјеката и осигуравача. [74]

8. 2. Осигурање пољопривреде у Европској унији

Осигурање пољопривреде се у већини држава чланица Европске уније (ЕУ) реализује уз значајну финансијску подршку, односно уз субвенционисање премија осигурања, које би требало да буде подршка развоју осигурања пољопривреде (ОП). Осигурање пољопривреде је, у већини чланица, добровољно, изузев Кипра и Грчке, где је обавезно, а самим тим у овим државама је и осигурано 100% обрадивих површина. Осигурање пољопривреде у Бугарској је добровољно, али у овој држави субвенције државе не могу да добију пољопривредни субјекти који не осигуравају своју производњу. Такође, и у Пољској, осигурање пољопривреде један је од услова за могућност конкурисања за подстицајна средства из европских пољопривредних фондова. У појединим државама Европске уније осигурање пољопривреде је развијено иако није услов за остваривање права на подстицајна средства за финансирање пољопривреде, из националног буџета или буџета Европске уније. Такав случај је у Аустрији и Шведској.

Велики допринос развоју тржишту пољопривредног осигурања у земљама ЕУ може се приписати, како истиче *Pawłowska-Tyszko* (2020), државним субвенцијама, путем којих се пружа финансијска подршка осигурању пољопривредне производње. [99] Од укупно 28 држава чланица ЕУ, у програмском периоду 2014-2020. година, како наводи *Bardaji et al.* (2016), 12 држава је имало програмиране инструменте за управљање ризиком у пољопривреди. Цитирана група аутора прецизира да је укупан буџет за ову подршку износио 2,7 милијарди евра, а највећи део ових средстава, 2,2 милијарде евра, био је програмиран у оквиру италијанских, француских и румунских програма руралног развоја. Из ових програма се издвајају средства и за финансијску подршку, односно субвенције премија осигурања пољопривреде. [154]

Највећи проценат осигураних обрадивих површина у ЕУ, у првој деценији 21. века, према подацима које наводи Манић (2012), био је у Финској (90%), Данској (85%), Аустрији (78%), Шведској (60%) и Бугарској (52%). Од наведених држава, само се у Аустрији субвенционису премије осигурања са 50%, што је мање него у осталим

државама. У Грчкој и на Кипру је осигурано 100% обрадивих површина, зато што је обавезно осигурање пољопривреде. С друге стране, у Италији и Пољској, и поред високог процента субвенционисања, у анализираном периоду, било је осигурано само 8%, односно 7% обрадивих површина. [159] Значајне субвенције премија осигурања, како наводи група аутора – *Bielza et al.* (2009) исплаћују се и пољопривредницима у Словенији (30%-50%), као и пољопривредницима у Чешкој (30%). [155, стр. 15] Дакле, искуства држава чланица ЕУ су различита у погледу постојања субвенција премија осигурања пољопривреде, али и јединствена у оцени да висина субвенција није одлучујући фактор за развијеност осигурања пољопривреде у појединим државама чланицама Европске уније (ЕУ).

Bielza, Stroblmair & Gallego (2007), на основу спроведене анализе, закључују да развој осигурања биљне производње у свакој држави чланици Европске уније, зависи од потреба, односно од постојећих нивоа појединих ризика. Осигурања стоке, односно осигурање животиња се, генерално, слабије развија од осигурања усева и плодова. [54] Највеће промене су претходних година забележене у погледу обухвата осигураних ризика у биљној производњи. Примера ради, како наводе аутори *Santeramo & Ford Ramsey* (2017), Италија је увела осигурање прихода у производњи житарица, и једна је од првих земаља у ЕУ, која је почела да примењује овај облик осигурања, који је широко прихваћен у САД. [167, стр. 39]

Француски и италијански систем пољопривредног осигурање развијани су у протекле четири деценије под надзором влада тих земаља и унутар Европске заједничке пољопривредне политике. У Француској осигурање пољопривреде до 1964. године није било субвенционисано од стране државе. Национални гаранцијски фонд основан је након низа сушних година. У Италији од 1974. године постоји национални фонд – „*Fondo de Solidarfietà Nazionale in Agricoltora*”, који обезбеђује финансијска средства пољопривредницима, како би они могли ефективно да управљају производним ризицима. Систем подршке се мењао током година, како наводе *Enjolras, Capitanio & Adinolfi* (2012), односно пролазио је кроз различите реформе, у складу са променама регулативе Европске уније, везане за државну подршку пољопривредном сектору. [63]

Европска регулатива од 2009. године дозвољава да се из пољопривредног буџета Европске уније, у складу са мерама Заједничке пољопривредне политике – *SAP*, финансира и осигурање пољопривреде. Заједничком пољопривредном политиком за период 2014-2020.

година било је предвиђено да се ове субвенције финансирају из тзв. другог стуба – *The second pillar*, који обухвата скуп мера усмерених на финансирање руралног развоја. Прецизније, исплате се реализују из Европског пољопривредног фонда за рурални развој (ЕАФРД). У укупном пољопривредном буџету Европске уније за период 2014-2020. година буџетски оквир другог стуба чинио је 24,4%, што је износило 99,59 милијарди евра, наведено је на сајту Европској парламента. [181]

Према мишљењу групе аутора – *Meuwissen, Assefa & Van Asseldonk* (2013), у ЕУ је другачији значај политике пољопривредног осигурања него у САД, и то из два разлога. Прво, зато што се ова политика финансира из тзв. другог стуба – *The second pillar*, из кога се финансирају и све мере руралног развоја, а који има мања укупна финансијска средства у односу на први стуб – *The first pillar*, и друго зато што су за политику пољопривредног осигурања мере уведене тек 2009. године. [89] Такође, како наводе *Meuwissen et al.* (2018), постоје велике разлике између држава чланица ЕУ у погледу врста осигурања пољопривреде, степена јавне подршке, ... [88] *Hazell & Panos* (2020) истичу да свака субвенција осигурања пољопривреде би требало да буде пажљиво осмишљена, тако да буде „паметна“, односно да је исплатива у постизању своје основне сврхе. [140]

Управљање ризицима у пољопривреди, односно осигурање пољопривреде, сврстано је међу шест група приоритета *CAP-a* за период 2014-2020. година. Прецизније, у оквиру мера ове аграрне политике, били су дефинисани и инструменти за управљање ризицима, који су обухватили финансијске доприносе за премије: (а) осигурања биљне производње; (б) осигурања животиња; (в) осигурања пољопривредника од економских губитака узрокованих неповољним климатским променама; (г) осигурања животиња или биљака од болести, штеточина или штета на животној средини. Овом аграрном политиком били су дефинисани и финансијски доприноси, односно накнаде пољопривредницима, који би им компензовали губитке настале услед неповољних климатских и еколошких догађаја. Аграрном политиком ЕУ 2014-2020 била је дефинисана и подршка пољопривредницима, који би имали озбиљне губитке у приходима – губитке изнад 30% од просечне годишње зараде, наведено је на сајту Европској парламента. [181] Међутим, посматрано вредносно, у програмском периоду 2014-2020. година се мање од 1% средстава другог стуба, предвиђених за финансирање руралног развоја, издвајало за суфинансирање осигурања пољопривреде. Укупни расходи

за ову намену, укључујући и средства Европске уније и националног суфинансирања, за период 2014-2020, износили су око 2,7 милијарди евра. Од ових средстава за Италију је било резервисано највише, 1.396,8 милиона евра, наведено је на сајту *Farm Europe*. [215]

Разлике у стратегијама за управљање ризиком у оквиру Заједничке пољопривредне политике ЕУ, како прецизирају *Čop, Čehić & Njavro* (2020), су биле само у томе, да ли оне обухватају подршку за осигурање приноса, за осигурање дохотка или за узајамно осигурање. Како наводе цитирани аутори, мера за подршку осигурања приноса била је најраспрострањенија у посматраном програмском периоду, док друге две стратегија су се примењивале само у неким државама, чланицама ЕУ. [148, стр. 686] Како наводи група аутора – *Kislingerova, & Špička* (2022), доступни алати за управљање ризиком у појединим држава, као и став према ризику, који је субјективна карактеристика сваког пољопривредника, отежавају да се формира јединствен оквир за управљање ризицима у пољопривреди у оквиру ЕУ. Стога је и потребно да се примењује прилагођенији приступ, који узима у обзир услове у одређеном региону. [71]

Последњих година климатске промене утичу на подизање свести пољопривредника о значају осигурања, али је, како истичу *Fusco, Miglietta & Porrini* (2018), неопходна и њихова боља информисаност. [139] *Yildirak & Gulseven* (2012) истичу да су медитеранске земље највише изложене ризику од климатских промена, а то се посебно односи на ризик од суше, који је највећи у Шпанији, Португалу, Италији и Грчкој, како наводе цитирани аутори. [151]

Табела 87. Учешће трошкова за управљање ризицима у планирам трошковима – *САР 2023-2027.*

Средства из буџета ЕУ (у еврима)	Национално кофинансирање (у еврима)	Укупно планирани трошкови за управљање ризицима (у еврима)	Укупно планирани трошкови <i>САР 2023-2027</i> (у еврима)	Учешће укупно планираних трошкова за управљање ризицима у укупно планираним трошковима <i>САР 2023-2027</i> (у %)
2.731.774.898	1.859.749.688	4.591.524.586	307.351.344.904	1%

Извор: [183]. Обрада ауторке.

У Табели 87 приказани су укупни планирани трошкови за управљање ризицима и њихово учешће у укупно планираним трошковима *САР 2023-2027*. На основну табеларног приказа може се констатовати да је само са 1% планирано учешће укупних трошкови за управљање

ризицима у укупно планираним трошковима *САР* за програмски период 2023-2027. Подсетимо, исто учешће трошкова за управљање ризицима било је и у оквиру укупних планираних трошкова дефинисаних мерама *САР* 2014-2020. година.

Група аутора – Томаш-Симин и сар. (2023), на основу резултата реализованог истраживања закључује да „политици осигурања пољопривреде се не поклања довољно пажње у Србији.“ [136, стр. 44-45] Група аутора – Димић, Арсенијевић и Шпрајц (2018), скреће пажњу, да у Србији није неразвијено само тржиште пољопривредног осигурања, већ и целокупно тржиште осигурања. [60]

Као што је у једном од ранијих истраживања наведено – Радовић (2020а) инострана искуства су изузетно значајна за дефинисање новог модела осигурања пољопривреде у Републици Србији. Конкретно, развојни правац би могао да буде у „увођењу делимично обавезног осигурања пољопривреде, односно, за почетак, у везивању права на пољопривредне субвенције, са подношењем полисе осигурања, као обавезне у конкурсној документацији.“ [115, стр. 90] На основу наведених иностраних искустава, закључујемо да је то реалан предлог, као и да је овакав модел дао добре резултате у развоју осигурања пољопривреде у Сједињем Америчким Државама почетком 90-их година 20. века.

9. МОГУЋИ ПРАВЦИ РАЗВОЈА ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

На основу спроведеног истраживања и анализе у претходним поглављима, закључујемо да је неразвијено осигурање пољопривреде у Републици Србији. Сматрамо да је у циљу развоја ове врсте осигурања у домаћим условима, али и развоја пољопривредне производње, неопходно сагледати развојне могућности. Стога ћемо у овом поглављу предложити и образложити предлог дат у ранијим истраживањима (Радовић, 2016, 2017) о увођењу делимично обавезног осигурања пољопривреде у Републици Србији. [126; 124] Такође, представимо и, према нашем мишљењу, најзначајније препоруке за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији, које су дали представници *Food and Agriculture Organization of the United Nations* (FAO, 2021). [214] Наведени предлози биће детаљније образложени у овом поглављу монографије.

9. 1. Потенцијални модел делимично обавезног осигурања пољопривреде у Републици Србији

За увођење обавезности неког осигурања неопходан је правни основ, односно закон. Уколико он не постоји, осигурање се сматра добровољним. Добровољни видови заштите преовлађују у савременом осигурању. То је случај и у Републици Србији, где се, како наводи група аутора – Кочовић и сар. (2021), осигурање углавном „заснива на принципу добровољности, тј. аутономији воље.“ [21, стр. 270] У оквиру добровољних осигурања пословни однос осигураника и осигуравача дефинише се уговором.

9. 1. 1. Појам обавезног осигурања

Обавезно осигурање или принудно осигурање је, како наводи Жарковић (2024), „осигурање лица или осигурање имовине на основу закона, независно од воље учесника у осигуравајућем односу.“ [10, стр. 296] Иако је законом прописано, и за обавезно осигурање је најчешће потребно потписивање уговора са осигураником. Стога, Јовановнић (2016) закључује да осигуравач има обавезу „да прибави дозволу за пружање услуга одређене врсте обавезног осигурања.“ [17, стр. 50] Имајући у виду, како наводе Жарковић и Пузић (2016), да су „садржина и услови обавезног осигурања дефинисани законом,

уговорна самосталност странака значајно је ограничена у поређењу са добровољним осигурањем.“ [11, стр. 21-22] Како истиче Илијић (2012) „један од најпожељнијих елемената сваког облика обавезног осигурања је да се законом утврди минимална сума осигурања.“ [69, стр. 40]

Табела 88. Основне карактеристике обавезних осигурања

Обавезна осигурања су:	
- свеобухватна	- непрекидног дејства (безрочност)
- нормирана	- независног дејства од плаћања премије
- аутоматска	- минимална
- могућност принудне наплате премије	

Извор: [163, стр. 74]. Обрада ауторке.

Основне карактеристике обавезних осигурања представљене су у Табели 88. Важно је и рећи да обавезна осигурања данас постоје и на најразвијенијим тржиштима, као и да је њихов број у сталном порасту. Примера ради, како наводи Шулејић (2005) у Француској је почетком 21. века било око 60 врста обавезних осигурања. [50, стр. 72] Крајем прве деценије 21. века, како истиче Илијић (2008), на овом тржишту је већ било око 90 врста обавезног осигурања. [68, стр. 3]

Табела 89. Предности и недостаци обавезних осигурања

Аргументи ЗА обавезна осигурања:	Аргументи ПРОТИВ обавезних осигурања:
*потреба да се води рачуна о другима, односно да се осигура одговорност;	*представљају вид принуде, тако да премија добија карактер пореза;
*шира заједница ризика – нижи износи премија осигурања;	*упркос принуди увек постоји избегавање обавезних осигурања;
*боља и јефтинија организација осигурања;	*економски терет за осигураника;
*потребно је оставити део штете осигуранику на терет, ако ју је намерно или непажњом проузроковао;	*смањена пажња и опрез код осигураника због постојања осигурања;
*конкурентност осигураваача стално присутна због укидања територијалног монопола осигуравајућих кућа.	*смањење тежње осигураваача да води рачуна о економичности.

Извор: [50, стр. 69-73]. Обрада ауторке.

На глобалном нивоу, обавезност осигурања је, најчешће, заступљена у циљу економске заштите од различитих ризика који угрожавају трећа лица, укључујући и грађанску одговорност. Група аутора (Пак, Јеремић и Барјактаровић, 2012) сматра да „циљ увођења обавезних осигурања од одговорности јесте имовинска заштита оштећених лица.“ [32, стр. 53] Примера ради, постоји обавезност осигурања за припаднике професија, у чијем раду може да дође до пропуста и да се нанесу штете трећим лицима. У овим случајевима постоји осигурање од професионалне одговорности. Код осигурања од професионалне одговорности постоје две главне врсте покрића. То су: (а) покриће које обухвата само финансијске губитке; (б) покриће које обухвата имовинске штете, финансијске губитке и повреде. [168, стр. 42]

Чести су и примери обавезности осигурања за организаторе различитих манифестација са великим бројем учесника. То су случајеви, како наводе аутори (Пак, Јеремић и Барјактаровић, 2012) када је обавезност осигурања уведена у циљу осигурања учесника од незгода, као и од одговорности организатора или власника објеката. [32, стр. 53]

Противници обавезних осигурања сматрају да је систем контроле ових осигурања веома скуп, због ширине обухвата овог осигурања, као и да су високи трошкови администрације због великог броја осигураника. Шулејић је детаљно образложио аргументе „за“ и „против“ увођења обавезних осигурања (Табела 89) и закључио да је одлука о увођењу обавезних осигурања „резултат процене аргумената који говоре у прилог или против оваквог осигурања, а који прозилазе из потребе једног друштва у одређеном периоду његовог развоја.“ [50, стр. 69]

9. 1. 2. Врсте обавезних осигурања у Републици Србији у 2023. години

Према подацима НБС у Републици Србији је било укупно 39 врста обавезних осигурања у 2023. години. У наставку су наведени закони, који представљају правни основ за увођење обавезности ових осигурања: [186]

– Закон о обавезном осигурању у саобраћају, обавезност осигурања: путника у јавном превозу од последица несрећног случаја, власника моторних возила, власника ваздухоплова и власника чамаца од одговорности за штету причињену трећим лицима; [231]

– Закон о осигурању, обавезност осигурања од професионалне одговорности за посреднике у осигурању; [232]

– Закон о заштити животне средине, обавезност осигурања за загађивача чија делатност представља висок степен опасности по здравље људи и животну средину; [233]

– Закон о облигационим и основама својинско-правних односа у ваздушном саобраћају, обавезност осигурања ваздухоплова и његове опреме, као и ствари које се преносе ваздухопловом; [234]

– Закон о железници, обавезност осигурања пружаоца услуга у железничком саобраћају за одговорност у случају удеса; [235]

– Закон о трговачком бродарству, обавезност осигурања возара поморских бродова уписаних у домаћи уписник поморских бродова који има дозволу за превоз више од 12 путника; [236]

- Закон о поморској пловидби, обавезност осигурања посаде поморског брода; [237]
- Закон о безбедности и здрављу на раду, обавезност осигурања запослених за случај повреде на раду и професионалних болести; [238]
- Закон о правима пацијената, обавезност осигурања пацијената, који су учесници медицинских истраживања; [239]
- Закон о лековима и медицинским средствима, обавезност осигурања лица која су учесници у клиничком испитивању лека; [240]
- Закон о финансијском лизингу, обавезност осигурања предмета лизинга; [241]
- Закон о јавним скијалиштима, обавезност осигурања корисника услуга подучавања, од последица незгоде; [242]
- Закон о хипотеци, обавезност осигурања предмета хипотеке; [243]
- Закон о осигурању депозита, обавезност осигурања депозита физичких лица, предузетника, микро, малих и средњих правних лица код банака; [244]
- Закон о стечају, обавезност осигурања стечајних управника од професионалне одговорности; [245]
- Закон о адвокатури, обавезност осигурања адвоката од професионалне одговорности; [246]
- Закон о јавном бележничтву, обавезност осигурања јавних бележника од професионалне одговорности; [247]
- Закон о извршењу и обезбеђењу, обавезност осигурања јавних извршитеља од професионалне одговорности; [248]
- Закон о посредовању у промету и закупу непокретности, обавезност осигурања посредника од професионалне одговорности; [249]
- Закон о управљању отпадом, обавезност осигурања оператера чија је делатност складиштење, третман и одлагање отпада од професионалне одговорности; [250]
- Закон о планирању и изградњи, обавезност осигурања од професионалне одговорности правног лица или предузетника који израђују планске документе, обављају контролу техничке документације, изводе радове, стручни надзор или технички преглед; [251]
- Закон о рударству и геолошким истраживањима, обавезност колективног осигурања за сва компетентна лица, на одговарајућем нивоу појединачног осигураног случаја; [252]

– Закон о спорту, обавезност осигурања врхунских спортиста и спортских стручњака од последица несрећног случаја за време обављања спортске активности, односно стручног рада у спорту, а на основу утврђеног рангирања спортиста и спортских стручњака; [253]

– Закон о метрологији, обавезност осигурања од професионалне одговорности за привредне субјекте који обављају послове оверавања мерила; [254]

– Закон о становању и одржавању зграда, обавезност осигурања од професионалне одговорности лиценцираних професионалних управника; [255]

– Закон о проценитељима вредности непокретности, обавезност осигурања од професионалне одговорности лиценцираних проценитеља; [256]

– Закон о техничким захтевима за производе и оцењивању усаглашености, обавезност осигурања именованог тела за оцењивање усаглашености; [257]

– Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, обавезност осигурања пружалаца квалификованих услуга од поверења; [258]

– Закон о дуалном образовању, обавезност осигурања ученика за случај повреде током учења кроз рад код послодавца; [259]

– Закон о медицинским средствима, обавезност осигурања тела за оцењивање усаглашености, које мора да буде осигурано од одговорности за штету; [260]

– Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, обавезност осигурања за лица која извршавају задатке заштите и спасавања у пружању међународне помоћи у мултинационалним операцијама у другим државама, која морају да буду осигурана од повреда и губитка живота; [261]

– Закон о радијационој и нуклеарној сигурности и безбедности, обавезност осигурања своје одговорности за нуклеарну штету носилаца лиценце за обављање нуклеарне активности; [262]

– Закон о туризму, обавезност осигурања од инсолвентности организатора туристичких путовања; [263]

– Закон о предметима опште употребе, обавезност осигурања тела за оцењивање усаглашености; [264]

– Закон о ревизији, обавезност осигурања од професионалне одговорности друштава за ревизију; [265]

– Закон о дуалном моделу студија у високом образовању, обавезност осигурања студента за случај повреде током учења кроз рад, уколико је такво осигурање предвиђено за запослене код тог послодавца; [266]

– Закон о алтернативним инвестиционим фондовима (АИФ), обавезност осигурања ових фондова од професионалне одговорности; [267]

– Закон о архивској грађи и архивској делатности, обавезност осигурања архивске грађе када се користи изван архива; [268]

– Закон о транспорту опасне робе, обавезност осигурања транспорта опасног отпада. [269]

Према резултатима ранијих истраживања – Радовић (2019), у Републици Србији је у 2019. години било укупно „34 врста обавезних осигурања.“ [119, стр. 52] Дакле, закључујемо да је број обавезних осигурања у Републици Србији забележио раст у последњих пет година. Међутим, и поред бројних наведених примера привредних и друштвених области у оквиру којих постоји обавезност осигурања, у осигурању пољопривреде то није случај, и поред општепознате важности ове делатности за домицилни привредни систем, као и за обезбеђење прехранбене сигурности становништва.

9. 1. 3. Теоријска полазишта

Анализом актуелне литературе можемо да закључимо да су многи аутори у својим научним истраживањима истицали потребу и значај осигурања пољопривреде. Тако рецимо, *Brandão* (2011) сматра да се осигурање пољопривреде може сликовито назвати „победа људске логике над слепим силама природе.“ [56, стр. 31-32] Међутим, према овом аутору и поред велике друштвене важности, осигурање пољопривреде се, у многим државама, налази тек у почетној фази развоја због бројних тешкоћа које отежавају његову финансијску исплативост.

Полазећи од чињенице да пољопривреда има велики значај за привредни систем у нашој држави, Тасић (1994) је става да је потребно да се размотри идеја увођења обавезног пољопривредног осигурања. Према цитираном аутору, то би требало учинити бар за усеве (за биљну производњу – приметила Радовић Г.), а носиоци осигурања могли би да буду „посебни јавни заводи, слични онима који су вршили обавезно пољопривредно осигурање у старој Југославији.“ Тасић посебно истиче да „те институције би морале да се поставе и организују тако да успешно

могу обављати право осигурање, у правном и пре свега, у осигуравајуће-техничком смислу, то јест, то не би смела бити само нека врста помоћи, као што је било пре рата.“ [42, стр. 124-126]

У својим истраживањима *Bielza, Stroblmair & Gallego* (2007) су дошли до закључка да се осигуравајућа заштита пољопривредне производње може организовати и путем фондова за накнаду штете које оснивају пољопривредници, најчешће на нивоу једне регије. Ови фондови су присутни у државама које немају развијено тржиште осигурања, њима руководе владе државе, али, како наводе цитирани аутори, ови фондови истовремено и успоравају развој тржишта пољопривредног осигурања. [54, стр. 10-12] Насупрот овим ставовима, у литератури постоји неколико јединствених мишљења – *Cummins* (2006), *Michel-Kerjan & Kousky* (2010) да су државне владе неефикасне као директни обезбеђивачи осигурања. [143; 93]

У домаћој литератури су присутни ставови да осигурање пољопривреде у Србији није довољно развијено и због начина организације осигурања. Европска искуства упућују на закључак да постоје три опције за организацију осигурања. Како наводе аутори – Чоловић и Мрвић-Петровић (2014), постоје осигуравајућа друштва која су под контролом државе, друштва која представљају јавно-приватна партнерства и приватна осигуравајућа друштва која послују на чисто тржишним основама. [146]

Марковић (2016) сматра да је у циљу развоја осигурања пољопривреде у Републици Србији неопходан услов – истинска повезаност три актера на тржишту осигурања: пољопривредника, државе и осигуравајућих кућа. [160, стр.75] Даље, Радовић-Марковић и Грозданић (2013) су става да је у циљу решавања проблема везаних за ефекте климатских промена потребно интегрисање свих субјеката осигурања, односно осигуравајућих друштава, пољопривредника, пољопривредних предузећа, као и владиног и невладиног сектора. [127, стр.181] Према Жарковићу и сар. (2014) „кључну улогу у развоју пољопривредног осигурања, на шта упућују и искуства развијених земаља, заједнички би морали имати држава и друштва за осигурање“ ... „држава би требало да обезбеди опште предуслове за бољу примену осигурања, а посебно субвенција премија, а на осигуравајућим друштвима је да што доследније примењују правила струке, укључујући савремена светска достигнућа у осигурању биљне производње.“ [66, стр. 23] Такође, цитирани аутори сматрају да у „осигуравајућим друштвима

треба да постоје уједначена правила о начину процене штета, како би и висина исплаћених накнада била уједначена.” [66, стр. 23]

Група аутора – Петровић и сар. (2020) истиче да је у Републици Србији „само око 12% пољопривредног земљишта и 5% грла сточе осигурано.“ [100, стр. 108] Правци развоја осигурања биљне производње, требало би да буду у ширем обухвату осигурања од ризика суше, али и поплава, као и других временских непогода. У том правцу *Toscano* (2011) истиче велики значај временских деривата у управљању пољопривредним ризицима у условима климатских промена. [44] Значај временских деривати у осигурању биљне производње посебно истиче Марковић (2013), а овај аутор наводи и потребу да се у развој осигурања пољопривреде „ангажује и држава, те би се њеним заједничким радом са произвођачима и осигуравачима, могао решити комплексан проблем осигурања пољопривреде.“ [23, стр. 65]

Аутори, Комненић и Жарковић (2009), наводе пример да су у неким државама, осигуравачи развили нову врсту финансијских инструмената помоћу којих су пребацили ризик осигурања од катастрофалних ризика, као што је замљотрес, на тржиште капитала и тиме омогућили адекватније осигурање имовине од катастрофалних ризика. Међутим, цитирани аутори закључују да је ово могуће уколико су „тржишта капитала у стању да апсорбују штете које настају услед великих катастрофалних догађаја“, односно да је то могуће „на тржиштима капитала која имају дневни обим трговине који премашује стотине милијарди долара.“ [73, стр. 54-56] Изнети предлог био би користан за осигурање пољопривреде у условима климатских промена, пре свега за ризик од суше. Међутим, јасно је, да он не би могао да буде реализован у домаћим условима, због неразвијености тржишта капитала.

Mahul & Stutley (2010) сматрају да „једно од најважнијих питања политике спровођења осигурања биљне производње јесте његова добровољност, односно обавезност.“ [25, стр. 244] Цитирани аутори даље наводе да подаци из бројних земаља упућују на закључак да је у примени углавном начело добровољности, али да државе налазе начина да посредним путем подстакну земљораднике на куповину полиса осигурања. [25, стр. 244] У Републици Србији, постоји само обавезно осигурање животиња, и то приликом кредитног задужења пољопривредних субјекта у циљу куповине животиња. Обавезност овог осигурања дефинисана је пословном политиком банака, а не законом на државном нивоу.

У циљу даље анализе, корисно је навести и становишта у домаћој литератури везана за могућност увођења обавезног осигурања пољопривреде. Примера ради, овај концепт одобрава и група аутора – Кочовић, Ракоњац-Антић и Јововић (2016), али као само краткорочно решење, а у потенцијалном моделу предлаже се формирање пула осигуравача, где би један од акционара била и држава. [75, стр. 220] Према Манићу (2012), једно од могућих решења, којим би се могло утицати на већу заступљеност осигурања пољопривреде у Србији, је обавезност осигурања пољопривреде за кориснике државних подстицаја у овој врсти производње. То би, према цитираном аутору, омогућило вишеструки ефекат, тј. „имали бисмо предвидљиве приходе пољопривредних произвођача, док би са друге стране држава заштитила уложена средства у виду субвенција и спречила даља давања из државног буџета због непланираних издатака.“ [159] Сагласни смо са становиштем овог аутора и сматрамо га значајним за наша даља разматрања. Пример обавезног пољопривредног осигурања за кориснике државних субвенција постоји већ у неким државама. То је случај у Сједињеним Америчким Државама и у Канади.

Такође, и закључак који су Петревска, *Toscano* и Милошев (2010) изнели, значајна је смерница за предлоге које ћемо изнети у овој монографији. Према мишљењу ове групе аутора, осигуравајућа друштва путем премија осигурања остварују приход „који се не враћа у потпуности осигураницима путем исплате надокнаде, већ се стварају значајне резерве, чинећи их акумулативним и способним за инвестиционе активности.“ Цитирани аутори закључују да „осигуравајуће компаније у развијеним државама представљају значајне инвеститоре, који подстичу пољопривредни и привредни развој.“ [35, стр. 1-2]

С друге стране аутори – Почуча, Петровић и Мркшић (2013), наводе да осигуравајућа друштва у домицилним условима немају економски мотив да развијају сектор осигурања пољопривреде због релативно мале тражње. [104, стр. 169] Такође, и у Краљевини Југославији се мало осигуравајућих друштава интересовали и бавило осигурањем пољопривреде, како наводе Марковић и Јовановић (2007), а узрок томе је „нерентабилност осигурања усева и плодова.“ [86, стр. 103] Претходно цитирани аутори (Почуча, Петровић и Мркшић, 2013), истичу да „у таквим условима постојеће стање би могло бити само унапређен увођењем обавезног осигурања у пољопривреди.“ [104, стр. 175-176] Обавезно осигурање усева и плодова, како наводи Марковић

(2013), постоји у Грчкој, уведено је 1988. године и спроводи га држава, која субвенциониса 50% премија осигурања, а пољопривредници се могу да осигурају своју производњу од ризика града, олује, суше, мрза, поплава и сл. [23, стр. 52]

Како смо закључили у ранијим истраживањима, Радовић (2023), „осигурање пољопривреде се у актуелним условима изражених климатских промена може сматрати неопходном агротехничком мером у биљној производњи, а због све већих ризика, неопходно је и у сточарској производњи.“ [108, стр. 270] Поред значаја за развој пољопривредне производње, осигурање пољопривреде је значајно и за развој предузетништва у агробизнису, а тиме и за рурални развој. Примера ради, како је у једном од ранијих истраживања наведено – Радовић и Пејановић (2022д), осигурање омогућава „већу профитабилност производње хмеља у Републици Србији“, а што је један од предуслова и за развој занатског пиварства. [113, стр. 26]

Међутим, и поред свега наведеног, осигурање пољопривреде је неразвијено. На основу истраживања које смо реализовали у циљу анализе утицаја промене цена пољопривредних производа у условима пандемије *Covid – 19*, закључили смо (Радовић и Пејановић, 2022а) да „ни пандемија, ни платежна моћ пољопривредних субјеката, немају одлучујући утицај на неразвијеност осигурања пољопривреде“... већ да је „у циљу развоја осигурања пољопривреде кључна едукација и боља информисаност пољопривредних произвођача, али и промена модела осигурања пољопривреде у Србији.“ [109, стр. 75]

9. 1. 4. Предлог модела делимично обавезног осигурања пољопривреде

У ранијим истраживањима – Радовић (2014), већ је истакнуто, „осигурање пољопривреде у Републици Србији би требало да буде обавезно, а не као до сада добровољно, а премија осигурања требало би да буде, као и до сада, субвенционисана средствима из аграрног буџета, али у већем износу, односно потребно је да се субвенциониса минимално 50% премије осигурања.“ [36, стр. 17] Становишта смо да би развој осигурања пољопривреде у Републици Србији би требало да се заснива на имплементацији предложеног модела, (Радовић, 2016, 2017), „делимично обавезног осигурања пољопривреде.“ [126;124] Такође, потребно је и дефинисање правног основа за његово увођење,

али и измене неких устаљених пракси осигуравача, који, према нашем мишљењу, представљају препреку за развој економске заштите пољопривредне производње у домаћим условима. Претпоставке за увођење и карактеристике предложеног модела „делимично обавезног осигурања пољопривреде“ (Радовић, 2016, 2017) представљене су у Табели 90.

Табела 90. Потенцијални модел „делимично обавезног осигурања пољопривреде“ у Републици Србији

Претпоставке за увођење, карактеристике и функционисање потенцијалног модела „делимичног обавезног осигурања пољопривреде“:
- доношење закона о делимично обавезном осигурању пољопривреде;
- законом би требало да се дефинише „обавезност осигурање пољопривреде за све кориснике неког државног ресурса“ и то: (а) кориснике државних субвенција на сва три нивоа власти; (б) кориснике кредита са субвенционисаном каматом; (в) кориснике закупа државног пољопривредног земљишта.
- осигурање од ризика који су најучесталији на одређеном подручју (креирање карте пољопривредник ризика);
- субвенције премија осигурања пољопривреде у износу од минимално 50% премија осигурања;
- доношење стратегије развоја пољопривредног осигурања;
- модел заснован на јавно-приватном партнерству;
- законом дефинисана обавеза осигуравајућих друштава да минимално 20% премија осигурања пољопривреде пласирају у финансирање и развој домаће пољопривреде (предлог да се оснује специјализована пољопривредна банка);
- обавезно образовање пољопривредника у области осигурања, а ову едукацију би требало да организују и финансирају осигуравајућа друштва и држава;
- формирање државне верификационе институције у области процене и накнаде штете у пољопривредном осигурању.

Извор: [124, стр. 19-21; 126, стр. 199-202]. Обрада ауторке.

Мишљења смо да осигурање пољопривреде засновано на предложеном моделу не би требало да представља додатни наметнути трошак пољопривредним газдинствима, као најбројнијим пољопривредним субјектима, јер су у предлогу обухваћени и аспекти који би им гарантовали сигурност улагања. Потребно је подсетити да обавезност пољопривредног осигурања за кориснике државних субвенција постоји у иностраним искуствима. То је случај у Канади и Сједињеним Америчким Државама.

С друге стране, а као што смо у једном од ранији истраживања истакли – Радовић (2017), сматрамо да би се применом предложеног модела делимично обавезног осигурања пољопривреде „омогућио развој осигурања пољопривреде, али и обезбедила потребна финансијска средства за текуће и инвестиционо финансирање ове значајне привредне делатности.“ [124, стр. 19] Према закључцима Радовић (2016), предложени модел би „дугорочно имао позитивне ефекте на обезбеђење стабилног и сигурног извора финансирања, односно на

развој пољопривреде у Републици Србији.“ [126, стр. 202] Такође, као што смо у једном од претходних истраживања констатовали – Радовић (2017), како би имплементација предложеног модела делимично обавезног осигурања имала најбоље ефекте, неопходан је и „квалитетан систем управљања пољопривредним ризицима“ ... који би „требало да се успостави у великим компанијама, као сегмент корпоративног управљања, али и у малим и средњим пољопривредним предузећима, као и код пољопривредних газдинстава.“ [125, стр. 134]

9. 2. Препоруке *FAO* за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији

У документу који је предложио *FAO* (2021), на основу најбољих иностраних искустава, дате су препоруке за развој пољопривредног осигурања у Републици Србији. [214] Неке од ових препорука представљене су у Табели 91.

Табела 91. Препоруке *FAO* за развој пољопривредног осигурања у Републици Србији

Препоручени правци развоја осигурања пољопривреде у Србији:
- добровољност осигурања пољопривреде/препука – обавезност за кориснике државних субвенција;
- потребно је да се јасно дефинишу циљеви програма субвенционисања осигурања пољопривреде, као и да се обезбеди контрола овог програма, а препорука је да овај посао обавља Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде;
- у Србији не постоји Закон о пољопривредном осигурању, а пример Шпаније, где је овај закон донет 1978. и Турске, где је закон донет 2005. године, сведоче да је овај законски акт значајно подстакао развој осигурања пољопривреде;
- законом би се могла увести стандардизација у производима осигурања пољопривреде и у процедурама за реализацију овог осигурања;
- увести стандардне производе осигурања пољопривреде за програм субвенционисаног осигурања;
- омогућити да пољопривредници плаћају само део премија, а субвенционисани део премија осигурања да се уплати директно осигуравачима, као што то већ постоји пракса у неким државама;
- планирана буџетска средства за регесе премија осигурања пољопривреде требало би да буду познати пољопривредницима најмање три месеца пре истека календарске године, за наредну годину;
- потребно је осигуравачи јасније представе услове осигурања, како би их пољопривредници разумели и више примењивали осигурање;
- увођење модела јавно-приватног партнерства за програм субвенционисаног пољопривредног осигурања;
- усвајање стратегије развоја осигурања пољопривреде.

Извор: [214]. Обрада ауторке.

Дакле, става смо да је неопходно ревидирање актуелног система осигурања пољопривреде у циљу његове ефикасности и потпуније економске заштите пољопривредне производње у Републици Србији.

ЗАКЉУЧАК

У монографији „Осигурање пољопривреде у Републици Србији“ обрађен је низ отворених питања чије је решавање од виталног интереса за развој осигурања пољопривреде у нашој земљи. Осигурање пољопривреде је неопходно у циљу развоја ове привредне делатности и обезбеђења прехранбене сигурности становништва. Ово је од посебне важности у домаћим условима, где породична пољопривредна газдинства преовлађују у укупном броју пољопривредних субјеката, те представљају носиоце прехранбене сигурности, а немају довољно развијену свест о значају економске заштите своје производње.

Циљ истраживања реализованог у оквиру ове монографије је доказивање привредне нужности далеко ширег обухвата пољопривреде осигурањем у Републици Србији, него што је то данас случај. Ширењем заједнице ризика у простору и времену обезбедиле би се и техничке претпоставке за потпуније спровођење осигурања биљне производње и осигурања животиња, посебно у условима све израженијих климатских промена. Тиме би осигурање дало пуни допринос развоју, али и финансирању пољопривреде, као примарне привредне делатности, која обезбеђује производњу хране, што је основни предуслов за задовољавање животних потреба становништва.

У сврху реализације циља истраживања спроведено је истраживање, у оквиру кога су коришћени релевантни извори података и адекватна научна методологија и то: историјски, дескриптивни метод, метод анализе и синтезе, компаративни метод, метод *desk research*, као и метод дескриптивне статистичке анализе. Као извори података коришћена су: (а) релевантна научна и стручна литература, домаћих и иностраних аутора; (б) актуелни нормативни акти, који регулишу област осигурања пољопривреде у Републици Србији; (в) општи и посебни услове за осигурање усева и плодова и за осигурање животиња, који представљају понуду на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији; (г) јавно доступни подаци институција које су задужене за надзор сектора осигурања у нашој земљи и у земљама у окружењу.

Монографија садржи девет поглавља, у оквиру којих су реализовани задаци истраживања, и где се дошло до следећих закључака:

У ПРВОМ ПОГЛАВЉУ дат је преглед теоријских ставова из домаће и стране литературе везаних за појам и значај осигурања пољопривреде, врста осигурања пољопривреде и актуелних система

осигурања биљне производње на глобалном нивоу. Истовремено, ова становишта су и теоријска полазишта за реализовано истраживање. У овом поглављу су детаљно класификовани ризици који су присутни у пољопривредној производњи. Суша је ризик који се у Републици Србији у последње две деценије бележи сваке треће године, те представља све већу опасност за биљну производњу, али и угрожава и стабилност производње хране, како упозоравају цитирани аутори у овом поглављу.

У ДРУГОМ ПОГЛАВЉУ дат је приказ историјског развоја осигурања пољопривреде у домаћим условима, са посебним освртом на период када је осигурање пољопривреде било обавезно. У овом поглављу је анализирана и узрочно-последична веза између развијености пољопривреде и осигурања пољопривреде. Закључено је да је неразвијеност пољопривреде, један од важних узрока неразвијености осигурања пољопривреде у домицилним условима.

У ТРЕЋЕМ ПОГЛАВЉУ анализирани су карактеристике осигурања пољопривреде у Републици Србији. У ту сврху анализирани су показатељи значаја пољопривреде за привредни систем, нормативни оквир (закони, правилници и уредбе) који уређују област осигурања пољопривреде, као и актуелни осигурљиви ризици у пољопривредној производњи. На основу спроведене анализе у овом поглављу, закључено је да пољопривреда више нема учешће у бруто домаћем производу, као што је то било крајем 20. и почетком 21. века. Конкретно, просечно учешће пољопривреде у бруто домаћем производу било је 19% у периоду 1994-2006, а само 6,2% у периоду 2017-2022. година. Међутим, и даље је значајно учешће броја запослених у пољопривреди у укупном броју запослених (40,7% у 2023.), као и учешће броја становника који живе у руралним подручјима у укупном броју становника (38% у 2022.). На основу наведених налаза реализованог истраживања, закључено је да пољопривреда и у актуелном периоду има велики економски и социјални значај у Републици Србији. У структури пољопривредних субјеката, према резултатима Пописа пољопривреде (2023) преовлађују породична пољопривредна газдинства, која чине више од 90% од укупног броја пољопривредних газдинстава, а њихова просечна величина пољопривредног поседа је око шест хектара. Реч је о економски полуодрживим пољопривредним газдинствима, ниске платежне способности, што утиче и на тражњу на тржишту пољопривредног осигурања. Анализом актуелног нормативног оквиру, закључено је да постоје адекватни правни основ, али и финансијски подстицаји за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији. Основни осигурљиви

ризици у биљној производњи су: град, пожар и удар грома, а у осигурању животиња су: угинуће услед болести или услед несрећног случаја и принудно клање из нужде. Осигурање усева и плодова и осигурање животиња може да се закључи и од допунских ризика, али уз услов да је претходно закључено осигурање од наведених основних ризика.

ЧЕТВРТО ПОГЛАВЉЕ је најобимније, јер представља анализу свих кључних фактора, који би могли да буду подстицај развоју осигурања пољопривреде у Републици Србији. У оквиру овог поглавља реализована је свеобухватна анализа природних ресурса, као и финансијске подршке државе, у оквиру које је дат преглед процентуалних износа регреса премија пољопривредног осигурања, од њиховог увођења до данас. Такође, у оквиру овог поглавља урађена је и детаљна компаративна анализа актуелне понуде, односно општих и посебних услова за осигурања усева и плодова, као и за осигурање животиња, свих осигуравајућих друштава која послују на домаћем тржишту, а у свом портфељу имају осигурање пољопривреде. У оквиру анализе природних ресурса, закључено је да постоје адекватни ресурси за развој осигурања биљне производње, али не и за осигурања животиња, где ограничавајући фактор представља стални пад бројности сточног фонда. Регреси премија пољопривредног осигурања су се у 2023. години исплаћивали у распону од 40% до 70% (за пољопривредне субјекте који се налазе на подручју Златиборског, Моравичког, Подунавског, Шумадијског, Колубарског, Мачванског и Расинског управног округа, као и на подручју Града Београда). Актуелним Правилником о подстицајима за управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња је прописано да је 2.500.000 РСД максимални износ подстицаја за управљање ризицима по једном кориснику (правном лицу, предузетнику или физичком лицу – носиоци комерцијалног породичног газдинства), у току једне календарске године. Такође, и локалне самоуправе имају право да у својим програмима подршке пољопривреди и руралном развоју дефинишу регресе премија осигурања пољопривреде, који могу да се кумулативно сабирају са процентом регреса одобреним на републичком нивоу. Стога постоји могућност да полиса осигурања за пољопривреднике буде још јефтинија или, чак, и бесплатна. Уредбама о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју се сваке године дефинише укупан износ средстава из аграрног буџета који се усмерава за подстицаје за управљање ризицима у пољопривреди, односно за регресе премија осигурања пољопривреде. Према резултатима Пописа пољопривреде у 2023. највећи број пољопривредних

газдинстава се налази на подручјима: Златиборског (8,49%), Мачванског (7,42%) и Моравичког (5,48%) округа, где пољопривредни субјекти имају право на максималне регресе премија осигурања (70%), што се сматра значајним потенцијалом за развој осигурања пољопривреде, са аспекта истраживања у овој монографији. Компаративном анализом актуелних посебних услова за осигурање усева и плодова, закључено је да је понуда прилично уједначена, те да осигуравачи исплаћују само накнаду штета по основу количинског губитка, а не и губитка квалитета. На домаћем тржишту осигурања пољопривреде не постоји понуда за осигурања приноса, као ни за осигурања прихода. Стога је потребно сагледати, пре свега, правне аспекте, за укључење покрића и од ових ризика, а све у циљу развоја осигурања пољопривреде и његове пуне примене у Републици Србији. Осигурање од суше, иако је заступљено у понуди појединих осигуравача, недовољно је промовисано и приближено потенцијалним купцима. Разлог томе је у величини овог ризика и потреби за ангажовањем значајних финансијских средстава, и осигуравача и реосигуравача, у случају настанка осигураног случаја. Сагледавајући све израженије климатске промене, а у циљу квалитетне економске заштите пољопривредних субјеката, сматрамо да је неопходна адекватна примена осигурања и од ризика суше у Републици Србије. Реализованом компаративном анализом понуда осигуравача који послују на домицилном тржишту пољопривредног осигурања, закључено је да су у оквиру њих покривени најзаступљенији ризици у сточарској производњи. Ограничење за развој ове врсте осигурања пољопривреде представља континуирано смањивање сточног фонда.

У ПЕТОМ ПОГЛАВЉУ су анализирана објективна и субјективна ограничења за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији. На основу спроведене анализе закључено је да су објективна ограничења: неповољан економски положај пољопривреде, неповољне демографске карактеристике руралних подручја и недовољна понуда производа осигурања пољопривреде у условима све израженијих климатских промена. Резултати анализе демографских ограничења, указују да је у 2023. години највећи проценат (око 45%) носилаца породичних пољопривредних газдинстава било старије од 65 година, а у њиховој образовној структури највећи број носилаца породичних пољопривредних газдинстава имао је само основно школу. Наведене податке сматрамо за ограничавајуће, јер је реално да млађи и образованији људи пре прихватају иновације, у оквиру којих убрајамо и потпунију примену економске заштите пољопривредне производње,

која према нашем мишљењу представља неопходну агротехничку меру у условима актуелних климатских промена. Субјективна ограничења за развој осигурања пољопривреде представљају преовлађујући ставови пољопривредника. То су: ниска свест о значају осигурања пољопривреде, непотпуна информисаност, нераздевање специфичности наведених у условима осигурања пољопривреде, који се налазе у понудама осигуравача, као и неповерење у објективност процена штета од стране осигуравача. С друге стране, како су приметили поједини аутори чији су радови цитирани у овом поглављу, ограничење представља и неодговарајућа обука „заступника“ у овој врсти осигурања.

У ШЕСТОМ ПОГЛАВЉУ анализирана је развијеност осигурања пољопривреде у Републици Србији, а у СЕДМОМ ПОГЛАВЉУ анализирана је развијеност осигурања пољопривреде у окружењу, и то у Републици Хрватској (чланици ЕУ), као и у Републици Црној Гори и Републици Српској. У анализи је коришћена иста методологија, коју је ауторка самостално дефинисала, те су подаци упоредиви. На основу реализованих истраживања у овим поглављима закључено је да је осигурање пољопривреде неразвијено и у Републици Србији, као и у земљама у окружењу. Такође, закључено је да субвенције премија пољопривредног осигурања постоје у свим државама, које су биле предмет анализе, али да оне нису одлучујући подстицајни фактор за развој осигурања пољопривреде. Показатељи неразвијености осигурања пољопривреде у Републици Србији су: (а) просечно учешће укупних премија осигурања пољопривреде у укупним премијама неживотних осигурања било је само 4,69% у периоду 2005-2023; (б) у последњој години анализираних периода (2023) осигуравало је пољопривредну производњу (остварило је право на регресе премија осигурања) само 5,4% од укупног броја пољопривредних газдинстава.

У ШЕСТОМ ПОГЛАВЉУ је закључено и да приликом повећања процента регресе премија осигурања не долази до повећања броја пољопривредних газдинстава која осигуравају своју производњу. Конкретно, у 2019. години, када су повећани регреси премија осигурања са 40% на 70% у пет управних округа у Републици Србији, који су оцењени као подручја са већим ризицима за пољопривредну производњу, број пољопривредних газдинстава, који је остварио право на регресе премија осигурања, смањен је за 27% у односу на претходну 2018. годину. Дакле, постојање субвенција премија осигурања пољопривреде, као ни релативно развијена понуда, нису довољан подстицај за раст тражње на тржишту пољопривредног осигурања.

У ОСМОМ ПОГЛАВЉУ анализирана су инострана искустава, на глобалном нивоу и у оквиру Европске уније. На основу спроведене анализе закључено је да је државна, пре свега, стратешка, а потом и финансијска подршка, кључни фактор за развој осигурања пољопривреде у појединим државама. У оквиру овог поглавља наведени су и примери држава у којима постоји обавезно осигурање пољопривреде.

У ДЕВЕТОМ ПОГЛАВЉУ представљени су могући правци развоја осигурања пољопривреде у Републици Србији. У ту сврху изложен је концепт „делимично обавезног осигурања пољопривреде“, који ауторка заступа у својим истраживањима, те представљена потреба за доношењем посебног закона који би био правни основ за примену предложеног модела у Републици Србији. У овом поглављу дат је приказ теоријских полазишта за предлагање наведеног модела, као и 39 актуелних врста обавезног осигурања у Републици Србији, као и закона који представљају правни основ за њихову примену. Ауторка је става да би предложени „потенцијални модел делимично обавезног осигурања пољопривреде“ допринео развоју осигурања пољопривреде, као и финансирању ове привредне делатности у Републици Србији. Потребно је подсетити да је у Републици Србији, као и у целој СФРЈ, до 1967. године постојала обавезност осигурања пољопривреде за пољопривредне субјекте који су користили имовину у државном, односно у друштвеном, власништву у свом пословању. Такође, у целокупном досадашњем периоду постојала је стручна и научна полемика о потреби увођења обавезности у осигурање пољопривреде. Ставови аутора који подржавају обавезност ове врсте осигурања у домицилним условима, цитирани су у овом поглављу.

Поред предложеног модела „делимично обавезног осигурања пољопривреде у ДЕВЕТОМ ПОГЛАВЉУ су представљене, према мишљењу ауторке, најзначајније препоруке за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији, које су дали представници (*FAO, 2021*).

На основу целокупног реализованог истраживања у овој монографији у наставку је дат обједињени закључак, као препорука ауторке, за **МОГУЋИ ПРАВАЦ РАЗВОЈА ОСИГУРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**: (а) доношење закона о увођењу „делимично обавезног осигурања пољопривреде“, који би био правни основ за обавезност ове врсте осигурања за све пољопривредне субјекте кориснике неког државног ресурса: кориснике државних субвенција на сва три нивоа власти (републичком покрајинском и

локалном нивоу), кориснике кредита са субвенционисаном каматом, кориснике закупа државног пољопривредног земљишта; (б) полисом обавезног осигурања пољопривреде требало би да буду покривени основни ризици у биљној производњи и то: ризик од града, пожара, удара грома, али и ризик од суше, поплаве и олује (ризиви који су били изразити у протеклој деценији, а последица су климатских промена); (в) субвенције (регреси) премија осигурања пољопривреде у износу од минимално 50% премија осигурања, а регресе од максимално 70% премија осигурања увести и у другим окрузима у којима су високи ризици од суше, поплаве и олује; (г) субвенције премија осигурања требало би да се исплаћују директно осигуравачима, као што је већ пракса у неким земљама у окружењу (Република Хрватска), а што би значило да пољопривредни субјекти приликом закључења полисе осигурања не плаћају целокупну премију, већ само свој припадајући део; (д) законом дефинисана обавеза осигуравача да минимално 20% наплаћених премија осигурања пољопривреде усмере у финансирање и развој домаће пољопривреде (предлог ауторке је да се оснује специјализована пољопривредна банка, по основу посебно донетог закона, као државна развојна финансијска институција, а имајући у виду економски и социјални значај пољопривреде у домицилном привредном систему); (ђ) законом дефинисана обавеза осигуравача да пољопривредницима ставе на увид понуде у оквиру којих би били обухваћени основни и посебни услови осигурања, на концизан и разумљив начин; (ж) законом дефинисано обавезно образовање пољопривредника у области осигурања, а ову едукацију би требало да организују и финансирају осигуравачи и држава; (з) законом дефинисано формирање државне надзорне институције у области процене и накнаде штета; (ј) модел би био заснован на јавно-приватном партнерству; (к) доношење стратегије развоја пољопривредног осигурања у Републици Србији.

Из резултата научно-истраживачког рада презентованог у овој монографији, произлази да што се буде боље дефинисало делимично обавезно пољопривредно осигурање у Републици Србији, то ће бити израженији његов допринос: (а) развоју осигурања пољопривреде; (б) финансирању и развоју домаће пољопривреде; (в) побољшању економског положаја агара у домицилном привредном систему; (г) повећању прихода, платежне способности и животног стандарда пољопривредника.

ЛИТЕРАТУРА

КЊИГЕ

1. Andrijašević S, Petranović V. (1999). *Ekonomika osiguranja*, Zagreb, Alfa.
2. Bastian C. (1999). *Crop Insurance as a Tool, Risk and Resilience in Agriculture*, University of Wyoming, Cooperative Extension Service.
3. Bennett C. (2004). *Dictionary of insurance, second edition*, Harlow, Pearson Education Limited.
4. Bijelić M. (2002). *Osiguranje i reosiguranje*, Zagreb, Tectus.
5. Божић Д, Богданов Н, Шеварлић М. (2011). *Економика пољопривреде*, Универзитет у Београду, Пољопривредни факултет, Земун.
6. Varian H.R. (2006). *Microeconomic: Basic Concepts*, Rio de Janeiro, Elsevier.
7. Васиљевић З. (1998). *Економска ефикасност инвестиција у пољопривреду*, Монографија, Београд, Задужбина Андрејевић.
8. Vasiljević Z, Kovačević V, Ralević N. (2019). *Rizici i osiguranje u poljoprivrednom sektoru*, Univerzitet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet, Zemun.
9. Gundersen C., Morehart M., Whitener L., Ghelfi L., Johnson J., Kassel K., Kuhn B., Mishra A., Offutt S., Tiehen L. (2000). *A Safety Net for Farm Households*, Department of Agriculture, Economic Research Service.
10. Жарковић Н. (2024). *Појмовник осигурања*, Нови Сад, Институт за родну и националну равноправност, заштиту права радника и заштиту животне средине.
11. Жарковић Н, Пузић Г. (2016). *Управљање осигурањем имовине и лица у пољопривреди*, Нови Сад, Монографска студија, Институт за енергетику, пољопривреду, одрживи развој и заштиту животне средине.
12. Жарковић Н. (2015). *Основи осигурања (друго издање)*, Бар, Факултет за пословни менаџмент.
13. Жарковић Н. (2013). *Појмовник осигурања*, Нови Сад, Сконтто.
14. Жарковић Н, Самарџић С. (2011). *Основи осигурања*, Нови Сад, Сконтто.
15. Жарковић Н. (2008). *Економика осигурања*, Београд, Универзитет Сингидунум.
16. Iturrioz R. (2009). *Agricultural Insurance*, Washington, The World Bank.
17. Јовановић С. (2016). *Право осигурања*, Нови Сад, Правни факултет за привреду и правосуђе.
18. Jong P., Heller G.Z. (2008). *Generalized linear models for insurance data*, Cambridge, Cambridge University Press.
19. Kang M.G. (2007). *Innovative agricultural insurance products and schemes*, Vol. 12, Rome, The Food and Agriculture Organisation of the United Nations.
20. Koontz S.R., Hoag D.L., Thilmany D.D., Green Z.W., Grannis J.L. (2006). *The Economics of Livestock Disease Insurance: Concepts, Issues and International Case Studies*, Cambridge, CABI Publishing.
21. Кочовић Ј, Ракоњац-Антић Т, Копривица М, Шулејић П. (2021). *Осигурање у теорији и пракси*, Универзитет у Београду, Економски факултет, Центар за издавачку делатност.
22. Марко Ј, Јовановић М, Тица Н. (1998). *Калкулације у пољопривреди*, Нови Сад, Футура публикације.

23. Marković T. (2013). *Vremenski derivati i upravljanje rizikom u poljoprivredi*, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela.
24. Маровић Б, Жарковић Н. (2002). *Лексикон осигурања*, Нови Сад, ДДОР Нови Сад.
25. Mahul O., Stutley C. J. (2010). *Government Support to Agricultural Insurance Challenges and Options for Developing Countries*, Washington, The World Bank.
26. Мркшић Д, Петровић З, Иванчевић К. (2014). *Право осигурања*, Београд, Универзитет Унион, Правни факултет и ЈП Службени гласник.
27. Njavro M, Sop T. (2021). *Upravljanje rizikom u poljoprivredi*, Zagreb, МАТЕ.
28. Njegovan Z. (2023). *Agroekonomija – kratka istorija*, Београд, Institut za ekonomiku poljoprivrede.
29. Njegovan Z. (2018). *Agrokultura – kratka istorija*, Univerzitet u Novom Sadu Poljoprivredni fakultet, Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela.
30. Njegomir V, Marović B, Pejanović R, Kuzmanović B. (2017). *Klimatske promene i osiguranje poljoprivrede*, Београд, Princip Pres.
31. Остојић С. (2007). *Осигурање и управљање ризицима*, Београд, Дата статус.
32. Пак Ј, Јеремић Љ, Барјактаровић Ј. (2012). *Основи осигурања*, Београд, Универзитет Сингидунум.
33. Пејановић Р, Његован З. (2011). *Принципи економије и аграрна политика*, Универзитет у Новом Саду, Пољопривредни факултет, Департман за економику пољопривреде и социологију села.
34. Pejanović R. (2013). *Ogledi iz agrarne i ruralne ekonomije*, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela.
35. Petrevska M, Toscano B, Milošev D. (2010). *Osiguranje biljne proizvodnje*, Београд, Beoknjiga.
36. **Radović G.** (2014). *Finansiranje poljoprivrede u Republici Srbiji*, Monografija, Београд, Zadužbina Andrejević. ISBN 978-86-525-0166-3
[M42; cit. na str. 9-10; 71; 127]
37. Ray P.K. (2013). *Agricultural Insurance: Principles and Organization and Application to Developing Countries*, Rome, Elsevier, The Food and Agriculture Organisation of the United Nations.
38. Rejda G.E. (2003). *Principles of Risk Management and Insurance*, Boston, Addison Wesley, Pearson Education.
39. Roberts R.A.J. (2005). *Insurance of crops in developing countries*, (Vol. 159), Rome, Food and Agriculture Organisation of the United Nations.
40. Rosenzweig M.R., Binswanger H.P. (1992). *Wealth, weather risk, and the composition and profitability of agricultural investments*, (Vol. 1055). World Bank Publications.
41. Sivakumar M.V.K., Motha R.P. (2010). *Managing weather and climate risks in agriculture*, Berlin, Springer-Verlag Berlin and Heidelberg.
42. Тасић А. (1994). *Збирка расправа и чланака из осигурања*, Нови Сад, Пигмалион.
43. Toscano B. (2018). *Osiguranje biljne proizvodnje (rizici, uslovi i procena šteta)*, Београд, Bruno Toscano.
44. Toscano B. (2011). *Upravljanje klimatskim rizicima u biljnoj proizvodnji*, Београд, Bruno Toscano.

45. Hazell P., Pomareda C., Valdes A. (1986). *Crop insurance for agricultural development: Issues and experience*, Venezuela, IICA Biblioteka.
46. Hardaker J.B., Huirne R.B.M., Anderson J.R. (1997). *Coping with Risk in Agriculture*, Wallingford, CABI International.
47. Hohl R.M. (2019). *Agricultural Risk Transfer, From Insurance to Reinsurance to Capital Markets*, West Sussex, John Wiley & Sons Ltd, Chichester.
48. Costello R.M. (2012). *Crop insurance: Iowa license exam manual*, Seattle, Create Space.
49. Churchill C. (2008). *What is Insurance for the Poor?*, In: Churchill C. (ed.) *Protecting the Poor: A Microinsurance, coprendium*, International Labor Organisation, Geneva.
50. Шулејић П. (2005). *Право осигурања*, Београд, Досије.

НАУЧНИ РАДОВИ

51. Anvarovich N.E. (2023). Agricultural Insurance and it's Development Today. *Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance*, Vol. 4, No.4, pp.17-22.
52. Babcock B.A., Hayes D.J., Hart C. (2004). Actuarial fairness of crop insurance rates with constant rate relativities, *American Journal of Agricultural Economics*, Vol. 86, pp. 563-575.
53. Barnett B. (2014). Multiple-peril crop insurance: successes and challenges, *Agricultural Finance Review*, Vol. 74, No. 2, pp. 200-216.
54. Bielza M., Stroblmair J., Gallego J. (2007, July). Agricultural risk management in Europa, *Management of Climate Risks in Agriculture*, The 101st EAAE Seminar, Berlin, Germany, pp. 1-22.
55. Birovljev J., Vojinović Ž., Balaban M. (2015). Potential of Agricultural Production and Its Impact on Insurance Premium, *Economics of agriculture*, No. 3/2015, pp. 705-722.
56. Brandão J.T. M. (2011). Principle of good faith, market failures and moral risk in agricultural insurance, *Insurance Law Review*, No.4/2011, pp. 30-36.
57. Vasiljević Z., **Radović G**, Kovačević V. (2020, Novembar). Inovacije u upravljanju rizicima u poljoprivredi, U: Zbornik radova, (Ured.) Lazarević R, *Značaj razvojnih istraživanja i inovacija u funkciji unapređenja poljoprivrede i šumarstva Srbije*, Naučni skup, Akademija inženjerskih nauka Srbije – AINS, Beograd, Srbija, str. 120-128. ISBN 978-86-7466-854-2
58. Vasiljević Z., Zarić V., Šević D. (2013, September). Insurance in Agriculture of Serbia as Precondition of Risk Minimization, In: Book of proceedings, *The Seminar: Agriculture and Rural Development – Challenges of Transition and Integration Processes*, 50 th Anniversary Department of Agricultural Economics, Belgrade-Zemun, Serbia, pp. 306-316.
59. Gulseven O. (2020). Estimating the Demand Factors and Willingness to Pay for Agricultural Insurance, *Australian Journal of Engineering Research*, arXiv preprint arXiv:2004.11279. pp. 13-18.

60. Dimić M, Arsenijević O, Šprajc P. (2018). Razvoj tržišta osiguranja u Republici Srbiji, U: Zbornik radova, *Primena novih tehnologija u menadžmentu i ekonomiji ANTiM 2018*, Knjiga 1, Šesta međunarodna konferencija Univerzitet "Union – Nikola Tesla", Beograd, Srbija, str. 395-405.
61. Duncan, J., Myers R.J. (2000). Crop insurance under catastrophic risk, *American Journal of Agricultural Economics*, Vol. 82, pp. 842-855.
62. Đuričin D., Kuč V., Vuksanović-Herceg I. (2024). Green transition action plan for Serbia: A call for urgent, systemic, comprehensive, and thoughtful action, *Ekonomika preduzeća*, 72(1-2), pp. 1-33.
63. Enjolras G., Capitanio F., Adinolfi F. (2012). The demand for crop insurance: Combined approaches for France and Italy, *Agricultural Economics Review*, Vol.13, No.1, pp. 5-22.
64. Enjolras G., Sentis P. (2011). Crop insurance policies and purchases in France, *Agricultural Economics*, Vol. 42, pp. 475-486.
65. Žarković N., Toscano B., (2015). Drought Catastrophe Risk and its Impact on Sustainable Agricultural Development, In: (Eds.) Kočović J., Jovanović Gavrilović B., Đukić V., *Catastrophic Risks and Sustainable Development*, University of Belgrade, Faculty of Economics Publishing Centre, Belgrade, pp. 285-303.
66. Žarković N., Toscano B., Mrkšić D., Lisov M. (2014). Key Features of Crop Insurance in Serbia, *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, No. 1/2014, pp. 23-33.
67. Жарковић Н. (2000). Значај осигурања за пољопривредно предузеће, *Агроэкономика*, Бр. 29, стр. 136-143.
68. Илијić С. (2008). Облици обавезног осигурања на почетку 2008. године (1), *Токви осигурања*, Бр. 3-4/2008, стр. 3-5.
69. Илијić С. (2012). Обавезно осигурање стецајних управника у Републици Србији, *Токви осигурања*, Бр. 4/2012, стр. 30-43.
70. Jovanović O., Zubović J., (2019). The Importance of Subsidies for SME Development in the Agricultural Sector of Serbia, *Western Balkan Journal of Agricultural Economics and Rural Development*, No. 1/2019, pp. 51-61.
71. Kislingerova S., Špička J. (2022). Factors influencing the take-up of agricultural insurance and the entry into the mutual fund: A case study of the Czech Republic, *Journal of Risk and Financial Management*, 15.8 (2022): 366, pp. 1-17.
72. Kovačević V. (2021). Analysis of Current State and Limiting Factors for The Development of Organic Sector in Serbia, *Western Balkan Journal of Agricultural Economics and Rural Development*, No. 1/2021, pp. 23-33.
73. Комненић Б, Жарковић Н. (2009). Хецирање ризика осигурања као нова врста имовине на тржишту капитала и нови извор финансирања за индустрију осигурања, *Сингидунум ревија*, Бр. 1/2009, стр. 52-67.
74. Kontsevaya S., Kontsevov G., Adamaytis L. (2019). Development of Agricultural Insurance in the Russian Federation, doi: 10.36689/uhk/hed/2019-01-041, pp. 1-7.
75. Kočović J, Rakonjac-Antić T, Jovović M. (2016, April). Mogućnosti razvoja osiguranja poljoprivrede u Srbiji, U: Zbornik radova, *Stanje i perspektive agroprivrede i sela u Srbiji*, Naučna konferencija, NDES, Akademija ekonomskih nauka i Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, Srbija, str. 205–224.

76. Kočović J., Trifunović D. (2013). Understanding the Essence of Insurance Product as the Condition for the Development of Insurance Market in Serbia, In: Book of Proceedings, (Eds.) Kočović J., Jovanović-Gavrilović B. and Radović-Marković M., *Product Specifics on the Market of Insurance and Reinsurance*, University of Belgrade, Faculty of Economics Publishing Centre, Belgrade, Serbia, pp. 3-17.
77. Лабудовић-Станковић Ј, Тодоровић Н. (2011). Осигурање биљне производње у ЕУ и Србији, *Економика пољопривреде*, Бр. 4/2011, стр. 723-734.
78. Landini S. (2015). Agricultural Risk and Its Insurance in Italy, *Eur. Ins. L. Rev.*, No. 2/2015, pp. 31-41.
79. Lee D., Chen L., Roderick M. Rejesus R., Aglasan S., Dinterman R., Connor L. (2024). The effect of crop insurance on agricultural loan delinquencies, *Journal of the Agricultural and Applied Economisa Association*, pp. 256-274.
80. Lotze-Campen H. (2011). Climate change, population growth, and crop production: an overview, In: S. S. Yadav et al. (eds), *Crop adaptation to climate change*, Wiley, Hoboken, NJ, pp. 1-11.
81. Maliva, R.G., Missimer, Th.M. (2012). Air Lands Water Evaluation and Management, *Springer*, pp. 122-147.
82. Marković T., Veselinović J., Kokot Ž. (2016). Reducation of Volatility Yield and Prices in Corn, *Economics of Agriculture*, No. 3/2016, pp. 959-971.
83. Marković T., Jovanović M. (2010). Livestock Insurance as a Factor of Economic Stability in the Agriculture, *Contemporary Agriculture*, Vol. 59, No. 3-4, pp. 287-292.
84. Марковић Т. (2009). Осигурање усева и плодова као инструмент за управљање ризиком у пољопривреди, *Летопис научних радова*, Год. 33, Бр. 1, Пољопривредни факултет, Нови Сад, стр. 28-35.
85. Марковић Т, Јовановић М. (2008). Шпански модел осигурања усева и плодова од више врста ризика, *Агроэкономика*, Бр. 37-38, стр. 33-40.
86. Марковић Т, Јовановић М. (2007). Развој осигурања усева и плодова у Србији, *Агроэкономика*, Бр. 36, стр. 100-108.
87. Марковић Т. (2007). Развој осигурања стоке у Србији, *Летопис научних радова*, Год. 31, Бр. 1, стр. 158-166.
88. Meuwissen M.P.M., Mey D.Y, Van Asseldonk M. A.P.M. (2018). Prospects for agricultural insurance in Europe, *Agricultural Finance Review*, Vol. 78, Issue: 2, pp.174-182.
89. Meuwissen M.P.M., Assefa T., Van Asseldonk, M.A.P.M. (2013). Supporting insurance in European agriculture: experience of mutuals in the Netherlands, *EuroChoices*, Vol. 12, No. 3, pp. 10-16.
90. Miranda M., Vedenov D.V. (2001). Innovations in Agricultural and Natural Disaster Insurance, *American Journal of Agricultural Economics*, 83 (3), pp. 650-655.
91. Mishra P.K. (1995). Is Rainfall Insurance a New Idea? Pioneering Work Revisited, Published by: *Economic and Political Weekly*, Vol. 30, No. 25, pp. A84-A88.
92. Mishra A., Ashok K., Barry K., Goodwin B. (2006). Revenue insurance purchase decisions of farmers, *Applied Economics*, Vol. 38, No. 2, pp. 149-159.
93. Michel - Kerjan E.O., Kousky C. (2010). Come Rain on Shine: Evidence on Flood Insurance Purchases in Florida, *Journal of Risk an Insurance*, Vol. 77, No. 2/2010, pp. 369-397.

94. Morgan W., Cotter J., Dowd K. (2012). Extreme measures of agricultural financial risk, *Journal of Agricultural Economics*, Vol. 63, pp. 65-82.
95. Njavro. M., Čop T. (2022). Risk management of Dalmatian grape and wine producers facing climate change, *Journal of Central European Agriculture*, 23(1), pp. 232-245.
96. Njegomir V., Pejanović R., Maksimović G. (2016). Climate Change Risks, Agricultural Production and Role of Insurance, *Economics of Agriculture*, No 3/2016, pp. 1015-1029.
97. Onegina V.M. (2017). Agricultural Insurance and Agricultural Policy. *Actual problems of innovative economy*, No 4, pp. 39-44.
98. Osaki V.A. (2007). The role of insurance in the risk management in agriculture and the obstacles to its development, *The Brazilian Magazine of Risk and Insurance*, Vol. 2, No. 4/2007, pp. 75-92.
99. Pawłowska-Tyszko J., (2020). The Business Insurances in the Agriculture of Selected EU Countries, In: *Economics of Agriculture 2010, Multifunctional Agriculture and Rural Development (V) - regional specificities - I Book*, pp. 227-233.
100. Petrović M., Tomić V., Radišić R., Ljiljanić N. (2020). Analysis of Insurance in Agriculture of The Republic of Serbia in the Period 2009-2018, *Western Balkan Journal of Agricultural Economics and Rural Development*, No. 2/2020, pp. 99-109.
101. Petrović M. (2020). Klimatske promene: Povećani rizici i neophodnost prilagođavanja, *Tokovi osiguranje*, Br. 1/2020, str. 47-56.
102. Petrović Z., Njegomir V., Počuča S. (2013). Characteristics of Agricultural Insurance: The Case of Countries of Former Yugoslavia Region, *Economics of Agriculture*, No. 4/2013, pp. 729-743.
103. Porter P., Scott L., Simmons S. (2009). Northern Midwest (U.S.): Farmers' views of the conversion process. In: (Eds) Gliessman S. R. and Rosemeyer M., *The conversion to sustainable agriculture: principles, processes, and practices*, Taylor & Francis Inc CRC Press Inc, Bosa Roca, USA, pp. 67-90.
104. Počuča M., Petrović Z., Mrkšić D. (2013). Insurance in Agriculture, *Economics of Agriculture*, No. 1/2013, pp. 163-177.
105. Prokopchuk O., Nesterchuk Y., Tsybalyuk Y., Rolinskyi O. (2019). Current trends in agricultural insurance market operation in Ukraine, *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), pp. 57-75.
106. Radovanović S, Mihailović N, Radovanović Ž, Veljković Lj. (2023). Analiza tendencije učestalosti poplava u svetu, *Tokovi osiguranje*, Br. 3/2023, str. 367-377.
107. Radovanović S, Mihailović N, Radovanović Ž. (2022). Mogućnost modeliranja klimatskog rizika indeksima, *Tokovi osiguranje*, Br. 4/2022, str. 7-22.
108. **Radović G**, Vasiljević Z., Subić J. (2023, September). Agricultural Insurance in Serbia, Croatia and in the Republic of Srpska, Book of Proceedings, (Eds) Rajić Z. and Dimitrijević B., *Agribusiness, Food and Rural Areas – Perspectives and Challenges of Agenda 4.0*, Scientific Symposium with International Participation, Organization: Faculty of Agriculture, Belgrade, Serbia, pp. 270-279. ISBN: 978-86-7834-424-4
109. **Radović G**, Pejanović R. (2022a, Decembar). Osiguranje poljoprivrede u Srbiji u uslovima pandemije Covid – 19, U: Zbornik radova, (Redaktori) Zec M. i Radonjić O, *Ekonomska politika Srbije i svetu u uslovima nezavršene pandemije, rastućih deficita budžeta, puzajuće inflacije i štampanja novca*, Organizatori: NDES, Spaska akademija ekonomskih nauka i Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, Srbija, str. 75-88. ISBN: 978-86-403-1733-7

110. **Radović G.**, Pejanović V., Zejak D. (2022b, December). Agricultural Insurance – Current Development in Serbia and Montenegro, Thematic Proceedings, (Eds) Subić J., Vuković P., Andrei J.V., *Sustainable Agriculture and Rural Development III*, International Scientific Conference, Plenary section, Belgrade, Serbia, pp. 133-141. ISBN 978-86-6269-123-1
111. **Radović G.** (2022b). *Osiguranje poljoprivrede u Republici Srpskoj*, Tokovi osiguranja, Br. 2/2022, str. 75-84. ISSN 1451-3757 [**M51**; **cit na str. 103**]
112. **Radović G.**, Pejanović R., Subić J. (2022r, September-October). Agricultural Insurance – Experiences of the Republic of Serbia and the Republic of Srpska, In: Book of Proceedings, (Eds) Krstić B., Nedeljković M., Čosić M., *Village and Agriculture*, 5th International Scientific Conference, Plenary section, Organization: University in Bijeljina, Faculty of Agriculture, Bijeljina, Republic of Srpska, BiH, pp. 46-57. ISBN: 978-99976-956-7-3
113. **Radović G.**, Pejanović V. (2022d, Oktobar). Značaj osiguranja za veću profitabilnost proizvodnje hmelja u Srbiji, U: Zborniku apstrakata, *Pivo, pivarske sirovine i oprema*, V Naučno-stručni simpozijum sa međunarodnim učešćem, Organizator: Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad – Institut od nacionalnog značaja za Republiku Srbiju, Zrenjanin, Srbija, str. 26. ISBN 978-86-80417-90-5
114. **Radović G.**, Jeločnik M. (2021). Improving Food Security Through Organic Agriculture: Evidence from Serbia, In book: (Edt.) Erokhin V., *Shifting Patterns of Agricultural Trade, The Protectionism Outbreak and Food Security*, Springer, Singapore, pp. 335-371. DOI: 10.1007/978-981-16-3260-0_14 [**M13**; **cit na str. 16**]
115. **Radović G.** (2020a). Inostrana iskustva u osiguranju poljoprivrede, *Tokovi osiguranja*, Broj 4/2020, str. 78-93. ISSN 1451-3757 [**M51**; **cit. na str. 12**; **117**]
116. **Radović G.** (2020c). Comparative overview of the state of agricultural insurance in Serbia and Croatia, *Ekonomika preduzeća*, Br. 7-8/2020, pp. 532-544. ISSN: 0353-443x [**M24**; **cit. na str. 71**; **93**; **96**]
117. **Radović G.** (2020b). Karakteristike osiguranja poljoprivrede u Republici Hrvatskoj, *Evropska revija za pravo osiguranja*, Br. 3/2020, str. 46-54. ISSN 2334-7597, eISSN 2334-833X [**M52**; **cit. na str. 97**]
118. **Radović G.** (2020r, December). (Under) Development of Agricultural Insurance in Serbia: Causes and Consequences, In: Thematic Proceedings, (Eds) Subić S., Andrei J.V., Jeločnik M., Kuzman B., *Sustainable Agriculture and Rural Development in Terms of the Republic of Serbia Strategic Goals Implementation within Danube Region – Science and practise in the service of agriculture*, International Scientific Conference, Institute of Agricultural Economics, Belgrade, Serbia, pp. 243-256. ISBN (e book) 978-86-6269-082-1
119. **Radović G.** (2019). Vrste obaveznih osiguranja u Srbiji u 2019. godini, *Tokovi osiguranja*, Br. 4/2019, str. 42-54. ISSN 1451-3757 [**M53**; **cit na str. 123**]
120. **Radović G.**, Vasiljević Z. (2019, Septembar). Osigurani rizici u poljoprivrednoj proizvodnji u Srbiji, U: Zbornik radova, *Selo i poljoprivreda*, Naučni skup sa međunarodnim učešćem, Organizator: Univerzitet u Bijeljini, Poljoprivredni fakultet, Bijeljina, Republika Srpska, BiH, str. 60-68. ISBN: 978-99976-751-2-5
121. **Radović G.** (2018a). Komparativna analiza posebnih uslova za osiguranje biljne proizvodnje na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji, *Tokovi osiguranja*, Br. 1/2018, str.75-94. ISSN 1451-3757 [**M53**; **cit. na str. 52**]

122. **Radović G.** (20186). Upporedna analiza posebnih uslova za osiguranje životinja na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji, *Tokovi osiguranja*, Br. 3/2018, str. 81-98. ISSN 1451-3757 [M53; cit. na str. 68]
123. **Radović G.** (2018, Novembar). Istorijski razvoj obaveznog osiguranja poljoprivrede u Srbiji, U: Knjiga apstrakata, *Teorija i praksa agrara u istorijskoj perspektivi*, Naučni skup, Organizator: Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, Centar za agrarnu istoriju, str. 20. ISBN 978-86-7520-437-4
124. **Radović G.** (2017). Osiguranje poljoprivrede kao moguće obavezno osiguranje u Srbiji, *Tokovi osiguranja*, Br. 1/2017, str. 7-23. ISSN 1451-3757 [M53; cit. na str. 127-128]
125. **Radović G.** (2017, December). Agricultural Insurance in Serbia: The Development and Developing Perspectives, In: Book of Proceedings, *FINIZ – Challenges in modern Corporate Governance*, International Scientific Conference, Singidunum University, Belgrade, Serbia, pp. 131-135. ISBN 978-86-7912-666-5
126. **Radović G.** (2016, Decembar). Osiguranje u funkciji razvoja poljoprivrede, U: Zbornik radova (Redaktori) Arsić M. i Šoškić D, *Ekonomska politika Srbije u 2017. godini*, Naučna konferencija, Organizatori: NDES, Akademija ekonomskih nauka i Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, Srbija, str. 187-204. ISBN: 978-86-403-1520-3
127. Radović-Marković M, Grozdanić R. (2013). Risks and Damages in the Conditions of Globalization and Climate Change, In: Kočović J, Jovanović Gavrilović B. and Radović- Marković M. (eds.) *Product Specifics on the Market of Insurance and Reinsurance*, University of Belgrade, Faculty of Economics Publishing Centre, Belgrade, Serbia, pp. 169-186.
128. Senapati A. K. (2020). Do Farmers Value Insurance Against Extreme Droughts and Floods? Evidence from Odisha, India, *Global Business Review*, pp. 1-24.
129. Спасов П. (2003). Појава суше у Србији, њено праћење и могућности прогнозе, *Водопривреда*, Год. 35, Бр. 1-2, стр. 30-36.
130. Sredojević Z., Jeločnik M., Subić J. (2010). Insurance as Possibility of Business Risk Reducing in Agriculture, Scientific Papers Series Management, *Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*“, Vol. 10 (2), pp. 207-211.
131. Stojanović Ž., Rakonjac-Antić T., Koprivica M. (2019). Farmers' Willingness to Purchase Crop Insurance: Evidence from Wheat and Raspberry Sectors in Serbia, *Economics of Agriculture*, No. 4/ 2019, pp. 1107-1125.
132. Sherrick B. J., Barry P. J., Ellinger P. N., Schnitkey G. D. (2004). Factors influencing farmers' crop insurance decisions, *American Journal of Agricultural Economics*, Vol. 86, pp. 103-114.
133. Shouhong Xie S., Zhang J., Li X., Chen Z. (2023). The effect of agricultural insurance participation on rural households' economic resilience to natural disasters: Evidence from China, *Journal of Cleaner Production* 434:140123.
134. Sun J. L., Tao R., Wang J., Wang Y. F., Li J. Y. (2024). Do farmers always choose agricultural insurance against climate change risks, *Economic Analysis and Policy*, Vol. 81, pp. 617-628.
135. Tešić N. (2023). Osiguranje kao značajan faktor održivog razvoja, *Tokovi osiguranje*, Br. 3/2023, str. 315-340.

136. Tomaš-Simin M, Đurić K, Marković T, Glavaš-Trbić D, Simin M. (2023). Politika osiguranja poljoprivrede Republike Srbije i EU, *Agroekonomika* No 52, Vol. 100, str. 33-47.
137. Tomaš-Simin M., Glavaš-Trbić D., Petrović M., Komaromi B. (2019). Prices of Organic Products in The Republic of Serbia, *Western Balkan Journal of Agricultural Economics and Rural Development*, No. 2/2019, pp. 93-100.
138. Finger R., Lehmann N. (2012). The influence of direct payments of farmers' hail insurance decisions, *Agricultural Economics*, Vol. 43, pp. 343-354.
139. Fusco G., Miglietta P.P., Porrini D. (2018). How drought affects agricultural insurance policies: The case of Italy, *Journal of Sustainable Development*, Vol. 11, No. 2, pp. 1-13.
140. Hazell P., Panos V. (2020). Best practices for subsidizing agricultural insurance, *Global Food Security*, 25:100326.
141. Hart C.E., Babcock B.A., Hayes D.J. (2001). Livestock revenue insurance, *Journal of Futures Markets*, Vol. 21, No. 6, pp. 553-580.
142. Carter C., Smith A. (2007). Estimating the market effect of a food scare: The case of genetically modified starlink corn, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 89, pp. 522-533.
143. Cummins J.D. (2006). Should the Government Provide Insurance for Catastrophes?, *Fedral Reserve Bank of St.Louis*, Review, No.88 (4), pp. 337-379.
144. Chambers R.G., Quiggin J. (2004). Technological and financial approaches to risk management in agriculture: an integrated approach, *Australian Journal of Agricultural and Resource Economics*, Vol. 48, pp. 199-223.
145. Čagalj M, Ivanković M, Dulčić Ž, Grgić I, Paštar M. (2021). Tipologija ruralnog prostora Republike Hrvatske s posebnim osvrtom na Splitsko-dalmatinsku županiju, *Agroekonomia Croatica* 11:2021 (1) str. 93-103.
146. Čolović V, Mrvić-Petrović N. (2014). Crop insurance – risks and models of insurance, *Economics of Agriculture*, No. 3/2014, pp. 561-573.
147. Čop T., Njavro M. (2023). Pregled ekonomskih šteta kao posljedica prirodnih nepogoda u poljoprivredi, *Agroekonomia Croatica*, No (1/2023), pp. 34-50.
148. Čop T., Čehić A., Njavro M. (2020). Income Stabilization Tool in Viticulture – Risk Management Innovation: the case of the Istria County, *Journal of Central European Agriculture*, 21(3), pp. 686-696.
149. Qianting M., Zhou Y., Wang J. (2024). The impact of climate change on credit risk of rural financial institutions: A threshold effect based on agricultural insurance, *The North American Journal of Economics and Finance*, 71: 102086.
150. Yang X. (2024). The Impact of Agricultural Insurance on Urban-Rural Consumption Gap, *Advances in Economics and Management Research*, Vol. 11, pp. 239-247.
151. Yildirak K., Gulseven O. (2012). Indemnity Payments in Agricultural Insurance: Risk Exposure of EU States, *Actual Problem of Economics*, No. 1/2012, pp. 381-388.

ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ, МАГИСТАРСКИ РАДОВИ

152. Милорадић Ј. (2004). *Економски ефекти осигурања у пољопривреди и прехрамбеној индустрији АП Војводине*, Докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду, Пољопривредни факултет, Депаргман за економику пољопривреде и социологију села, Нови Сад.

153. **Radović G.** (2009). *Modaliteti finansiranja agrara u tranzicionom periodu*, Magistrarska teza, Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet, Subotica.

ИЗВЕШТАЈИ, ПОПИСИ, ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ, ПРИРУЧНИЦИ, ЧЛАНЦИ

154. Bardaji I., Garrido A., Blanco I., Felis A., Sumpsi J.M., García-Azcárate T., Enjolras G., Capitanio F. (2016). *Research for agri committee; state of play of risk management tools implemented by member states during the period 2014-2020: national and European frameworks*.
155. Bielza Diaz Caneja M., Conte C. G., Gallego Pinilla F. J., Stroblmair J., Catenaro R., Dittmann C. (2009). *Risk Management and Agricultural insurance Schemes in Europe*, European Commission, Joint Research Centre, Institute for Protection and Security of Citizen, Luxemburg
156. Economic Research Service (1999). *Managing Risk in Farming*, Concepts, Research and Analysis, Washington, D.C.
157. Жарковић Н. (2006). *Реосигурање са саосигурањем (скрипта)*, Универзитет Сингидунум, Београд.
158. Жарковић Н. (2016). *Осигурање у пољопривреди – недовољно развијено, а још мање коришћено*, Пољопривредников пољопривредни календар 2016, „Дневник-Пољопривредник“ АД, Нови Сад, стр. 72-74.
159. Манић В. (2012): *Осигурање у пољопривреди: Улога јавног сектора, индустрије осигурања и правци развоја*, Презентација, Други пољопривредни форум: Храна за Европу – у сусрет новој Стратегији развоја агропривреде Србије, Суботица, 11-13. октобар 2012. године.
160. Марковић Т. (2016). *Економски инструменти за трансфер ризика – временски деривати и управљање ризиком у пољопривреди*, Пољопривредников пољопривредни календар 2016, „Дневник-Пољопривредник“ АД, Нови Сад, стр. 75-77.
161. Njavro M., Par V., Pleško D. (2007). *Livestock Insurance as a Risk Management Tool on Dairy Farms*, Poljoprivreda, Vol. 13, No. 1, pp. 78-82.
162. Приручник за обуку за полагање стручног испита за стицање звања овлашћеног посредника и овлашћеног заступника у осигурању (2015). Привредна комора Србије, Београд.
163. Приручник за праксу у осигурању и реосигурању ДДОР Нови Сад (1996). Финансинг центар, Нови Сад.
164. Радовић В, Пејановић Р. (2015). *Ризици у пољопривреди*, Пољопривредников пољопривредни календар 2015, „Дневник-Пољопривредник“ АД, Нови Сад, стр. 59-62.
165. Републички завод за статистику, *Попис пољопривреде 2023*, Презентација, Нови Сад, 21. мај 2024.
166. Reyes, C. M., Agbon, A. D., Mina, C. D., Gloria, R. A. B. (2017). *Agricultural insurance program: Lessons from different country experiences*, No. 2/2017, Philippine Institute for Development Studies (PIDS), Discussion Paper Series.
167. Santeramo, F. G., Ford Ramsey, A. (2017). Crop Insurance in the EU: Lessons and Caution from the US. *EuroChoices*, Vol. 16, No. 3, pp. 34-39.

168. Свет осигурања (2016). *Лекари, финансијски саветници и јавни бележници први су на удару судских тужби*, Број 3/2016, стр. 42.
169. Свет осигурања (2016). *Historia magistra vitae est*, Бр. 3/2016, стр. 38.
170. Staib D., Puttaiah M. H. (2017). *Insurance in 2016: the China growth engine steams ahead*, Sigma, No.3/2017, Swiss Re Institute, Zurich.
171. Swiss Re (2011a). *Product innovation in non-life insurance markets*, Sigma, Vol. 4, pp. 1-36.
172. Swiss Re (2011b). *Insurance in emerging markets: growth drivers and profitability*, Sigma, Vol. 5, pp. 1-35.
173. FAO (2017). *The Future of Food and Agriculture – Trends and Challenges*, Rome, Italy, FAO Publication.
174. FAO (2016). *Managing Climate Risk Using Climate-Smart Agriculture*, Rome, Italy, FAO Publication.

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ

175. Agricultural Insurance; Доступно на:
<http://www.agriculture.gov.ie/media/migration/agrifoodindustry/foodharvest2020/foodharvest2020/2020strategy/2020RiskIns.doc>.
176. Агенција за аграрна плаћања Републике Српске.
Доступно на: <https://www.azors.rs.ba>.
177. Агенција за осигурање Републике Српске.
Доступно на: <http://www.azors.rs.ba/azors/index.html>.
178. Burgaz F. J. (2009). *The Spanish combined agricultural insurance system*.
Доступно на: http://www.aplicaciones.magrama.es/documentos_pwe/confe/burgaz-ing.pdf.
179. Državni zavod za statistiku, Republika Hrvatska, *Popis poljoprivrede 2020*.
Доступно на: <https://www.dzs.hr>.
180. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање усева и плодова од недостатка влажности у земљишту (суше) базирани на примени индекса*.
Доступно на: <https://www.dunav.com/osiguranje/poljoprivreda/osiguranje-od-nedostatka-vlaznosti-zemljista/>.
181. European Parliament, CAP 2014-2020.
Доступно на: <http://www.europarl.europa.eu>.
182. European Parliament, Financing of the CAP: facts and figures. Доступно на:
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/106/financing-of-the-cap>.
183. European Parliament, Financing of the CAP: facts and figures (European Commission, Approved 28 CAP Strategic Plans (2023-2027), June 2023). Доступно на:
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/106/financing-of-the-cap-facts-and-figures>.
184. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Crne Gore (2022). *Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD 3 programa 2021-2027*; Доступно на: <https://wapi.gov.me>
185. Народна банка Србије, Сектор за послове надзора над обављањем делатности осигурања, Одељење за актуарске послове и статистику, Преглед броја

- осигурања, броја осигураника, премија, обрачунатих штета по врстама и тарифама осигурања за Србију 2005-2023. година.
Доступно на:<https://www.nbs.rs>.
186. Народна банка Србије, *Врсте обавезних осигурања*.
Доступно на:
https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/obavezna_osiguranja.pdf.
187. Општина Pljevlja; Доступно на:
<https://pljevlja.me/wp-content/uploads/2021/04/agrobudzet-stampa-1.pdf?x55136>.
188. Осигурање билjne производnje у Hrvatskoj.
Доступно на:
<https://crosig.hr/osiguranje-poljoprivrede/osiguranje-usjeva-i-nasada>;
189. Осигурање usjeva dio je programa ruralnog razvoja, Agroklub.
Доступно на: <http://www.agroklub.com/poljoprivredne-vijesti/osiguranje-usjeva-dio-je-programa-ruralnog-razvoja/11637/15.07.2020>.
190. Осигурање животиња. Доступно на:
<https://crosig.hr/osiguranje-zivotinja/osiguranje-domacih-zivotinja/>.
191. Poljoprivreda-Business Srpska.
Доступно на: <https://businessrpska.com/industrije/poljoprivreda>.
192. Пољопривреда и село у Републици Српској.
Доступно на:
<http://poljoprivredaiselo.com/2010/06/zasto-poljoprivrednici-zaobilaze-osiguranje>
193. Привредна комора Србије (2024). *Подстицаји за сектор пољопривреде*.
Доступно на: <https://api.pks.rs/storage/assets/Podsticaji%20za%20sektor%20poljoprivrede%2015.%20mart%202024..pdf>.
194. Program podsticaja osiguranja u poljoprivredi.
Доступно на: <https://wapi.gov.me/download/9830346f-7e15-4620-a797-e9e228d4756b?version=1.0>.
195. Registrovana poljoprivredna gazdinstva u Crnoj Gori.
Доступно на: <https://www.gov.me/dokumenta/bb20e217-c9b4-454b-8db5-e96f03c25164>.
196. Републички завод за статистику (2024). *Становништво Републике Србије 2023*, Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G202427014.pdf>.
197. Републички завод за статистику (2024). *Попис пољопривреде 2023*, Брошура.
Доступно на : <https://popispoljoprivrede.stat.gov.rs/sr-cyrl/brosura/>
198. Републички завод за статистику (2024). *Анкета о радној снази у Републици Србији, 2023*, Београд.
Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G20245707.pdf>.
199. Републички завод за статистику (2023). *Бруто домаћи производ у 2022*, Београд. Доступно на:
<https://www.stat.gov.rs/sr-cyrl/vesti/statisticalrelease/?p=13820>
200. Републички завод за статистику (2023). *Спољнотрговинска робна размена – по текућем курсу*
Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G20241192.pdf>.
201. Републички завод за статистику, *Попис становништва у 2022 – Укупан број становника по општинама и градовима*.

- Доступно на: <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-cyrl/popisni-podaci-eksel-tabele/>.
202. Републички завод за статистику (2021). *Бруто домаћи производ у 2020*, Београд. Доступно на: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=8375>
203. Републички завод за статистику, *Анекта о структури пољопривредних газдинстава, 2018, Радна снага и рад на пољопривредним газдинствима – стање и тренд*.
Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20196006.pdf>
204. Сава осигурање а. д. о, Београд, *Осигурање животиња*.
Доступно на: <https://www.sava-osiguranje.rs/sr-rs/osiguranja/poljoprivreda/osiguranje-poljoprivrede/zivotinje/>
205. Светска банка, *Подаци о проценту становника који живи у урбаним подручјима у Хрватској*.
Доступно на: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?locations=HR;>
206. Smith V.H., Watts M. (2009). *Index Based Agricultural Insurance in Developing Countries: Feasibility, Scalability and Sustainability*, Monograph, Published electronically by the Bill and Melinda Gates Foundation, November, 2009.
Available at: <http://www.yumpu.com/en/document/view/16834278/index-based-agricultural-insurance-in-developing-countries>
207. Субвенције премије осигурања пољопривреде у Републици Српској.
Доступно на: <http://www.capital.ba/ukinuti-podsticaji-za-osiguranje-imanja>.
208. Управа за статистику Црне Горе, МОНСТАТ (2012). *Попис пољопривреде 2010 – структура пољопривредних газдинстава - Знамо шта имамо*.
Доступно на: <https://www.monstat.org/userfiles/file/popis%20poljoprivrede/VI%20knjiga%20CG%20v3.pdf>
209. Управа за статистику Црне Горе – Monstat (2022a): *Бројно стање стоке и живине, производња млијека, вуне и јаја у Црној Гори у 2021. години*; Саопштење 92/2022;
Доступно на: <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=1262&pageid=61>.
210. Управа за статистику Црне Горе – Monstat (2021a): *Бруто домаћи производ Црне Горе за 2021. годину*. Доступно на: https://monstat.org/uploads/files/BDP/2021/Godisnji%20BDP%202021_crn.pdf.
211. Управа за статистику Црне Горе – Monstat (2021b): *Билјна производња у 2020. години*, Саопштење 99/2021. Доступно на: https://monstat.org/uploads/files/poljoprivreda/biljna/saopstenja/2020/Saop%C5%A1tenje_Biljna%20proizvodnja%20u%202020.%20godini.pdf.
212. У прошлој години осигурано само 297 пољопривредника.
Доступно на: <https://mina.news/mina-business-ekonomске-vijesti-iz-crne-gore/u-prosloj-godini-sigurano-samo-297-poljoprivrednika/>
213. United Nations Development Programme: *What are the Sustainable Development Goals?* Dostupno na: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>.
214. FAO (2021). *Analysis of the agricultural insurance system in Serbia and recommendations for better effectiveness*, Budapest.
Dostupno na: <https://doi.org/10.4060/cb7043en>

215. Farm Europe; Dostupno na: <http://www.farm-europe.eu>.
216. Fetting C. (2020). "The European Green Deal", ESDN Report, December 2020, ESDN Office, Vienna. Dostupno na: https://www.esdn.eu/fileadmin/ESDN_Reports/ESDN_Report_2_2020.pdf.
217. Financing of the CAP: facts and figures, Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/106/financing-of-the-cap-facts-and-figures>.
218. Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga, Statistika osiguranja u Republici Hrvatskoj za 2006-2021. godina. Доступно на: <https://www.googstatistika+osiguranja+hrvatska/pdf>.

ЗАКОНИ, ПРАВИЛНИЦИ, УРЕДБЕ, СТРАТЕГИЈЕ

219. Закон о осигурању, Службени гласник РС бр. 139/2014, 44/2021.
220. Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93 и Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 – Уставна повеља, Службени гласник РС бр. 18/2020.
221. Закон о пољопривреди и руралном развоју, Службени гласник РС бр. 41/09, 10/13 – др. закон 101/16, 67/21 – др. Закон и 114/21.
222. Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, Службени гласник РС бр. 10/13, 142/14, 103/15, 101/16, 35/23 и 92/23.
223. Закон о буџету Републике Србије за 2016. годину, Службени гласник РС бр. 03/2015.
224. Закон о буџету Републике Србије за 2017. годину, Службени гласник РС бр. 99/2016.
225. Закон о буџету Републике Србије за 2018. годину, Службени гласник РС бр. 113/2017.
226. Закон о буџету Републике Србије за 2019. годину, Службени гласник РС бр. 95/2018.
227. Закон о буџету Републике Србије за 2020. годину, Службени гласник РС бр. 84/2019.
228. Закон о буџету Републике Србије за 2021. годину, Службени гласник РС бр. 149/2020, 40/2021, 100/2021.
229. Закон о буџету Републике Србије за 2022. годину, Службени гласник РС бр. 110/2021, 125/2022.
230. Закон о буџету Републике Србије за 2023. годину, Службени гласник РС бр. 138/2022, 75/2023.
231. Закон о обавезном осигурању у саобраћају, Службени гласник РС, бр. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012 и 7/2013 – Одлука УС.
232. Закон о осигурању, Службени гласник РС, бр. 139/2014 и 44/2021.
233. Закон о заштити животне средине, Службени гласник РС, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 – др. закон, 72/2009 – др. закон, 43/2011 – одлука УС 14/2016, 76/2018 и 95/2018 – др. Закон.
234. Закон о облигационим и основама својинско-правних односа у ваздушном саобраћају, Службени гласник РС, бр. 87/2011 и 66/2015.
235. Закон о железници, Службени гласник РС, бр. 41/2018 и 62/2023.

236. Закон о трговачком бродарству, Службени гласник РС, бр. 96/2015 и 113/2017– др. закон.
237. Закон о поморској пловидби, Службени гласник РС, бр. 87/2011, 104/2013, 18/2015 и 83/2018.
238. Закон о безбедности и здрављу на раду, Службени гласник РС, бр. 35/2023.
239. Закон о правима пацијената, Службени гласник РС, бр. 45/2013 и 25/2019.
240. Закон о лековима и медицинским средствима, Службени гласник РС, бр. 30/2010, 107/2012, 113/2017– др. закон и 105/2017– др. закон.
241. Закон о финансијском лизингу, Службени гласник РС, бр. 55/2003, 61/2005, 31/2011 и 99/2011 – др. закони.
242. Закон о јавним скијалиштима, Службени гласник РС, бр. 46/2006.
243. Закон о хипотеци, Службени гласник РС, бр. 115/2005, 60/2015 и 63/2015 – одлука УС и 83/2015.
244. Закон о осигурању депозита, Службени гласник РС, бр. 14/2015, 51/2017 и 73/2019.
245. Закон о стечају, Службени гласник РС, бр. 104/2009, 99/2011 – др. закон, 71/2012 – одлука УС , 83/2014, 44/2018 и 95/2018.
246. Закон о адвокатури, Службени гласник РС, бр. 31/201, 24/2012 – одлука УС.
247. Закон о јавном бележништву, Службени гласник РС, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – др. закон, 93/2014 – др. закон, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.
248. Закон о извршењу и обезбеђењу, Службени гласник РС, бр. 106/2015, 106/2016 - аутентично тумачење и 54/2019, 9/2020 – аутентично тумачење и 10/2023 и др. закон.
249. Закон о посредовању у промету и закупу непокретности, Службени гласник РС, бр. 95/2013, 41/2018 и 91/2019.
250. Закон о управљању отпадом, Службени гласник РС, бр. 36/2009, 88/2010, 14/2016 и 95/2018 – др. закон и 35/2023.
251. Закон о планирању и изградњи, Службени гласник РС, бр. 72/2009, 81/2009 – испр., 64/2010 - одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 – одлука УС, 50/2013 - одлука УС, 98/2013 - одлука УС, 132/2014 , 145/2014, 83/2018, 31/2019, 37/2019 - др. закон, 9/2020, 52/2021 и 62/2023.
252. Закон о рударству и геолошким истраживањима, Службени гласник РС, бр. 101/2015 и 95/2018 – др. закон и 40/2021.
253. Закон о спорту, Службени гласник РС, бр. 10/2016.
254. Закон о метрологији, Службени гласник РС, бр. 15/2016.
255. Закон о становању и одржавању зграда, Службени гласник РС, бр. 104/2016 и 9/2020 – др. закон.
256. Закон о проценитељима вредности непокретности, Службени гласник РС, бр. 108/2016 и 113/2017 – др. закон.
257. Закон о техничким захтевима за производе и оцењивању усаглашености, Службени гласник РС, бр. 49/2021.
258. Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, Службени гласник РС, бр. 94/2017 и 52/2021.
259. Закон о дуалном образовању, Службени гласник РС, бр. 101/2017, 6/2020 и 76/2023.
260. Закон о медицинским средствима, Службени гласник РС, бр. 105/2017.
261. Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним

- ситуацијама, Службени гласник РС, бр. 87/2018.
262. Закон о радијационој и нуклеарној сигурности и безбедности, Службени гласник РС, бр. 95/2018 и 10/2019.
263. Закон о туризму, Службени гласник РС, бр. 17/2019.
264. Закон о предметима опште употребе, Службени гласник РС, бр. 25/2019 и 14/2022.
265. Закон о ревизији, Службени гласник РС, бр. 73/2019.
266. Закон о дуалном моделу студија у високом образовању, Службени гласник РС, бр. 66/2019.
267. Закон о алтернативним инвестиционим фондовима, Службени гласник РС, бр. 73/2019.
268. Закон о архивској грађи и архивској делатности, Службени гласник РС, бр. 6/2020.
269. Закон о транспорту опасне робе, Службени гласник РС, бр. 104/2016, 83/2018, 95/2018 и др. закон и 10/2019 др. закон.
270. Закон о обавезном обезбеђењу усева и плодова од града, Службене новине Краљевине Југославије бр. 43/1931.
271. Законом о обавезном осигурању имовине и лица, Службени лист СФРЈ бр. 15/1965.
272. Основни закон о осигурању и осигуравајућим организацијама, Службени лист СФРЈ бр. 7/1967.
273. Наредба о одређивању ризика од којих је привредна организација дужна да осигура основна, обртна средства и средства заједничке потрошње, Службени лист ФНРЈ бр. 14/1958.
274. Правилник о подстицајима за управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња, Службени гласник Републике Србије бр. 54/2023.
275. Pravilnik о provedbi intervencije 76.01 „Osiguranje poljoprivredne proizvodnje“ iz Strateškog plana zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023-2027, Narodne novine br. 38/2023.
276. Pravilnik о provedbi mjere 17 Upravljanje rizicima, podmjere 17.1 Osiguranje usjeva, životinja i biljaka iz Programa ruralnog razvoja RH за razdoblje 2014-2020. Narodne novine br. 29/2018.
277. Strategija poljoprivrede Republike Hrvatske do 2030, Narodne novine 26/2022.
278. Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије 2014-2024. (2015). Deutsche Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Бон, Немачка.
279. Статистички годишњак Републике Србије за 2014. годину.
Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2014/Pdf/G20142013.pdf>.
280. Статистички годишњак Републике Србије за 2012. годину.
Доступно на: <https://pod2.stat.gov.rs/objavljenepublikacije/g2012/pdf/g20122007.pdf>
281. Статистички годишњак Републике Србије за 2010. годину.
Доступно на:
<https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2010/pdf/G20102002.pdf>
282. Статистички годишњак Републике Србије за 2009. годину.

Доступно на: <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2009/pdf/G20092003.pdf>

283. Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2023. години, Службени гласник РС бр. 8/2023, 21/2023, 27/2023, 42/2023.
284. Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2022. години, Службени гласник РС бр. 125/2021, 10/2022, 30/2022, 52/2022, 67/2022.
285. Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2021. години, Службени гласник РС бр. 159/2020, 15/2021.
286. Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2020. години, Службени гласник РС бр. 1/2020, 13/2020.
287. Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2019. години, Службени гласник РС бр. 3/2019, 12/2019, 29/2019, 40/2019, 57/2019, 69/2018, 80/2018, 88/2018, 94/2019.
288. Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2018. години, Службени гласник РС бр. 18/2018, 66/2018, 86/2018, 93/2018, 101/2018.
289. Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2017. години, Службени гласник РС бр. 8/2017, 53/2017, 67/2017, 88/2017.
290. Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2016. години, Службени гласник РС бр. 8/2016, 93/2016.
291. Уредба о обавезном обезбеђењу усева и плодова од града у Дунавској бановини са изменом од 18. августа 1938. године, број М.П.В 56364/38 г. и Правилник за извршење Уредбе о обавезном обезбеђењу усева и плодова од града у Дунавској бановини, Штампариа Дунавске бановине, Нови Сад, 1979/38.
292. Уредба о обавезном обезбеђењу од града и Државном заводу за пољопривредна осигурања, Службене новине бр. 58/1942.
293. Уредбе о организацији и пословању Државног осигуравајућег завода, Службени лист ФНРЈ бр. 24/1947.

ОПШТИ И ПОСЕБНИ УСЛОВИ ЗА ОСИГУРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ

294. Глобос осигурање а. д. о, Београд, *Предуговорне информације за уговараче осигурања – осигурање усева и плодова.*
295. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Општи услови за осигурање усева и плодова.*
296. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Општи услови за осигурање животиња.*
297. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање усева и плодова у стакленицима и пластеницима.*
298. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање усева и плодова од пролећног мраза.*
299. ДДОР Нови Сад а. д. о., Нови Сад, *Посебни услови за осигурање семенског кукуруза од губитка семенског квалитета од јесењег мраза.*
300. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање усева и плодова од олује.*
301. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање усева и плодова од поплава.*
302. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање усева и*

- плодова од губитка семенског квалитета.*
303. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање стоног грожђа од губитка количине и квалитета.*
304. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање плодова воћа од губитка количине и квалитета.*
305. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за експериментално осигурање уљане репице од зимског измрзавања.*
306. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – младих засада до ступања у род.*
307. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – засада у роду.*
308. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање дувана од јесењег мраза.*
309. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање плодова лубеница и диња од губитка количине и квалитета.*
310. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање плодова конзумне паприке од губитка количине и квалитета.*
311. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Општи услови за осигурање животиња.*
312. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање животиња од опасности кастрације и овариотомије.*
313. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање мушких приплодних грла од губитка приплодне способности.*
314. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање ризика губитка приплодне способности јуница и крава.*
315. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање ризика губитка телета или ждребета при порођају.*
316. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање живине.*
317. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за експериментално осигурање ћурака.*
318. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање животиња на изложбама.*
319. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање животиња намењених клању (кланично сабиралиште – депо).*
320. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање животиња у сабиралиштима (трговинска складишта).*
321. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање животиња са периодичним утврђивањем суме осигурања и периодичним обрачуном премије.*
322. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање гусака и патака.*
323. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање шарана.*
324. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање пастрмки.*
325. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање животиња са ограниченим обимом покрића.*

326. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање животиња од ризика угинућа или принудног клања услед болести или несрећног случаја – FARM PREMIUM.*
327. ДДОР Нови Сад а. д. о, Нови Сад, *Посебни услови за осигурање животиња од ризика угинућа или принудног клања услед болести или несрећног случаја – FARM EKONOMIK.*
328. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Општи услови за осигурање усева и плодова.*
329. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Општи услови за осигурање животиња.*
330. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање усева и плодова од поплава.*
331. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање усева и плодова после извршене жетве, односно бербе.*
332. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање стоног грожђа од губитка количине и квалитета.*
333. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање плодова воћа од губитка количине и квалитета.*
334. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за експериментално осигурање уљане репице од зимског измрзавања.*
335. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – младих засада до ступања у род.*
336. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – засада у роду.*
337. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање ризика губитка приплодне способности јуница и крава.*
338. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање ризика губитка телета или ждребета при порођају.*
339. Дунав осигурање а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање кокошака.*
340. Ђенерали осигурање а. д. о, Београд, *Општи услови за осигурање усева и плодова.*
341. Ђенерали осигурање Србија а. д. о, Београд, *Општи услови за осигурање животиња.*
342. Ђенерали осигурање Србија а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање усева од опасности зимског мраза.*
343. Ђенерали осигурање Србија а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање стоног грожђа од губитка количине и квалитета.*
344. Ђенерали осигурање Србија а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање плодова воћа од губитка количине и квалитета.*
345. Ђенерали осигурање Србија а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – младих засада до ступања у род.*
346. Ђенерали осигурање Србија а. д. о, Београд, *Посебни услови за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – засада у роду.*
347. Ђенерали осигурање Србија а. д. о, Београд, *Општи услови за осигурање животиња.*
348. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за индексно осигурање усева од опасности суше.*

349. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање усева и плодова у стакленицима и пластеницима.*
350. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Општи услови за осигурање усева и плодова.*
351. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање усева и плодова у стакленицима и пластеницима.*
352. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање усева и плодова од пролећног мраза.*
353. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање семенског кукуруза од губитка семенског квалитета од јесењег мраза.*
354. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање усева и плодова од олује.*
355. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање усева и плодова од поплава.*
356. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање усева и плодова после извршене жетве, односно бербе.*
357. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање усева и плодова од губитка семенског квалитета.*
358. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање стоног грожђа од губитка количине и квалитета.*
359. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање плодова воћа од губитка количине и квалитета.*
360. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање табала воћака и чокота винове лозе – младих засада до ступања у род.*
361. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање табала воћака и чокота винове лозе – засада у роду.*
362. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Општи услови за осигурање животиња.*
363. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање животиња од опасности кастрације или овариотомије.*
364. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање мушких приплодних грла од губитка приплодне способности.*
365. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање ризика губитка приплодне способности јуница и крава.*
366. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање ризика губитка телета или ждребета при порођају.*
367. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање пада производње млека.*
368. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање перади.*
369. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање пчела.*
370. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање животиња на изложбама.*
371. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање ризика угинућа и принудног клања као последице порођаја.*
372. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање животиња намењених клању (кланично сабиралиште депо).*

373. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање животиња за време издржавања карантина.*
374. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање животиња у сабиралиштима (трговинска складишта).*
375. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање оваца у вези са меринизацијом.*
376. Триглав осигурање а. д. о, Нови Београд, *Посебни услови за осигурање животиња – TRIGLAV MAX PAKET.*
377. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova.*
378. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova u staklenicima i plastenicima.*
379. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od prolećnog mraza.*
380. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje semenskog kukuruza od gubitka semenskog kvaliteta od jesenjeg mraza.*
381. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od oluje.*
382. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od poplave.*
383. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova posle izvršene žetve, odnosno berbe.*
384. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od gubitka semenskog kvaliteta.*
385. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje stonog grožđa od gubitka količine i kvaliteta.*
386. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje plodova voća od gubitka količine i kvaliteta.*
387. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje stabala voćaka i čokota vinove loze – mladih zasada do stupanja u rod.*
388. Wiener Städtische osiguranje a. d. o, Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje stabala voćaka i čokota vinove loze – zasada u rodu.*

СПИСАК ТАБЕЛА

	Страна
Табела 1. Обухват осигурања пољопривреде у СФРЈ у 1987	26
Табела 2. Учешће пољопривреде у БДП у Републици Србији 2017-2022	29
Табела 3. Максимални износи подстицаја за управљање ризицима	31
Табела 4. Број ППГ и просечна величина њиховог поседа у РС у 2023	34
Табела 5. Структура коришћеног пољопривредног земљишта у РС у 2023	35
Табела 6. Сточни фонд у Републици Србији у 2023.	35
Табела 7. Потенцијални предмети осигурања код појединих биљних врста у РС	37
Табела 8. Почетак и престанак обавезе осигуравача за поједине усеве и плодове	39
Табела 9. ПУ за осигурање усева и плодова на тржишту ОП у РС	43
Табела 10. ПУ за осигурање усева и плодова у стакленицима и пластеницима	43
Табела 11. Посебни услови за осигурање усева и плодова од пролећног мраза	44
Табела 12. Посебни услови за осигурање усева и плодова од зимског измрзавања	44
Табела 13. Посебни услови за осигурање семенског кукуруза од губитка семенског квалитета од јесењег мраза	45
Табела 14. Посебни услови за осигурање дувана од јесењег мраза	45
Табела 15. Посебни услови за осигурање усева и плодова од олује	46
Табела 16. Посебни услови за осигурање усева и плодова од недостатка влажности у земљишту (суше) базирани на примени индекса	46
Табела 17. Посебни услови за осигурање усева и плодова од поплава	47
Табела 18 . Посебни услови за осигурање усева и плодова после извршене жетве, односно бербе	48
Табела 19. ПУ за осигурање усева и плодова од губитка семенског квалитета	48
Табела 20. ПУ за осигурање стоног грожђа од губитка количине и квалитета	49
Табела 21. Посебни услови за осигурање плодова лубеница и диња од губитка количине и квалитета	49
Табела 22. ПУ за осигурање плодова воћа од губитка количине и квалитета	50
Табела 23. Посебни услови за осигурање плодова конзумне паприке од губитка количине и квалитета	50
Табела 24. Посебни услови за осигурање уљане репице од зимског измрзавања	50
Табела 25. Посебни услови за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – младих засада до ступања у род	51
Табела 26. ПУ за осигурање стабала воћака и чокота винове лозе – засада у роду	51
Табела 27. Предмет и услови осигурања животиња на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији	53
Табела 28. Почетак и престанак обавезе осигуравача за надокнаду из осигурања животиња	54
Табела 29. Посебни услови за осигурање животиња на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији	59
Табела 30. ПУ за осигурање животиња од опасности кастрације и овариотомије	59
Табела 31. Посебни услови за осигурање мушких приплодних грла од губитка приплодне способности	60

Табела 32. Посебни услови за осигурање од ризика губитка приплодне способности јуница и крава	60
Табела 33. ПУ за осигурање од ризика губитка телета или ждребета при порођају	61
Табела 34. Посебни услови за осигурање од пада производње млека	61
Табела 35. Посебни услови за осигурање живине/кокошака/перади	62
Табела 36. Посебни услови за осигурање гусака и патака.	62
Табела 37. Посебни услови за осигурање пчела	63
Табела 38. Посебни услови за осигурање шарана	63
Табела 39. Посебни услови за осигурање пастрмки.	63
Табела 40. Посебни услови за експериментално осигурање ћурки	64
Табела 41. Посебни услови за осигурање животиња на изложбама	64
Табела 42. Посебни услови за осигурање ризика од угинућа и принудног клања као последица порођаја	64
Табела 43. Посебни услови за осигурање животиња намењених клању	65
Табела 44. ПУ за осигурање животиња за време издржавања карантина	65
Табела 45. Посебни услови за осигурање оваца у вези са меринизацијом	65
Табела 46. Посебни услови за осигурање животиња у сабиралиштима	66
Табела 47. Посебни услови за осигурање животиња са периодичним утврђивањем суме осигурања и перидичним обрачуном премије	66
Табела 48. Посебни услови за осигурање животиња – TRIGLAV MAX PAKET	67
Табела 49. ПУ за осигурање животиња са ограниченим обимом покрића	67
Табела 50. Посебни услови за осигурање животиња од ризика угинућа или принудног клања услед болести или несрећног случаја	68
Табела 51. Број пољопривредних газдинстава по окрузима у РС у 2023	69
Табела 52. Старосна структура носилаца ППГ у Републици Србији у 2023	72
Табела 53. Структура носилаца ППГ према нивоу образовања у РС у 2018.	72
Табела 54. Процент осигураног у укупно коришћеном пољопривредном земљишту у Републици Србији 2006-2014	76
Табела 55. Процент осигураног у укупно коришћеном пољопривредном земљишту у Републици Србији у 2023	76
Табела 56. Учешће броја полиса осигурања усева и плодова у укупном броју полиса осигурања пољопривреде у Републици Србији 2005-2023	78
Табела 57. Учешће премија осигурања усева и плодова у укупним премијама осигурања пољопривреде у Републици Србији 2005-2023	79
Табела 58. Обрачунате штете у бильној производњи у РС 2005-2023	80
Табела 59. Учешће броја полиса осигурања животиња у укупном броју полиса осигурања пољопривреде у Републици Србији 2005-2023.	82
Табела 60. Учешће премија осигурања животиња у укупним премијама осигурања пољопривреде у Републици Србији 2005-2023	83
Табела 61. Обрачунате штете у осигурању животиња у РС 2005-2023	84
Табела 62. Учешће премија осигурања пољопривреде у премијама неживотних осигурања у Републици Србији 2005-2023	86
Табела 63. Учешће средстава за регресе премија осигурања пољопривреде у аграрном буџету у Републици Србији 2006-2023	87

Табела 64. Структура коришћеног пољопривредног земљишта у Републици Хрватској у 2020	90
Табела 65. Сточни фонд у Републици Хрватској у 2020	91
Табела 66. Укупан број ПГ и просечна величина поседа у РХ у 2020	91
Табела 67. Структура управника/власника пољопривредних газдинстава према нивоу пољопривредног образовања у Републици Хрватској у 2020	92
Табела 68. Структура пољопривредника по годинама старости у РХ у 2020	92
Табела 69. Број полиса осигурања пољопривреде у РХ 2006-2021.	95
Табела 70. Премија осигурања пољопривреде у Републици Хрватској 2006-2021	95
Табела 71. Учешће укупне премије осигурања пољопривреде (ПОП) у укупној премији неживотних осигурања (ПНО) у Републици Хрватској 2006-2021	96
Табела 72. Број и износи исплаћених захтева за субвенције осигурања пољопривреде у Републици Хрватској 2016-2018	96
Табела 73. Структура коришћеног пољопривредног земљишта у РЦГ у 2020	98
Табела 74. Сточни фонд у Републици Црној Гори у 2021	98
Табела 75 . Структура пољопривредника на породичним пољопривредним газдинствима према нивоу образовања у Републици Црној Гори у 2010.	98
Табела 76. Структура пољопривредника на ППГ према старости у РЦГ у 2010	99
Табела 77. Учешће регреса премија ОП у аграрном буџету у РЦГ 2008-2021	100
Табела 78 . Структура коришћеног пољопривредног земљишта у Републици Српској у 2018	102
Табела 79. Учешће регреса премија ОП у АБ у Републици Српској 2018-2022.	103
Табела 80. Број ПО пољопривреде у Републици Српској 2014-2021	104
Табела 81. Премија осигурања усева и плодова у Републици Српској 2014-2021	105
Табела 82. Премија осигурања животиња у Републици Српској 2014-2021	105
Табела 83. Учешће укупних премија осигурања пољопривреде укупним премијама неживотних осигурања у Републици Српској 2014-2021	106
Табела 84. Број пољопривредних газдинстава који је остварио право на регресе премија осигурања пољопривреде у Републици Српској 2018-2021	106
Табела 85. Карактеристике осигурања пољопривреде на глобалном нивоу	109
Табела 86. Учешће укупне премије осигурања пољопривреде у укупним премијама неживотних осигурања у свету у 2016.	111
Табела 87. Учешће трошкова за управљање ризицима у планирам трошковима – <i>САР</i> 2023-2027.	116
Табела 88. Основне карактеристике обавезних осигурања	119
Табела 89. Предности и недостаци обавезних осигурања	119
Табела 90. Потенцијални модел „делимично обавезног осигурања пољопривреде“ у Републици Србији	128
Табела 91. Препоруке <i>FAO</i> за развој пољопривредног осигурања у РС	129

СПИСАК ГРАФИКОНА

	Страна
Графикон 1. Укупно осигуране површине у РС у периоду 2006-2014. (у ха)	75
Графикон 2. Број полиса осигурања усева и плодова у РС 2006-2023	77
Графикон 3. Број полиса осигурања животиња у РС 2006-2023	81
Графикон 4. Упоредни приказ броја полиса осигурања усева и плодова и броја полиса осигурања животиња у Републици Србији 2006-2023.	85

РЕЦЕНЗИЈА

Наслов монографије: Осигурање пољопривреде у Републици Србији“
Аутор монографије: др Гордана Радовић

Аутор др Гордана Радовић је припремила монографију „Осигурање пољопривреде у Републици Србији“, која има укупно 170 страна и садржи девет поглавља, те представља целовит и детаљан приказ анализираниог предмета истраживања.

Монографија је резултат научно-истраживачког рада ауторке у овој области у претходним годинама, те доброг познавања актуелних проблема, као и могућности развоја осигурања пољопривреде у нашој земљи.

Осигурање је неопходно у циљу развоја пољопривреде и руралног развоја државе, те обезбеђења прехранбене сигурности становника. Ово је од посебне важности у домаћим условима, где породична пољопривредна газдинства преовлађују у укупном броју пољопривредних субјеката, те представљају носиоце прехранбене сигурности, а немају довољно развијену свест о значају економске заштите своје производње. Стога је проблематика обрађена у монографији изузетно актуелна и значајна за нашу земљу.

Ауторка је у изради монографије користила бројну домаћу и страну научну и стручну литературу, актуелне прописе који регулишу област осигурања, опште и посебне услове осигурања усева и плодова и животиња, који карактеришу понуду на тржишту пољопривредног осигурања у Србији, као и извештаје меродавних институција задужених за праћење резултата осигурања пољопривреде у нашој земљи и у земљама у окружењу. У научно-истраживачком раду ауторка је користила релевантну научну методологију и то: историјски, дескриптивни метод, метод анализе и синтезе, квантитативни и компаративни метод, као и метод *desk research*.

Грађа је у монографији структурирана у девет логички повезаних поглавља:

Прво поглавље представља приказ теоријских полазишта и засновано је на бројним изворима из домаће и стране литературе у области осигурања пољопривреде.

Друго поглавље обухвата приказ историјског развоја осигурања пољопривреде у нашој земљи. У овом поглављу ауторка истражује и међузависност развоја осигурања пољопривреде са развојем ове

привредне делатности, те долази до закључка да је неразвијеност пољопривреде, један од важних узрока неразвијености осигурања пољопривреде у домицилним условима.

Треће поглавље садржи основне карактеристике осигурања пољопривреде у Републици Србији. У оквиру овог поглавља детаљно су приказани осигурани ризици, као и актуелни нормативни оквир којим се уређује област осигурања пољопривреде у нашој земљи. Такође, у овом поглављу представљени су и најзначајнији индикатори који указују на значај пољопривреде за привреду Србије.

Четврто поглавље садржи детаљну анализу повољних аспеката за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији. То су: природни потенцијали за развој биљне и сточарске производње, понуда на тржишту пољопривредног осигурања, коју ауторка детаљно анализира са аспекта општих и посебних услова осигурања усева и плодова и осигурања животиња осигуравача који послују на домаћем тржишту. У оквиру овог поглавља представљена је и финансијска подршка државе која се реализује путем регреса премија пољопривредног осигурања.

Пето поглавље обухвата приказ објективних и субјективних, како их је ауторка класификовала, ограничења за развој осигурања пољопривреде у нашој земљи. У оквиру објективних ограничења, ауторка у првом реду наводи неповољан економски положај пољопривреде у нашем привредном систему који „вуче корене“ још из периода великих диспаритета цена пољопривредних и индустријских производа, када се путем „маказа цена“ значајан приход из пољопривреде преливао у друге привредне делатности. То је оставило трајне последице на развој аграра, а ауторка правилно уочава и на развој осигурања пољопривреде у нашој земљи. У оквиру субјективних ограничења, ауторка између осталог, наводи ниску свест пољопривредника о значају осигурања, али и неповерење у објективност процена штета од стране осигуравача.

Шесто поглавље представља детаљну анализу развијености осигурања пољопривреде у Републици Србији, а *седмо поглавље* анализира исте релеванте параметре у земљама у окружењу (Хрватској, Црној Гори и Републици Српској).

Осмо поглавље садржи анализу иностраних искустава, како на глобалном нивоу, тако и у оквиру Европске уније. У овом поглављу ауторка закључује да је у циљу развоја осигурања пољопривреде неопходна стратешка и финансијска подршка државе.

Девето поглавље представља приказ могућег правца развоја осигурања пољопривреде у Републици Србији. У ту сврху ауторка

детаљно образлаже потенцијални модел делимично обавезног осигурања пољопривреде, кога сматра оправданим, те предлаже доношење потребног закона у циљу имплементације предложеног модела, те истиче изузетно значајне ефекте овог модела и на решавање проблема финансирања пољопривреде у нашој земљи.

Из резултата истраживања, до којих се дошло у овом раду, недвосмислено проистиче да с бржим развијањем пољопривредног осигурања у Републици Србији, оно ће пре стећи значај који би требало да има у савременој тржишној привреди. Исто тако, снажнији развитак осигурања пољопривреде имаће већег утицаја и на развој целокупне пољопривредне производње, а активнија стратешка и финансијска подршка државе финансирању пољопривреде допринела би поправљању економског положаја пољопривредних субјеката. То би, такође, омогућило убрзани развитак пољопривредног осигурања. Коначно, из резултата научно-истраживачког рада презентованог у овој монографији, произлази да што се буде боље дефинисало делимично обавезно пољопривредно осигурање у Републици Србији, то ће бити израженији његов допринос трајном и постојаном развоју домаће пољопривреде, те повећању животног стандарда пољопривредника.

Сматрам да монографија „Осигурање пољопривреде у Републици Србији“, чији је аутор др Гордана Радовић, има значајан научни допринос у предлагању потенцијалног правца развоја осигурања пољопривреде, као виталне и примарне привредне делатности у нашој земљи. Научни допринос монографије је и у обимној и целовитој грађи која је у оквиру ње разматрана, односно у обимности анализираних података, коришћеној методологији, те бројним корисним и актуелним резултатима истраживања који могу да буду значајни и другим истраживачима у овој области. Стога сам става да овај рад испуњава научне захтеве, како по садржају, тако и по коришћеној методологији и приказу научних резултата. Сматрам да овај научно-истраживачки рад представља значајан допринос агроекономској науци, те позитивно оцењујем рад у целини и предлажем да буде штампан у форми монографије.

У Београду, 19. фебруара 2024.

Рецензент:
Проф. др Зорица Васиљевић, редовни професор у пензији
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду

РЕЦЕНЗИЈА

Наслов монографије: Осигурање пољопривреде у Републици Србији“
Аутор монографије: др Гордана Радовић

Монографија „Осигурање пољопривреде у Републици Србији“, чији је аутор др Гордана Радовић, је научно-истраживачки рад који се бави актуелном, али и све значајнијом проблематиком осигурања пољопривреде, када се имају у виду ефекти све израженијих климатских промена.

Предмет истраживања у овој монографији су различити аспекти осигурања пољопривреде, као једне од изузетно значајних врста осигурања имовине. У раду је представљен развој осигурања пољопривреде у домаћим условима, анализирана тренутна ситуација на тржишту пољопривредног осигурања у Републици Србији, анализирана зависност ове врсте осигурања од економског положаја пољопривреде у нашем привредном систему, те предложене перспективе развоја осигурања пољопривреде у Републици Србији. У ту сврху обрађена су и најважнија инострана искуства у области пољопривредног осигурања, искуства развијених земаља, чија су тржишта осигурања далеко развијенија од домаћег. У монографији су анализирана и искуства и развијеност осигурања пољопривреде у земаљама у окружењу. У том контексту, представљен је пример Хрватске, као државе чланице Европске уније, Црне Горе, као кандидата за чланство у Европској унији, као и Републике Српске.

Циљ истраживања реализованог у оквиру ове монографије је доказивање привредне нужности далеко ширег обухвата пољопривреде осигурањем у Републици Србији, него што је то данас случај. Ширењем заједнице ризика у простору и времену обезбедиле би се и техничке претпоставке за спровођење осигурања биљне производње и осигурања животиња. Тиме би осигурање дало пуни допринос развоју пољопривреде, као примарне привредне делатности, која обезбеђује производњу хране, што је основни предуслов за задовољавање животних потреба становништва.

Монографија „Осигурање пољопривреде у Републици Србији“ је структурирана у девет поглавља и написана на укупно 170 страна. Ауторка је користила релевантну научну и стручну литературу, домаћих и иностраних аутора, актуелне нормативне акте, као и јавно доступне

податке институција које су задужене за надзор сектора осигурања у нашој земљи, као и у земљама у окружењу. Монографија садржи и више од прописаног броја аутоцитата с обзиром на то да се ауторка последњих година у свом научно-истраживачком раду активно бави проблематиком осигурања пољопривреде у Србији и у земљама у окружењу.

У *Првом поглављу* монографије ауторка је дала преглед теоријских ставова из домаће и стране литературе везаних за одреднице пољопривредног осигурања. Истовремено, ова становишта су и полазишта за реализовано истраживање.

У *Другом поглављу* монографије ауторка истражује повезаност развијености пољопривреде и осигурања пољопривреде, и правилно уочава и анализира ову узрочно-последичну везу. У овом поглављу представљен је и историјски развој осигурања пољопривреде у Србији, а посебно је акцентиран период када је осигурање пољопривреде било обавезно.

У *Трећем поглављу* монографије ауторка анализира значај пољопривреде за наш привредни систем, анализира битне карактеристике осигурања пољопривреде у Србији, са аспекта осигураних ризика у биљној производњи и у осигурању животиња. У овом поглављу представљен је и актуелни нормативни оквир (закони, правилници и уредбе) који уређују област осигурања пољопривреде у Републици Србији.

У *Четвртом поглављу* монографије ауторка је детаљно анализирала могућности за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији, а у *Петом поглављу* монографије – развојна ограничења. У оквиру развојних могућности ауторка је реализовала свеобухватну анализу засновану на природним и демографским ресурсима, као и финансијској подршци државе, у оквиру које даје преглед процентуалних износа регреса премије пољопривредног осигурања од њиховог увођења до данас. У оквиру Четвртог поглавља ауторка је спровела и компаративну анализу актуелне понуде на домаћем тржишту осигурања пољопривреде. У том циљу анализирани су општи и посебни услови осигурања усева и плодова, као и осигурања животиња свих осигуравајућих друштава која послују на домаћем тржишту, а у свом портфељу имају осигурање пољопривреде. У погледу развојних ограничења, датих у Петом поглављу, ауторка их класификује на ограничења објективног и субјективног карактера и детаљно их описује и анализира.

У *Шестом поглављу* монографије ауторка је детаљно анализирила развијеност осигурања пољопривреде у Србији, а у *Седмом поглављу* монографије – у земљама у окружењу. Ауторка користи исту методологију у оба поглавља, тако да су подаци упоредиви и представљају посебан научни допринос ове монографије. У овим поглављима ауторка користи квантитативни и компаративни метод истраживања, као и метод анализе и синтезе, а у сврху анализе тржишта пољопривредног осигурања, односно кретања релевантних параметара за оцену развијености осигурања пољопривреде. Стога у овим поглављима ауторка анализира број полиса, као и премије осигурања усева и плодова, те број полиса и премије осигурања животиња у периоду дужем од једне деценије. Ауторка анализира и учешће укупне премије пољопривредног осигурања у укупним премијама неживотних осигурања, те то наводи као један од релевантних налаза овог истраживања са аспекта развијености осигурања пољопривреде. У циљу анализе примене економске заштите пољопривредне производње са аспекта регистрованих пољопривредних газдинстава, ауторка анализира колики проценат њих је претходних година користио право на регресе премије осигурања пољопривреде, те и то, исправно, посматра као један од релевантних резултата на основу којих може да се оцени развијеност осигурања пољопривреде.

У *Осмом поглављу* монографије ауторка је на основу анализе иностраних искустава, а пре свега земаља – чланица Европске уније, закључила да је државна стратешка и финансијска подршка кључни фактор развоја пољопривредног осигурања у појединим државама. Примера ради, Заједничка пољопривредна политика Европске уније од 2009. године обухвата и финансирање осигурања пољопривреде, а ове исплате се реализују из Европског пољопривредног фонда за рурални развој. У оквиру овог поглавља ауторка наводи и примере држава у којима постоји обавезно осигурање пољопривреде.

У *Деветом поглављу* монографије ауторка предлаже могућ правац развоја осигурања пољопривреде у Републици Србији и ту сврху предлаже увођење модела делимичног обавезног осигурања пољопривреде, који би требало да буде установљен доношењем посебног закона. Ауторка детаљно образлаже концепт предложеног модела, као и потребу за његовом имплементацијом, те наводи потенцијалне користи овог модела за развој осигурања пољопривреде, али и за финансирање пољопривреде у Републици Србији.

Ауторка у свим поглављима на разумљив и логички повезан начин представља резултате свог истраживања, а кроз цео рад повезује и разматра два важна проблема домаће пољопривреде – проблем осигурања пољопривреде и проблем финансирања пољопривреде, као области којима се ауторка доминантно бави у свом научно-истраживачком раду.

На основу свега наведеног сматрам да монографија „Осигурање пољопривреде у Републици Србији“, чији је аутор др Гордана Радовић, испуњава научне захтеве, како по садржају и коришћеним научним методама, тако и по релевантним резултатима истраживања, те представља значајан допринос развоју агроекономске науке. Позитивно оцењујем овај научни рад у целини и предлажем да исти буде штампан у форми монографије.

У Новом Саду, 19. фебруара 2024.

Рецензент:
Проф. др Тодор Марковић, редовни професор
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду

РЕЦЕНЗИЈА

Наслов монографије: Осигурање пољопривреде у Републици Србији“
Аутор монографије: др Гордана Радовић

Монографија „Осигурање пољопривреде у Републици Србији“, коју је написала колегиница др Гордана Радовић, представља својеврсни истраживачки подухват у домаћој научној литератури у области осигурања пољопривреде имајући у виду обимност прикупљене грађе, као и чињеницу да се мали број домаћих истраживача бавио овом темом.

Монографија је резултат ауторкиног научно-истраживачког рада, у оквиру кога се у последњих десет година, интензивно бави проблематиком осигурања пољопривреде, као и дугогодишњег радног искуства у привреди, где је имала прилику да се директно у пракси сусретне са разичитим виђењима проблема недовољне развијености осигурања пољопривреде у нашој земљи.

Монографија „Осигурање пољопривреде у Републици Србији“ има девет поглавља и укупно 170 страна. У целокупном разматрању предмета истраживања ауторка је користила релевантне научне методе, а налазе истраживања образлагала на јасан и концизан начин. Важно је и рећи да је у овом научно-истраживачком раду коришћена обимна, како научна, тако и стручна литература, али и меродавни извештаји надлежних институција који прате и анализирају тржиште осигурања, како у Србији, тако и земљама у окружењу. Ауторка је анализирала скоро целокупну понуду на домицилном тржишту осигурања пољопривреде. Конкретно, предмет анализе у овом раду су општи и посебни услови осигурања усева и плодова, као и општи и посебни услови осигурања животиња осигуравача који послују на тржишту осигурања у Републици Србији, а у свом портфељу имају ову врсту осигурања.

1. Поглавље – У овом делу монографије ауторка дефинише релевантне појмове у осигурању пољопривреде, врсте осигурања пољопривреде и детаљно класификује ризике који су присутни у пољопривредној производњи. Ауторка у ту сврху користи бројне изворе из домаћи и стране литературе, те закључује да у литератури постоје ставови аутора који дају примат ризицима од флукуације приноса и цена, односно прихода, а секундарно ризицима од природних непогода.

2. Поглавље – Историјски развој осигурања пољопривреде у домаћим условима је анализиран у овом поглављу са посебним освртом

на период када је осигурање пољопривреде било обавезно. Ауторка у већ у овом поглављу акцентира узрочно-последичну повезаност развоја осигурања пољопривреде и развоја пољопривреде, а што је предмет анализе и у наредним поглављима.

3. Поглавље – Предмет анализе у овом поглављу су карактеристике осигурања пољопривреде са аспекта покривених ризика и актуелног нормативног оквира. На самом почетку поглавља ауторка дефинише значај пољопривреде за домицилни привредни систем користећи релевантне индикаторе.

4. Поглавље – Могућности за развој осигурања пољопривреде у Републици Србији су предмет анализе у овом поглављу. У ту сврху ауторка анализира: (а) потенцијале за осигурање пољопривреде (структуру обрадивих површина и бројност сточног фонда); (б) актуелну понуду на тржишту пољопривредног осигурања; (в) финансијску подршку државе (регресе премија пољопривредног осигурања. Ово поглавље је и најобимније у оквиру монографије, јер представља обухват свих кључних фактора који би могли да буди подстицај развоју осигурања пољопривреде у Србији.

5. Поглавље – Предмет анализе у овом поглављу су ограничења за развој осигурања пољопривреде, које ауторка дели на субјективне и објективне. У оквиру објективних ограничења, ауторка анализира неповољан економски положај пољопривреде, као најзначајнију, према ауторкином мишљењу, препреку, са аспекта објективних ограничења развоја осигурања пољопривреде у домицилним условима. У оквиру субјективних фактора, ауторка сматра да су најзначајанији неинформисаност пољопривредника о актуелној понуди, као и неповерење према објективности осигураваача приликом процене штета када наступи осигурани случај.

6. Поглавље – Развијеност осигурања пољопривреде у Републици Србији је предмет анализе у 6. Поглављу, а у земљама у окружењу (Хрватска, Црна Гора и Република Српска) у следећем, **7. Поглављу**. Ауторка у оба поглавља развијеност осигурања пољопривреде анализира користећи исте индикаторе, те долази до упоредивих и веома значајних налаза. Предмет анализе у 7. поглављу су и могућности за развој осигурања пољопривреде у земљама у окружењу, како са аспекта природних потенцијала, тако и са аспекта финансијске подршке. Ауторка закључује да субвенције премија пољопривредног осигурања постоје у свим државама које су предмет анализе у овом раду, али да оне нису

одлучујући подстицајни фактор развоја осигурања пољопривреде.

8. Поглавље – Анализа карактеристика осигурања пољопривреде на глобалном нивоу је предмет анализе у овом поглављу, а ауторка посебан акценат ставља на државе чланице Европске уније, имајући у виду актуелни процес европских интеграција Републике Србије.

9. Поглавље – Ауторка у овом поглављу предлаже увођење модела делимично обавезног осигурања пољопривреде у Републици Србији, при чему представља најзначајнија теоријска полазишта која користи за дефинисање предложеног модела, као и актуелне врсте обавезних осигурања у Републици Србији у 2023. години.

Научни допринос монографије „Осигурање пољопривреде у Републици Србији“, чији је аутор др Гордана Радовић, је у паралелном разматрању три важна проблема домаће пољопривреде: проблема недовољне развијености осигурања пољопривреде; проблема неповољног економског положаја пољопривреде и проблема финансирања пољопривреде. Ауторка кроз цело дело анализира наведене проблеме, посматра их у узрочно-последичној вези и у последњем поглављу даје предлог могућег правца развоја осигурања пољопривреде, који би према ауторкином предложеном концепту, како наводи, индиректно повољно утицао и на обезбеђење недостајућих извора финансирања за развој пољопривреде у Србији.

Имајући у виду наведено сматрам да монографија „Осигурање пољопривреде у Републици Србији“, чији је аутор др Гордана Радовић, испуњава научне захтеве, како по садржају и коришћеним научним методама, тако и по релевантним резултатима истраживања, те представља значајан допринос развоју агроекономске науке. Сматрам да је овакав целовит приказ и анализа проблема осигурања пољопривреде у Србији, те предлагање могућег правца развоја, недостајао у домаћој литератури. Стога позитивно оцењујем овај научни рад у целини и предлажем да исти буде штампан у форми монографије.

У Новом Саду, 19. фебруар 2024.

Рецензент:
Др Владо Ковачевић, виши научни сарадник
Директор „Продуктна берза“ АД, Нови Сад

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

368.5

РАДОВИЋ, Гордана, 1970-

Осигурање пољопривреде у Републици Србији :
монографија / Гордана Радовић. - Београд : Институт за
економику пољопривреде, 2024 (Нови Сад : НС Мала
књига плус). - 171 стр. : табеле ; 25 cm

Тираж 200. - На корицама ауторкина слика и белешка
о њој. - Стр. 162-171: [Рецензије] / Зорица Васиљевић,
Тодор Марковић, Владо Ковачевић. - Библиографија:
стр. 137-157.

ISBN 978-86-6269-137-8

а) Пољопривредно осигурање

COBISS.SR-ID 157152009

БИОГРАФИЈА АУТОРКЕ

Г. Мулић

Др Гордана Ђ. Радовић рођена је у Новом Саду 12. октобра 1970. године.

Титула: доктор агроекономских наука и доктор економских наука

Научно звање: научни сарадник у области друштвених наука – економија.

Образовање: Диплома основних студија (дипломирани економиста) стечена на Економском факултету (смер финансије и рачуноводство) Универзитету у Новом Саду

(1994). Диплома магистра економских наука стечена на Економском факултету (смер финансијски менаџмент) Универзитету у Новом Саду (2009). Наслов магистарске тезе: „Модалитети финансирања аграра у транзиционом периоду”. Диплома доктора агроекономских наука стечена на Пољопривредном факултету (смер аграрна економија) Универзитета у Новом Саду (2015). Наслов докторске дисертације: „Модалитети финансирања руралног туризма у Републици Србији”. Диплома доктора економских наука стечена на Факултету за пословне студије Универзитета „Дон Незбит” у Београду (2016). Наслов докторске дисертације: „Пољопривредно осигурање као могућа врста обавезног осигурања у Републици Србији”.

Професионално искуство: У периоду од 18. јула 1994. до 30. новембра 2023. године била је запослена у Акционарском друштву „Дневник-Пољопривредник” Нови Сад, где је од 1. јуна 2000. до 4. октобра 2022. године, била на позицији директора предузећа. У току мандата предузеће је забележило успешне пословне резултате, опстало на медијском тржишту и освојило више угледних привредних и друштвених признања. У Институту за економику пољопривреде у Београду запослена је од 1. децембра 2023. године са пуним радним временом у Сектору за научно-истраживачки рад.

Научна и стручна делатност: У научно-истраживачком раду доминантно се бави моделима финансирања пољопривреде и руралног развоја, као и моделима осигурања пољопривреде. Објавила је као аутор/коаутор преко 100 библиографских јединица. Самостално је објавила 2014. године монографију „Финансирање пољопривреде у Републици Србији”, као монографију од националног значаја. У досадашњем раду била је рецензент у научним часописима: *Agricultural Economics (Czech Academy of Agricultural Sciences)*, Економика пољопривреде, Токови осигурања, Менаџмент у хотелијерству и туризму, Теме, као и на многим научним конференцијама.

Чланство у научним и струковним асоцијацијама: Члан Научног друштва економиста Србије, Савеза економиста Војводине, Друштва економиста Новог Сада, Друштва економиста Београда, Научног друштва аграрних економиста Балкана и Развојне академије пољопривреде Србије.

9 788662 691378